

Hof van Cassatie van België

Arrest

Nr. S.23.0066.N

1. **H. E. TRANSPORT COMPANY nv,**
2. **H.E. INTERNATIONAAL TRANSPORT nv,**

eiseressen,

vertegenwoordigd door mr. Willy van Eeckhoutte, advocaat bij het Hof van Cassatie, met kantoor te 9051 Gent, Drie Koningenstraat 3, waar de eiseressen woonplaats kiezen,

tegen

S.-M. P.,

verweerder,

vertegenwoordigd door mr. Bruno Maes, advocaat bij het Hof van Cassatie, met kantoor te 1170 Brussel, Terhulpensesteenweg 177/7.

I. RECHTSPLEGING VOOR HET HOF

Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest van het arbeidshof te Antwerpen, afdeling Hasselt, van 22 juni 2023.

Advocaat-generaal Henri Vanderlinden heeft op 27 januari 2026 een schriftelijke conclusie neergelegd.

Raadsheer Bruno Lietaert heeft verslag uitgebracht.

Advocaat-generaal Henri Vanderlinden heeft geconcludeerd.

II. CASSATIEMIDDELEN

De eisers voeren in hun verzoekschrift dat aan dit arrest is gehecht, drie middelen aan.

III. BESLISSING VAN HET HOF

Beoordeling

Tweede middel

Eerste onderdeel

1. De appelrechters oordelen dat: *“De niet-betaling van loon is een ogenblikkelijk misdrijf. Dit betekent dat de verjaringstermijn onmiddellijk begint te lopen vanaf het plegen van het misdrijf (...). Het voortgezet misdrijf begint te verjaren op het moment waarop het laatste strafbaar feit is gepleegd (...). De verjaringstermijn is geëindigd op het moment dat de verschuldigde minimumlonen en vergoedingen de laatste keer niet werden betaald, zijnde de datum dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd.”*

2. Uit het voorgaande blijkt zonder de minste twijfel dat de woorden *“De verjaringstermijn is geëindigd”* een materiële vergissing betreft en deze woorden moeten gelezen worden als *“De verjaringstermijn ving aan”*.

Het onderdeel is bij gebrek aan belang niet ontvankelijk.

Tweede onderdeel in zijn geheel

3. Krachtens artikel 26 Voorafgaande Titel van Strafvordering verjaart de burgerlijke rechtsvordering volgend uit een misdrijf volgens de regels van het Burgerlijk Wetboek of van de bijzondere wetten die van toepassing zijn op de rechtsvordering tot vergoeding van schade.

De burgerlijke rechter die uitspraak doet over een op een misdrijf gegronde vordering en nagaat of de vordering verjaard is, moet vaststellen dat de feiten die aan die vordering ten grondslag liggen, onder de toepassing van de strafwet vallen. Hij moet hierbij de bestanddelen van het misdrijf nagaan die de beoordeling van de verjaring beïnvloeden.

Indien verschillende strafbare feiten de opeenvolgende uiting zijn van eenzelfde misdadig opzet, is dat misdrijf voltooid op het ogenblik van het laatste feit.

4. Het misdrijf dat erin bestaat loon, vakantiegeld en eindejaarspremies niet in overeenstemming met de wettelijke regels te betalen, is voltooid van zodra niet betaald is op het ogenblik waarop betaald moest worden.

5. De appelrechters stellen vast en oordelen dat:

- de verweerder betaling van achterstallig loon, eindejaarspremies en vakantiegeld evenals een ARAB- en verblijfsvergoeding vordert en de niet-betaling ervan een misdrijf uitmaakt;
- niet betwist is dat de verweerder het loon en de vergoedingen niet heeft ontvangen, wat het materieel bestanddeel van het misdrijf uitmaakt;
- de niet-betaling een bewuste keuze van de eiseressen was waardoor de onachtzaamheid bewezen is;
- de eiseressen de aangehouden, voortgezette wil hadden om de sectoraal bepaalde minimumlonen en vergoedingen niet te betalen voor de transportactiviteiten van de verweerder;
- hetzelfde geldt voor de arbeidsprestaties die de verweerder leverde als stelplaatsmedewerker.

6. De appelrechters die op deze gronden oordelen dat er eenheid van opzet was voor de strafrechtelijke inbreuken tot op het ogenblik van het laatste feit, verantwoorden hun beslissing naar recht.

In zoverre kan het onderdeel niet worden aangenomen.

7. In zoverre het onderdeel aanvoert dat de appelrechters het startpunt van de verjaringstermijn ten onrechte plaatsen op het einde van de arbeidsovereenkomst, is het bij gebrek aan belang niet ontvankelijk.

8. In zoverre het onderdeel aanvoert dat de appelrechters besluiten tot een voortdurend misdrijf, berust het op een onjuiste lezing van het arrest en mist het feitelijke grondslag.

Eerste middel

9. De vergeefs in het tweede middel bekritiseerde redenen dragen de beslissing dat de vordering van de verweerder op buitencontractuele grondslag ingevolge eenheid van opzet niet verjaard is.

Het middel kan, al was het gegrond, bij gebrek aan belang niet tot cassatie leiden en is bijgevolg niet ontvankelijk.

Derde middel

Eerste onderdeel

10. De appelrechters oordelen dat de “*per diem*” naar Roemeens recht een forfaitaire kostenvergoeding is die meeruitgaven dekt omwille van verblijf in het buitenland en deze vergoeding geen loon is omdat zij geen tegenprestatie is van de geleverde arbeid en deze vergoeding onder meer bedoeld is om kosten van voeding, vervoer en andere kleine kosten eigen aan de tewerkstelling te dekken.

11. Met deze redenen die het Hof toelaten zijn wettigheidstoezicht uit te oefenen, verantwoorden de appelrechters naar recht hun beslissing dat met de kostenvergoeding geen rekening kan gehouden worden om te beoordelen of het minimumloon naar Belgisch recht werd gerespecteerd.

Het onderdeel kan niet worden aangenomen.

Tweede onderdeel

12. Het onderdeel is afgeleid uit de vergeefs in het eerste onderdeel bekritiseerde reden dat de kostenvergoeding geen loon uitmaakt.

Dictum

Het Hof,

Verwerpt het cassatieberoep.

Veroordeelt de eiseressen tot de kosten.

Bepaalt de kosten voor de eiseressen op 705,81 euro en op 24 euro ten gunste van het Begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand.

Dit arrest is geweest te Brussel door het Hof van Cassatie, derde kamer, samengesteld uit sectievoorzitter Geert Jocqué, als voorzitter, en de raadsheren Ilse Couwenberg, Myriam Ghyselen, Bruno Lietaert en Eva Van Hoorde, en in openbare rechtszitting van 2 maart 2026 uitgesproken door sectievoorzitter Geert Jocqué, in aanwezigheid van advocaat-generaal Henri Vanderlinden, met bijstand van griffier Mike Van Beneden.

M. Van Beneden

E. Van Hoorde

B. Lietaert

M. Ghyselen

I. Couwenberg

G. Jocqué

Verzoekschrift

32227/W/WVE/04

VOORZIENING IN CASSATIE

Aan het Hof van Cassatie van België

geven te kennen:

1. de naamloze vennootschap H. E. TRANSPORT COMPANY,
2. de naamloze vennootschap H. E. INTERNATIONAAL TRANSPORT,
eiseressen tot cassatie,

vertegenwoordigd door de ondergetekende, Willy van Eeckhoutte,
advocaat bij het Hof van Cassatie, met kantoor te 9051 Gent, aan de Drie
Koningenstraat 3, waar keuze van woonplaats wordt gedaan,

wat volgt.

De eiseressen, voornoemd, verklaren hierbij zich in cassatie te voorzien tegen het hieronder nader omschreven arrest en cassatieberoep aan te tekenen tegen de hieronder nader aangewezen partij.

BESTREDEN UITSPRAAK EN PARTIJ WAARTEGEN CASSATIEBEROEP WORDT AANGETEKEND

Dit cassatieberoep is gericht tegen het arrest dat op 22 juni 2023 door de derde kamer van het arbeidshof Antwerpen, afdeling Hasselt, op tegenspraak werd gewezen in de zaak, ingeschreven op de algemene rol onder het nummer 2021/AH/125, van de eiseressen, als geïntimeerden, tegen:

de heer S.-M. P., die in de akte waarmee het voornoemde arrest op zijn verzoek aan de eiseressen tot cassatie werd betekend door het ambt van gerechtsdeurwaarder Michael Drieskens, plaatsvervangend gerechtsdeurwaarder in vervanging van Luc Roppe, met voorheen kantoor te 3580 Beringen, aan de Botermijnstraat 3 en thans te 3500 Hasselt, aan de Scheepvaartkaai 16A, bus 7, aldaar keuze van woonplaats heeft gedaan,

toen appellant, thans verweerder in cassatie,

en tegen die verwerende partij.

Deze voorziening in cassatie is gesteund op de volgende drie middelen en conclusie.

OVERZICHT

I. BESTREDEN UITSPRAAK EN PARTIJ WAARTEGEN CASSATIEBEROEP WORDT AANGETEKEND	2
II. FEITEN EN RETROACTA VAN DE PROCEDURE	5
III. MIDDELEN	11
Eerste middel: stuiting van de verjaring	11
MIDDEL	11
Geschonden wettelijke bepalingen en algemene rechtsbeginselen	12
Aangevochten beslissing	12
Grieven	14

1.1. Eerste onderdeel: een vordering ex delicto stuit niet de verjaring van een al verjaarde vordering ex contractu.....	15
1.1.1. 1ste grief: de vijfjarige verjaringstermijn van artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet	174
Conclusie	217
1.1.2. 2de grief: de rechter moet ambtshalve de verjaringstermijn toepassen	217
Conclusie	20
1.2. Tweede onderdeel: een vordering ex contractu is niet virtueel begrepen in een vordering ex delicto	26
Conclusie	304
TOELICHTING	314
1. Met betrekking tot het eerste onderdeel in zijn geheel	314
1.1. Met betrekking tot de eerste grief	325
1.2. Met betrekking tot de tweede grief	346
2. Met betrekking tot het tweede onderdeel	378
Tweede middel: einde van de verjaring.....	30
MIDDEL	30
Geschonden wettelijke bepalingen	30
Aangevochten beslissingen.....	401
Grieven.....	465
2.1. Eerste onderdeel: tegenstrijdige en onduidelijke motivering	486
2.2. Tweede onderdeel: verjaring van een vordering op grond van een voortgezet misdrijf 508	
Eerste subonderdeel: m.b.t. de functie van vrachtwagenchauffeur	584
1ste grief: aanvangstijdstip van de verjaring	594
2de grief: eenheid van opzet.....	627
Tweede subonderdeel: m.b.t. de arbeidsprestaties als stelplaatsmedewerker 671	
1ste grief: aanvangstijdstip van de verjaring.....	671
2de grief: eenheid van opzet.....	704
Conclusie 77	
TOELICHTING	779
1. Met betrekking tot het eerste onderdeel	779
2. Met betrekking tot het tweede onderdeel	779

3. Met betrekking tot het derde onderdeel.....	899
Derde middel: de dagvergoeding is loon	70
MIDDEL	70
Geschonden wettelijke bepalingen	70
Aangevochten beslissing.....	70
Grieven.....	911
3.1. <i>Eerste onderdeel: de dagvergoeding is loon in de algemene betekenis van dit begrip</i>	922
Conclusie	954
3.2. <i>Tweede onderdeel: de dagvergoeding is loon in de zin van de Loonbeschermingswet</i>	954
Conclusie	986
TOELICHTING	986
1. <i>Met betrekking tot het middel in zijn geheel</i>	986
2. <i>Met betrekking tot het eerste onderdeel</i>	1007
3. <i>Met betrekking tot het tweede onderdeel</i>	1094
OM DEZE REDENEN.....	1116

DEZE VOORZIENING VOERT, NAAST EEN SCHENDING VAN DE MOTIVERINGSVERPLICHTING DOOR TEGENSTRIJDIGE MOTIVERING (*TWEEDE MIDDEL, EERSTE ONDERDEEL*), IN ESSENTIE AAN DAT

- EEN VORDERING EX DELICTO GEEN AL VERJAARDE VORDERING EX CONTRACTU KAN STUITEN (*EERSTE MIDDEL, EERSTE ONDERDEEL*);
- EEN VORDERING OP GROND VAN EEN ARBEIDSOVEREENKOMST SLECHTS NIET VERJAARD IS, ALS ZIJ WORDT GESTELD BINNEN BEIDE TERMIJNEN VAN ARTIKEL 15 VAN DE ARBEIDSOVEREENKOMSTENWET (*EERSTE MIDDEL, EERSTE ONDERDEEL, EERSTE GRIEF*);
- DE RECHTER AMBTSHALVE MOET NAGAAN OF EEN VORDERING OP GROND VAN EEN ARBEIDSOVEREENKOMST DIE BINNEN HET JAAR NA HET EINDE VAN DE ARBEIDSOVEREENKOMST WERD GESTELD, OOK WERD GESTELD BINNEN VIJF JAAR VANAF HET FEIT WAARUIT ZIJ IS ONTSTAAN (*EERSTE MIDDEL, EERSTE ONDERDEEL, TWEEDE GRIEF*);
- EEN VORDERING EX CONTRACTU NIET VIRTUEEL IS BEGREPEN IN EEN VORDERING EX DELICTO (*EERSTE MIDDEL, TWEEDE ONDERDEEL*);
- EEN VOORTGEZET MISDRIJF OOK VÓÓR HET EINDE VAN DE ARBEIDSOVEREENKOMST VOLTOOID KAN ZIJN (*TWEEDE MIDDEL, TWEEDE ONDERDEEL, 1STE GRIEF*);
- NIET WETTIG TOT HET BESTAAN VAN EEN VOORTGEZET MISDRIJF KAN WORDEN BESLIST OP BASIS VAN DE AANWEZIGHEID VAN HET MATERIEEL EN MOREEL BESTANDEEL VAN ELK VAN EEN REEK OPEENVOLGENDE MISDRIJVEN (*TWEEDE MIDDEL, TWEEDE ONDERDEEL, 2DE GRIEF*);
- EEN DAGVERGOEDING WAARVAN NIET IS VASTGESTELD DAT ZIJ WERKELIJKE KOSTEN DEKT, LOON IS IN DE ALGEMENE BETEKENING VAN DIT BEGRIP EN IN IEDER GEVAL LOON IN DE ZIN VAN DE LOONBESCHERMINGSWET (*DERDE MIDDEL*)

FEITEN EN RETROACTA VAN DE PROCEDURE

1. De verweerder trad op 27 april 2011 in dienst van S.C. H. E. S.R.L. met een arbeidsovereenkomst voor een bepaalde tijd. S.C. H. E. S.R.L. is een vennootschap naar Roemeens recht met vennootschapszetel te O., hieronder E. O. genoemd. De arbeidsovereenkomst voor een bepaalde tijd ging in op 27 april 2011 en werd tweemaal verlengd, op 29 juli 2011 en op 12 september 2011. Op 27 oktober 2011 werd de arbeidsovereenkomst van de verweerder omgezet in een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd.

De verweerder werkte tot en met 30 januari 2015 onafgebroken als vrachtwagenchauffeur, waarbij hij werd ingeschakeld in internationale wegtransportactiviteiten.

Niettegenstaande zijn Roemeense arbeidsovereenkomst, hield de verweerder voor dat zijn gewoonlijke plaats van tewerkstelling gelegen was te Genk en dat het werkgeversgezag werd uitgeoefend door de eiseressen.

Van 26 november 2011 tot en met 13 september 2013 verrichtte de verweerder naast zijn activiteiten als vrachtwagenchauffeur, ook werkzaamheden als stelplaatsmedewerker. Aanvankelijk werd de verweerder voor zijn werkzaamheden als stelplaatsmedewerker niet vergoed. Vanaf augustus 2012 ontving hij boven op de dagvergoeding overeenkomstig het Roemeense contract, de zogenaamde ‘per diem’ die 45 euro bedroeg, 5 euro als aanvulling voor het garage- en kantoorwerk.

Vanaf 4 maart 2015 verrichtte de verweerder zijn werkzaamheden voornamelijk vanuit O. (Roemenië).

Op 29 april 2015 leidde de verweerder in Roemenië een procedure in voor de rechtbank van Neamt om zijn rechten op te eisen in verband met zijn tewerkstelling in België. De verweerder dagvaardde E. O. voor de werkzaamheden in Roemenië en de eerste eiseres voor de werkzaamheden in België. De tweede eiseres werd niet gedagvaard, noch in deze procedure betrokken. In graad van hoger beroep besliste het hof van beroep te Bacau op 14 juni 2019 dat de eerste eiseres de eigenlijke werkgever was van de verweerder, en niet het Roemeense E. O., maar het verklaarde zich territoriaal onbevoegd om kennis te nemen van de vordering tegen de eerste eiseres. De door de eerste eiseres bij het Roemeense Hof van Cassatie tegen dat arrest ingestelde voorziening in cassatie werd bij arrest van 24 november 2020 verworpen.

Sinds 6 juni 2015 werd de arbeidsovereenkomst van de verweerder geschorst tot aan zijn ontslag op 15 februari 2021.

2. Op 29 januari 2020 ging de verweerder over tot *dagvaarding* van de eiseressen voor de arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Tongeren.

Bij syntheseconclusie van 7 december 2020 vorderde de verweerder

- wat betreft het werk als vrachtwagenchauffeur voor de eiseressen vanuit Genk, in de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015:

* alvorens recht te spreken, de eiseressen in solidum, de ene bij gebreke van de andere, te veroordelen tot neerlegging van de ontbrekende data uit de tachograaf van trucks die door de verweerder waren bestuurd tijdens de tewerkstelling tussen 27 april 2011 en 30 januari 2015, de “transics trip reports” voor de verweerder voor het jaar 2011 en alle berichten uit het “transics-systeem” in verband met het werk van de verweerder;

* de eiseressen in solidum, de ene bij gebreke van de andere, te veroordelen tot betaling van een provisionele schadevergoeding *ex aequo et bono* begroot op het achterstallig loon, ARAB- en verblijfsvergoedingen voor zijn werk als vrachtwagenchauffeur begroot op 179.379,12 euro brutoloon en 22.964,34 euro nettoloon, te vermeerderen met de interesten;

- wat betreft het werk als stelplaatsmedewerker voor de eiseressen in Genk, in de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013,

de eiseressen in solidum, de ene bij gebreke aan de andere, te veroordelen tot betaling van een provisionele schadevergoeding *ex aequo et bono* begroot op het achterstallig loon voor zijn werk als stelplaatsmedewerker in Genk in de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 begroot op bedragen van 45.850,116 euro brutoloon en 2.292,506 euro eindejaarspremies, te vermeerderen met de interesten;

- wat betreft het werk als chauffeur en als stelplaatsmedewerker voor de eiseressen:

* de eiseressen in solidum, de ene bij gebreke aan de andere, te veroordelen tot het afleveren van sociale documenten onder verbeurte van een dwangsom

* de eiseressen in solidum te veroordelen tot het indienen van een Dimona-aangifte voor de tewerkstelling van de verweerder van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 (voor het werk als chauffeur) en tussen 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 (voor het werk als stelplaatsmedewerker) onder verbeurte van een dwangsom;

* de eiseressen in solidum te veroordelen tot aangifte van de lonen en de gecorrigeerde lonen bij de RSZ, en tot betaling van de (gecorrigeerde) bijdragen aan de RSZ, de RJV en de RVP; voor zover de aangifte bij de RSZ en de betaling van de gecorrigeerde bijdragen niet is gebeurd binnen de drie maanden na de betekening van het vonnis, de eiseressen te veroordelen tot betaling van een provisionele schadevergoeding van 7.500 euro.

Bij *tussenvonnis* van 2 maart 2021 verklaarde de arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Tongeren, de vordering van de verweerder deels ontvankelijk in de volgende mate. De arbeidsrechtbank

- verklaarde de vordering van de verweerder tot betaling van een schadevergoeding wegens gederfd loon als internationaal vrachtwagenchauffeur voor de periode van 28 april 2011 tot en met 30 januari 2015 en de bijkomstige vorderingen tot Dimona-aangifte voor deze periode en in de hoedanigheid van internationaal vrachtwagenchauffeur en tot betaling van de RSZ-bijdragen op deze lonen, ontvankelijk;
- zegde voor recht dat de vordering *ex delicto* tot betaling van een schadevergoeding wegens gederfd loon als stelplaatsmedewerker voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 verjaard is;
- heropende de debatten met betrekking tot de grond van de zaak en hield j haar beslissing over de kosten aan.

Bij *eindvonnis* van 1 juni 2021 verklaarde de arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Tongeren, de vordering van de verweerder deels ontvankelijk en deels gegrond. Zij

- verklaarde de vordering tot betaling van een schadevergoeding wegens gederfd loon als internationaal vrachtwagenchauffeur voor de periode van 28 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 en de bijkomstige vorderingen tot het indienen van een Dimona-aangifte voor deze periode en in de hoedanigheid van internationaal vrachtwagenchauffeur en tot betaling van de RSZ-bijdragen op deze lonen, ontvankelijk;
- zegde voor recht dat de vordering *ex delicto* tot betaling van een schadevergoeding wegens gederfd loon als stelplaatsmedewerker voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 verjaard is;
- zegde tevens voor recht dat de vorderingen *ex delicto* inzake het niet-respecteren van de rij- en rusttijden overeenkomstig artikel 144 van het Sociaal Strafwetboek, het niet-betalen van diverse bijdragen aan de sociale zekerheid overeenkomstig artikel 129 van dat wetboek en de tewerkstelling van illegaal verblijvende arbeidskracht overeenkomstig artikel 175 van dat wetboek, eveneens onontvankelijk waren wegens verjaring;
- verklaarde zich materieel onbevoegd om te oordelen over de door de verweerder ingestelde vordering overeenkomstig artikel 433*quinquies* van het Strafwetboek;
- verklaarde de vordering tot betaling van een schadevergoeding wegens gederfd loon als internationaal vrachtwagenchauffeur voor de periode van 28 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 en de bijkomstige vorderingen tot Dimona-aangifte voor deze periode en in de hoedanigheid van internationaal vrachtwagenchauffeur en tot betaling van de RSZ-bijdragen op deze lonen, ongegrond;
- veroordeelde de verweerder tot betaling van de kosten van het geding.

De verweerder tekende tegen het voormelde tussenvonnissen en het voormelde eindvonnis *hoger beroep* aan bij het arbeidshof Antwerpen, afdeling Hasselt.

De eiseressen stelden *incidenteel beroep* in.

De derde kamer van het arbeidshof Antwerpen, afdeling Hasselt verklaarde bij *tussenarrest* van 24 november 2022 het hoger beroep en het incidenteel beroep ontvankelijk. Alvorens verder ten gronde te oordelen, beval het arbeidshof de verweerder een aantal stukken bij het dossier van de rechtspleging te voegen en heropende het de debatten. Het arbeidshof stelde de beslissing over de overige onderdelen van de vordering en de kosten uit tot na de verdere beoordeling van de zaak.

Bij conclusie van 23 maart 2023 vorderden de eiseressen

- het door de verweerder ingestelde hoger beroep af te wijzen als onontvankelijk of minstens ongegrond;
- het eerste vonnis te bevestigen, behalve in zoverre de exceptie van verjaring van de vordering als internationaal vrachtwagenchauffeur werd afgewezen;
- dienvolgens, opnieuw recht sprekende, de vordering van de verweerder af te wijzen als onontvankelijk, verjaard en minstens ongegrond.

Bij conclusie van 24 april 2023 vorderde de verweerder

- het voormelde tussenvonnissen van 2 maart 2021 en eindvonnis van 1 juni 2021 te vernietigen;
- dienvolgens in hoofddorde:
 1. wat betreft het werk als vrachtwagenchauffeur voor de eiseressen vanuit Genk, in de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015, de eiseressen in solidum, de ene bij gebreke van de andere, te veroordelen tot betaling van het achterstallig loon, ARAB- en verblijfsvergoedingen voor zijn werk als vrachtwagenchauffeur begroot op een totaal van: 179.379,12 euro brutoloon en 22.964,34 euro nettoloon, te vermeerderen met de interesten;
 2. wat betreft het werk als stelplaatsmedewerker voor de eiseressen in Genk, in de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013, de eiseressen in solidum, de ene bij gebreke van de andere, te veroordelen tot betaling van het achterstallig loon voor zijn werk als stelplaatsmedewerker in Genk in die

periode begroot op bedragen van 45.850,116 euro brutoloon en 2.292,506 euro eindejaarspremies, te vermeerderen met de interesten;

3. wat betreft het werk als chauffeur en als stelplaatsmedewerker voor de eiseressen,

* de eiseressen in solidum, de ene bij gebreke van de andere, te veroordelen tot het afleveren van sociale documenten onder verbeurte van een dwangsom;

* de eiseressen in solidum te veroordelen tot het indienen van een Dimona-aangifte voor de tewerkstelling van de verweerder van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 (voor het werk als chauffeur) en tussen 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 (voor het werk als stelplaatsmedewerker) binnen een maand na de betekening van het tussen te komen vonnis onder verbeurte van een dwangsom van 50 euro per dag;

* de eiseressen in solidum te veroordelen tot aangifte van de lonen en de gecorrigeerde lonen bij de RSZ, en tot betaling van de (gecorrigeerde) bijdragen aan de RSZ, de RJV en de RVP; voor zover de aangifte bij de RSZ en de betaling van de gecorrigeerde bijdragen niet is gebeurd binnen de drie maanden na de betekening van het arrest, de eiseressen te veroordelen tot betaling van een schadevergoeding van 7.500 euro;

- in ondergeschikte orde:

1. wat betreft het werk als vrachtwagenchauffeur voor de eiseressen vanuit Genk, in de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015, de eiseressen in solidum, de ene bij gebreke van de andere, te veroordelen tot betaling van een schadevergoeding *ex aequo et bono* begroot op het gederfd loon en de gederfde ARAB- en verblijfsvergoedingen voor zijn werk als vrachtwagenchauffeur begroot op 179.379,12 euro brutoloon en 22.964,34 euro nettoloon, te vermeerderen met de interesten;

2. wat betreft het werk als stelplaatsmedewerker voor de eiseressen in Genk, in de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013, de eiseressen in solidum, de ene bij gebreke van de andere, te veroordelen tot betaling van een schadevergoeding *ex aequo et bono* begroot op het gederfd loon en de gederfde voordelen verworven krachtens de overeenkomst voor zijn werk als stelplaatsmedewerker in Genk in die periode begroot op 45.850,116 euro brutoloon en 2.292,506 euro eindejaarspremies, te vermeerderen met de interesten;

- in meest ondergeschikte orde, alvorens recht te spreken een aantal personen als getuigen op te roepen.

De derde kamer van het arbeidshof Antwerpen, afdeling Hasselt, doet bij *arrest* van 22 juni 2023 als volgt uitspraak. Zij

- zegt voor recht dat het internationale rechtsmacht heeft om kennis te nemen van het geschil;
- verklaart het hoger beroep van de verweerder alvast in de hiernavolgende mate gegrond, het incidenteel beroep van de eiseressen ongegrond;
- vernietigt de vonnissen van de arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Tongeren, van 2 maart 2021 en van 1 juni 2021, met uitzondering van het onderdeel waarin zij zich materieel onbevoegd verklaarde voor de vordering ingesteld op basis van artikel 433*quinquies* van het Strafwetboek en de vorderingen *ex delicto* op basis van artikel 129, 144 en 175 van het Sociaal Strafwetboek als verjaard beschouwde;
- verklaart, opnieuw recht sprekende, de oorspronkelijke vordering van de verweerder ontvankelijk en alvast gegrond als volgt: het arbeidshof
 - zegt voor recht dat de oorspronkelijke vordering van de verweerder met een delictuele basis niet is verjaard, noch voor de functie van vrachtwagenchauffeur, noch voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker;
 - zegt tevens voor recht dat de uitgebreide vordering van de verweerder met een contractuele basis niet is verjaard;
 - zegt voor recht dat de eiseressen solidair gehouden zijn voor de vordering gesteund op het strafrechtelijk misdrijf en de contractuele verbintenis; heropent, vooraleer verder te oordelen over de vordering van de verweerder, de debatten om partijen toe te laten standpunt in te nemen over de nog openstaande discussiepunten aangaande de materiële bevoegdheid van het arbeidshof m.b.t. de *de plano* erkenning, de berekening van het loon als vrachtwagenchauffeur en de berekening van het loon als stelplaatsmedewerker.

Tegen dat arrest voeren de eiseressen de volgende **drie middelen tot cassatie** aan.

MIDDELEN

Eerste middel: stuiting van de verjaring

MIDDEL

Geschonden wettelijke bepalingen en algemene rechtsbeginselen

- de artikelen 15, inzonderheid eerste lid, en 20, 3° van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten
- de artikelen 3*bis*, 9, 11 en 42, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers
- artikel 54, 2°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers gecoördineerd op 28 juni 1971
- de artikelen 14 en 23, § 1 van het koninklijk besluit van 30 maart 1967 tot bepaling van de algemene uitvoeringsmodaliteiten van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers
- de artikelen 5, 774 en 1138, 3° van het Gerechtelijk Wetboek
- het algemeen rechtsbeginsel krachtens welk de rechter gehouden is om, mits hij het recht van verdediging eerbiedigt, ambtshalve de rechtsregels en rechtsmiddelen op te werpen waarvan de toepassing geboden is door de feiten die door de partijen in het bijzonder worden aangevoerd tot staving van hun eisen, zonder het voorwerp of de oorzaak van de vordering te wijzigen, zoals o.m. neergelegd in artikel 774 van het Gerechtelijk Wetboek
- het algemeen rechtsbeginsel van de autonomie van de procespartijen (ook beschikkingsbeginsel genoemd), zoals neergelegd o.m. in artikel 1138, 2° van het Gerechtelijk Wetboek
- de artikelen 3 en 4 van de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering
- de artikelen 1382, 1383, 2244, inzonderheid § 1, eerste lid, en, voor zoveel als nodig, 2223 van het oud Burgerlijk Wetboek
- de artikelen 162, eerste lid, 1° en 3° en 189, eerste lid, van het Sociaal Strafwetboek
- artikel 56, eerste lid, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités

Aangevochten beslissing

In de bestreden beslissing verklaart het arbeidshof het incidenteel beroep van de eiseressen ongegrond (p. 42, voorlaatste alinea, van het bestreden arrest). Het arbeidshof beslist dat de uitgebreide vordering van de verweerder met een contractuele basis niet is verjaard (p. 43, vierde alinea, van het bestreden arrest). Het neemt die beslissing op grond van alle vaststellingen en motieven waarop zij steunt en die hier beschouwd worden integraal te zijn hernomen en in het bijzonder de volgende:

“6.2. De contractuele vordering is niet verjaard.

In de gedinginleidende dagvaarding van 29 januari 2020 stelde [de verweerder] enkel een delictuele vordering in voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 t.a.v. [de eiseressen]. Hij breidde zijn eis in graad van hoger beroep uit naar een contractuele vordering. Dit gebeurde in de beroepsconclusies van 13 juni 2022.

Zoals hierboven opgemerkt (zie 6.1.) stuit een dagvaarding de verjaring voor de vordering die ze instelt en voor de vordering waarvan het voorwerp virtueel in de dagvaarding is inbegrepen.⁹⁵ [...] Ook in graad van hoger beroep kan een werknemer de grondslag van zijn vordering voor de eerste maal wijzigen.⁹⁶ [...]

Artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalt dat de rechtsvorderingen die uit de overeenkomst ontstaan, verjaren één jaar na het einde van deze overeenkomst. Vermits de arbeidsovereenkomst werd beëindigd op 15 februari 2021, had [de verweerder] zijn contractuele vordering moeten instellen uiterlijk op 15 februari 2022.

Door het instellen van de delictuele vordering vóór het verstrijken van de verjaringstermijn van artikel 26 V.T.Sv., werd de verjaring onder artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet tijdig gestuit. De contractuele vordering was immers virtueel in de gedinginleidende dagvaarding van 29 januari 2020 inbegrepen.

Het is nuttig om te verwijzen naar een arrest van [uw Hof] van 27 maart 2017, waarin het volgende werd geoordeeld⁹⁷ [...]:

“Krachtens artikel 2244, eerste lid, Burgerlijk Wetboek stuit de gedinginleidende akte de verjaring voor de vordering die deze akte inleidt, ongeacht de middelen die worden aangevoerd tot staving van die vordering.

Het arrest stelt vast dat de verweerders sinds de inleiding van de zaak in eerste aanleg, de veroordeling van de eisers vorderen om hen een provisioneel bedrag te betalen als voorschot op het verschil in wedde waarop zij recht menen te hebben en de betaalde wedde, en dat ze

die vordering voor de eerste maal in hoger beroep steunen op de bepalingen van de Arbeidsovereenkomstenwet.

Het arrest dat oordeelt dat “de rechtsgronden die worden aangevoerd tot staving van de vordering niet in het voorwerp van de vordering worden geïncorporeerd en dat “het voorwerp van de vordering (...) ongewijzigd blijft”, verantwoordt naar recht zijn beslissing dat de gedinginleidende akte de in artikel 15 Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde verjaring gestuit heeft.”

De contractuele vordering voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 m.b.t. de functie van vrachtwagenchauffeur, die eveneens t.a.v. [de tweede eiseres] is gericht, is niet verjaard.

Het incidenteel beroep is ongegrond.”

(p. 28, punt 6.2 t.e.m. p. 29, midden, van het bestreden arrest)

Grievens

Uit de stukken van de rechtspleging waarop uw Hof vermag acht te slaan en de vaststellingen van het arbeidshof, blijkt dat de verweerder zijn oorspronkelijke in de gedinginleidende dagvaarding van 29 januari 2020 gestelde delictuele vordering voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015, bij conclusie in hoger beroep van 13 juni 2022 uitbreidde naar een contractuele vordering tot betaling van achterstallig (minimum)loon, eindejaarspremies, vakantiegeld en verblijfsvergoedingen voor diezelfde periode (met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur) (zie o.m. p. 28, punt 6.2, eerste alinea, p. 29, midden en p. 34, voorlaatste alinea, van het bestreden arrest).

Ter motivering van zijn beslissing dat de contractuele vordering van de verweerder niet is verjaard, stelt het arbeidshof vast en overweegt het dat

- de verweerder in de gedinginleidende dagvaarding van 29 januari 2020 enkel een delictuele vordering instelde voor de periode van 27 april 2011 tot en met 30 januari 2015 ten aanzien van de eiseressen;
- hij zijn eis in graad van hoger beroep uitbreidde naar een contractuele vordering;
- dit gebeurde in de “beroepsconclusies” van 13 juni 2022;
- een dagvaarding de verjaring stuit voor de vordering die ze instelt en voor de vordering waarvan het voorwerp virtueel in de dagvaarding is inbegrepen;

- een werknemer ook in graad van hoger beroep de grondslag van zijn vordering voor de eerste maal kan wijzigen;
- artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalt dat de rechtsvorderingen die uit de overeenkomst ontstaan, verjaren één jaar na het einde van deze overeenkomst;
- de verweerder zijn contractuele vordering had moeten instellen uiterlijk op 15 februari 2022 vermits de arbeidsovereenkomst werd beëindigd op 15 februari 2021;
- de verjaring onder artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet tijdig werd gestuit door het instellen van de delictuele vordering vóór het verstrijken van de verjaringstermijn van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering;
- de contractuele vordering immers virtueel in de gedinginleidende dagvaarding van 29 januari 2020 inbegrepen was;
- de contractuele vordering voor de periode van 27 april 2011 tot en met 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur, die eveneens ten aanzien van de tweede eiseres is gericht, niet verjaard is.
(p. 28-29, punt “6.2. De contractuele vordering is niet verjaard.”, van het bestreden arrest)

1.1. Eerste onderdeel: een vordering ex delicto stuit niet de verjaring van een al verjaarde vordering ex contractu

Een door de werknemer tegen zijn werkgever gestelde uit hun arbeidsovereenkomst ontstane contractuele vordering tot betaling van het verschuldigde loon, steunt op de artikelen 20, 3° van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, hieronder afgekort als de Arbeidsovereenkomstenwet, en 3*bis* van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, hieronder afgekort als de Loonbeschermingswet.

Krachtens artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet verjaren de rechtsvorderingen die ontstaan uit een arbeidsovereenkomst, één jaar na het eindigen van deze overeenkomst of vijf jaar na het feit waaruit de vordering is ontstaan, zonder dat deze termijn één jaar na het eindigen van deze overeenkomst mag overschrijden.

Artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet voorziet aldus voor de verjaring van een contractuele rechtsvordering ontstaan uit een arbeidsovereenkomst, in een dubbele verjaringstermijn, met name enerzijds een vijfjarige verjaringstermijn die begint te lopen vanaf het feit waaruit de vordering is ontstaan en anderzijds een eenjarige verjaringstermijn die begint te lopen vanaf het einde van de arbeidsovereenkomst. Het verstrijken van één van die verjaringstermijnen op het ogenblik van het instellen van de contractuele vordering ontstaan uit een arbeidsovereenkomst, volstaat opdat die vordering verjaard zou zijn. Een contractuele vordering ontstaan uit een arbeidsovereenkomst is dus verjaard indien zij werd gesteld meer dan vijf jaar na het feit waaruit zij is ontstaan, ook al werd zij gesteld binnen het jaar na het eindigen van die overeenkomst.

Krachtens artikel 2244, § 1, eerste lid, van het oud Burgerlijk Wetboek vormt een dagvaarding voor het gerecht betekend aan hem die men wil beletten de verjaring te verkrijgen, burgerlijke stuiting. Op grond van die bepaling wordt ook de verjaring van een contractuele vordering ontstaan uit een arbeidsovereenkomst gestuit door een gedinginleidende akte voor het gerecht. Maar een vordering die al verjaard is vóór een mogelijke stuiting van die verjaring door een gedinginleidende akte, blijft verjaard.

1.1.1. 1ste grief: de vijfjarige verjaringstermijn van artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet

1.1.1.1. Het ogenblik waarop het feit zich voordoet waaruit de (contractuele) vordering (ontstaan uit een arbeidsovereenkomst) is ontstaan, dat het vertrekpunt vormt van de in artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet voor die vordering bepaalde vijfjarige verjaringstermijn, is het ogenblik van het opeisbaar worden van de specifieke verbintenis waarop die vordering steunt. In geval van een door de werknemer tegen zijn werkgever gestelde vordering tot het verkrijgen van een loonvoordeel, is dat tijdstip het ogenblik waarop de betaling van dat voordeel door de werkgever verschuldigd was.

Krachtens artikel 9, eerste lid, van de Loonbeschermingswet moet het loon van een arbeider op gezette tijden, in beginsel ten minste tweemaal in de maand, met een tussenpoos van ten hoogste zestien dagen, worden uitbetaald. Dat artikel 9 bepaalt in zijn zesde, zevende en achtste lid dat

- het loon, onverminderd het bepaalde in het eerste en derde lid, moet worden uitbetaald op de tijdstippen en binnen de termijnen die worden bepaald door een collectieve arbeidsovereenkomst;
- het loon bij ontstentenis van een collectieve arbeidsovereenkomst moet worden uitbetaald op de tijdstippen en binnen de termijnen die zijn vastgesteld in het arbeidsreglement of in enig ander vigerend reglement, waarvan de bepalingen de datum van uitbetaling van het loon niet later mogen vaststellen dan de zevende werkdag na de arbeidsperiode waarover de uitbetaling geschiedt;
- het loon bij ontstentenis van een collectieve arbeidsovereenkomst of van bepalingen in het arbeidsreglement of in enig ander vigerend reglement, uiterlijk moet worden uitbetaald op de vierde werkdag na de arbeidsperiode waarvoor de uitbetaling geschiedt.

Krachtens artikel 23, § 1, van het koninklijk besluit van 30 maart 1967 tot bepaling van de algemene uitvoeringsmodaliteiten van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers, hieronder afgekort als het Jaarlijksevakantiebesluit, wordt het vakantiegeld aan de arbeider uitgekeerd op het ogenblik dat hij zijn vakantie neemt en, in geval van splitsing van de vakantie naar aanleiding van zijn hoofdvakantie en dit ten vroegste op 2 mei van het vakantiejaar.

Ingeval van een door de werknemer tegen zijn werkgever gestelde contractuele vordering tot betaling van achterstallig periodiek verschuldigd loon, eindejaarspremies, vakantiegeld en kostenvergoeding, bestaat het feit waaruit de vordering is ontstaan, dat de in artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde vijfjarige verjaringstermijn doet lopen, in het niet-betalen door de werkgever van dat loon en die andere voordelen op elke periodieke ((twee)maandelijke of jaarlijkse) vervaldag waarop het door de werkgever had moeten worden betaald en aldus door hem verschuldigd was. Elke periodieke niet-betaling van dat voordeel door de werkgever op het ogenblik van de opeisbaarheid ervan, doet ten voordele van de werknemer een op de arbeidsovereenkomst gestoelde contractuele vordering ontstaan, wat telkens opnieuw een nieuwe vijfjarige verjaringstermijn doet lopen op grond van artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet. De uit artikel 65 van het Strafwetboek voortvloeiende theorie van het voortgezet misdrijf, waarbij de verjaring van de strafvordering en de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf voor alle feiten pas begint te lopen op het ogenblik van het laatste feit, kan niet toegepast worden bij de verjaring van een louter contractuele vordering ontstaan uit de arbeidsovereenkomst.

1.1.1.2. Uit zijn vaststellingen en motieven zoals hierboven weergegeven in de aanhef van het middel, blijkt dat het arbeidshof enkel oordeelt dat de door de verweerder bij conclusie in hoger beroep van 13 juni 2022 gestelde contractuele vordering tot betaling van achterstallig (minimum)loon, eindejaarspremies, vakantiegeld en verblijfsvergoedingen voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 (m.b.t. de functie van vrachtwagenchauffeur), die weliswaar in principe uiterlijk op 15 februari 2022 diende ingesteld te worden gelet op het door het arbeidshof vastgestelde einde van de overeenkomst op 15 februari 2021, niet verjaard is met toepassing van de in artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde eenjarige verjaringstermijn vanaf het einde van de arbeidsovereenkomst om reden dat die contractuele vordering virtueel inbegrepen was in de gedinginleidende dagvaarding van 29 januari 2020 waarmee een delictuele vordering werd ingesteld en de verjaring van die contractuele vordering tijdig werd gestuit door het instellen van die delictuele vordering vóór het verstrijken van de verjaringstermijn van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering.

Zoals hierboven uiteengezet in de aanhef van dit onderdeel, voorziet artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet voor de verjaring van een

contractuele vordering ontstaan uit de arbeidsovereenkomst, evenwel niet enkel in een eenjarige verjaringstermijn vanaf het einde van die overeenkomst maar ook in een vijfjarige verjaringstermijn vanaf het feit waaruit de vordering is ontstaan (die de eenjarige verjaringstermijn weliswaar niet mag overschrijden), waarbij het volstaat dat één van die termijnen is verstreken opdat die contractuele vordering verjaard zou zijn.

Het arbeidshof houdt bij zijn beoordeling of de contractuele vordering van de verweerder al dan niet is verjaard, aldus geen rekening met die in artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde vijfjarige verjaringstermijn die begint te lopen vanaf het (ogenblik waarop het) feit (zich voordoet) waaruit de vordering is ontstaan en gaat niet na of die vijfjarige verjaringstermijn reeds was verstreken op het ogenblik van het instellen van de contractuele vordering door de verweerder op 13 juni 2022 en op het ogenblik van het instellen van de delictuele vordering door de verweerder bij de oorspronkelijke dagvaarding op 29 januari 2020 (waarvan het arbeidshof zelf oordeelt dat zij de verjaring van de later ingestelde contractuele vordering van de verweerder als virtueel in de oorspronkelijke delictuele vordering inbegrepen vordering heeft gestuit) wat betreft het door de verweerder contractueel gevorderde loon, eindejaarspremies, vakantiegeld en verblijfsvergoedingen voor de periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015. Overeenkomstig de rechtstheoretische beginselen hierboven weergegeven onder 1.1.1.1

- bestaat het feit waaruit de contractuele vordering(en) van de verweerder tot betaling van loon, eindejaarspremies, vakantiegeld en verblijfsvergoedingen voor die periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015 is ontstaan, in elke periodieke niet-betaling daarvan door de eiseressen in die periode op elke ((twee)maandelijke of jaarlijkse) vervalddag waarop had moeten worden betaald en waarop die voordelen aldus verschuldigd (opeisbaar) waren;
- gaf elke periodieke niet-betaling van die voordelen op het ogenblik van de opeisbaarheid ervan door de eiseressen tijdens die volledige periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015, aanleiding tot het ontstaan ten voordele van de verweerder van een op de arbeidsovereenkomst gestoelde contractuele vordering, wat telkens opnieuw een nieuwe vijfjarige verjaringstermijn deed lopen;
- was de contractuele vordering van de verweerder wat betreft het door hem gevorderde loon, eindejaarspremies, vakantiegeld en verblijfsvergoedingen voor de volledige periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015, dat/die telkenmale diende(n) betaald te worden (verschuldigd was/waren) op elke vervalddag tijdens die volledige periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015, vervalddag die zich aldus situeert vóór 29 januari 2015 en die het feit bepaalt waaruit de vordering is

ontstaan, met toepassing van de in artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde vijfjarige verjaringstermijn vanaf dat feit (in die periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015) aldus wel verjaard op het ogenblik van het instellen van die contractuele vordering door de verweerder op 13 juni 2022 en op het ogenblik van het instellen van de delictuele vordering door de verweerder bij de oorspronkelijke dagvaarding van 29 januari 2020 (waarvan het arbeidshof zelf oordeelt dat zij de verjaring van de later ingestelde contractuele vordering van de verweerder als virtueel in de oorspronkelijke delictuele vordering inbegrepen vordering heeft gestuit).

Aangezien de contractuele vordering van de verweerder met betrekking tot het gevorderde loon, eindejaarspremies, vakantiegeld en verblijfsvergoedingen voor de periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015 aldus reeds op het ogenblik van (het instellen van de delictuele vordering bij) de gedinginleidende dagvaarding van 29 januari 2020 was verjaard met toepassing van de in artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde vijfjarige verjaringstermijn vanaf de feiten waaruit zij is ontstaan, zijnde elke-niet betaling door de eiseressen op elke periodieke vervaldag tijdens die volledige periode, schendt het arbeidshof,

door te beslissen dat

(1) de verjaring van die contractuele vordering *tijdig* werd gestuit door het instellen van die delictuele vordering bij die gedinginleidende dagvaarding van 29 januari 2020 en dat

(2) de contractuele vordering van de verweerder (voor de periode van 27 april 2011 tot en met 30 januari 2015 m.b.t. de functie van vrachtwagenchauffeur) niet is verjaard,

zonder rekening te houden met, en toepassing te maken van, die in dat artikel 15, eerste lid bepaalde vijfjarige verjaringstermijn vanaf het feit waaruit de vordering is ontstaan,

- dat artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet, waaruit volgt dat het verstrijken van die vijfjarige verjaringstermijn volstaat voor de verjaring van een contractuele vordering ontstaan uit een arbeidsovereenkomst en die vordering aldus verjaard is indien zij werd gesteld meer dan vijf jaar na het feit waaruit zij is ontstaan ook al werd zij gesteld binnen het jaar na het eindigen van die overeenkomst
- de artikelen 9 van de Loonbeschermingswet en 23, § 1 van het Jaarlijksevakantiebesluit, die het tijdstip bepalen waarop het verschuldigde loon en vakantiegeld dient betaald te worden en dus het tijdstip waarop het feit zich voordoet waaruit de contractuele vordering tot betaling van die voordelen is ontstaan, ogenblik dat geldt als vertrekpunt van de voormelde vijfjarige verjaringstermijn

- artikel 2244, § 1, eerste lid, van het oud Burgerlijk Wetboek, dat niet verhindert dat een contractuele vordering ontstaan uit een arbeidsovereenkomst die al verjaard is vóór een mogelijke stuiting van die verjaring door een gedinginleidende akte, verjaard blijft.

Conclusie

Het arbeidshof beslist niet wettig dat de contractuele vordering van de verweerder (voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur) niet is verjaard en verklaart niet wettig het incidenteel beroep ongegrond (schending van de artikelen 15, inzonderheid eerste lid, en 20, 3° van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, 3bis en 9 van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, 14 en 23, § 1 van het koninklijk besluit van 30 maart 1967 tot bepaling van de algemene uitvoeringsmodaliteiten van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers en 2244, inzonderheid § 1, eerste lid, van het oud Burgerlijk Wetboek).

1.1.2. 2de grief: de rechter moet ambtshalve de verjaringstermijn toepassen

1.1.2.1. Artikel 5 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat rechtsweigering bestaat wanneer de rechter weigert recht te spreken onder enig voorwendsel, zelfs van het stilzwijgen, de duisterheid of de onvolledigheid van de wet.

Krachtens artikel 774, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek moet de rechter de heropening van de debatten bevelen alvorens de vordering geheel of gedeeltelijk af te wijzen op grond van een exceptie die de partijen voor hem niet hadden ingeroepen.

Op grond van artikel 1138, 3°, van het Gerechtelijk Wetboek is het de rechter verboden na te laten uitspraak te doen over één van de punten van de vordering.

Krachtens die artikelen 5, 774 en 1138, 3°, van het Gerechtelijk Wetboek en een algemeen rechtsbeginsel

- is de rechter gehouden het geschil te beslechten overeenkomstig de daarop toepasselijke rechtsregels,

- moet hij de juridische aard van de door de partijen aangevoerde feiten en handelingen onderzoeken, en mag hij, ongeacht de juridische omschrijving die de partijen daaraan hebben gegeven, de door hen aangevoerde redenen ambtshalve aanvullen op voorwaarde dat hij geen betwisting opwerpt waarvan de partijen bij conclusie het bestaan hebben uitgesloten, dat hij enkel steunt op elementen die hem regelmatig zijn voorgelegd, dat hij het voorwerp van de vordering niet wijzigt en dat hij daarbij het recht van verdediging van de partijen niet miskent,
- heeft hij, mits hij het recht van verdediging eerbiedigt, de plicht ambtshalve de rechtsregels en rechtsmiddelen op te werpen waarvan de toepassing geboden is door de feiten die door de partijen in het bijzonder worden aangevoerd tot staving van hun vorderingen of hun verweer of die impliciet besloten liggen in het debat tussen partijen of de door hem genomen beslissingen,
- en moet hij, met eerbiediging van het recht van verdediging, de toepasselijkheid onderzoeken van de niet-aangevoerde rechtsregels die zich door de feiten zoals zij in het bijzonder worden aangevoerd, onmiskenbaar aan hem opdringen.

Het beschikkingsbeginsel, zoals o.m. neergelegd in artikel 1138, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek, stelt de rechter niet vrij van de voornoemde verplichtingen.

Artikel 2223 van het oud Burgerlijk Wetboek, dat bepaalt dat de rechter het middel van de verjaring niet ambtshalve mag toepassen, doet geen afbreuk aan de verplichting van de rechter om het middel van de verjaring op te werpen wanneer de door de verweerder in het bijzonder ter ondersteuning van zijn verweer aangevoerde feiten daartoe nopen.

1.1.2.2. De eiseressen voerden in hun syntheseconclusie in hoger beroep voor het arbeidshof tot staving van hun verweer in het bijzonder aan dat

“8.1. Nopens de verjaring ex contractu

1.

Zoals hierboven sub 5.1 vastgesteld, stelde [de verweerder] voor de eerste maal in zijn eerste beroepsbesluiten een vordering ex contractu.

Een herkwalficatie van de grondslag van de vordering naar een vordering ex contractu kan echter enkel maar als deze op zichzelf niet verjaard is, hetgeen ontegensprekelijk het geval is nu de laatste datum waarvan sprake 30 januari 2015 is en gelet op de eenjarige verjaringstermijn.

[...]

Nu er geen andere relevante daden van stuiting of schorsing van de verjaring van de vordering ex contractu in het jaar voor het instellen ervan in eerste beroepsbesluiten dd. 25 februari 2022 kunnen worden ingeroepen, is deze vordering onherroepelijk verjaard.

[...]

In die omstandigheden en gelet op de duidelijke cesuur in september 2013, menen [de eiseressen] dat sowieso de vordering ex contractu verjaard is en dit minstens voor de vordering voor zo ver deze van voor deze datum dateert.”

(blz. 13 t.e.m. blz. 17, bovenaan, van de syntheseconclusie in hoger beroep van de eiseressen, “tweede synthese-beroepsconclusie” genaamd; onderstrepingen toegevoegd)

Zoals het arbeidshof ook zelf vaststelt in het bestreden arrest, voerden de eiseressen aldus voor hem aan dat alle vorderingen van de verweerder, en dus ook zijn contractuele vordering, (laattijdig werden ingesteld en dus) verjaard zijn (zie o.m. p. 24, laatste alinea, van het bestreden arrest).

Uit zijn vaststellingen en motieven zoals hierboven weergegeven in de aanhef van het middel, blijkt dat het arbeidshof enkel oordeelt dat de door de verweerder bij conclusie in hoger beroep van 13 juni 2022 gestelde contractuele vordering tot betaling van achterstallig (minimum)loon, eindejaarspremies, vakantiegeld en verblijfsvergoedingen voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 (m.b.t. de functie van vrachtwagenchauffeur), die weliswaar uiterlijk op 15 februari 2022 diende

ingesteld te worden gelet op het door het arbeidshof vastgestelde einde van de overeenkomst op 15 februari 2021, niet verjaard is met toepassing van de in artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde eenjarige verjaringstermijn vanaf het einde van de arbeidsovereenkomst om reden dat die contractuele vordering virtueel inbegrepen was in de gedinginleidende dagvaarding van 29 januari 2020 waarmee een delictuele vordering werd ingesteld en de verjaring van die contractuele vordering tijdig werd gestuit door het instellen van die delictuele vordering vóór het verstrijken van de verjaringstermijn van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering.

Gelet op de voormelde door de eiseressen in hun syntheseconclusie in hoger beroep in het bijzonder tot staving van hun verweer aangevoerde feiten en meer bepaald hun aanvoering dat de contractuele vordering van de verweerder pas voor de eerste maal in zijn eerste “beroepsbesluiten” werd gesteld en verjaard is, diende het arbeidshof minstens zelf ambtshalve de toepassing te onderzoeken van de vijfjarige verjaringstermijn (vanaf het feit waaruit de vordering is ontstaan) van artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet en het middel van de verjaring van de contractuele vordering van de verweerder op grond van die termijn op te werpen. Die rechtsregel en dat rechtsmiddel drongen zich onmiskenbaar aan het arbeidshof op door de voormelde door de eiseressen in hun syntheseconclusie in hoger beroep in het bijzonder tot staving van hun verweer aangevoerde feiten aangaande de laattijdigheid van de (contractuele) vordering van de verweerder.

Door zijn beslissing aangaande de niet-verjaring van de contractuele vordering van de verweerder enkel te steunen op de in artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde eenjarige verjaringstermijn (vanaf het einde van de arbeidsovereenkomst) en niet zelf ambtshalve de toepassing van de in dat eerste lid van dat artikel 15 bepaalde vijfjarige verjaringstermijn (vanaf het feit waaruit de vordering is ontstaan) (en het middel van de verjaring van de contractuele vordering van de verweerder op grond van die termijn) op te werpen en niet te onderzoeken of die contractuele vordering van de verweerder verjaard is met toepassing van die vijfjarige verjaringstermijn terwijl de door de eiseressen in het bijzonder tot staving van hun verweer aangevoerde feiten aangaande de laattijdigheid van die (contractuele) vordering van de verweerder hem daartoe wel noopten,

miskent het arbeidshof zijn plicht het recht toe te passen op de feiten en schendt het dan ook

- de artikelen 5, 774, tweede lid, en 1138, 3° van het Gerechtelijk Wetboek en het daarin neergelegde algemeen rechtsbeginsel volgens welk de rechter de plicht heeft ambtshalve de rechtsregels en rechtsmiddelen op te werpen waarvan de toepassing geboden is door de feiten die door de partijen in het bijzonder worden aangevoerd tot staving van hun eisen of die impliciet besloten liggen in het debat tussen partijen
- het algemeen rechtsbeginsel van de autonomie van de procespartijen (ook beschikkingsbeginsel genoemd), zoals neergelegd o.m. in artikel 1138, 2° van het Gerechtelijk Wetboek, dat de rechter niet vrijstelt van zijn voormelde verplichting
- artikel 2223 van het oud Burgerlijk Wetboek, dat geen afbreuk doet aan de verplichting van de rechter om het middel van de verjaring op te werpen wanneer de door de verweerder in het bijzonder ter ondersteuning van zijn verweer aangevoerde feiten daartoe nopen
- artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet, dat voor de verjaring van een contractuele vordering ontstaan uit een arbeidsovereenkomst niet enkel voorziet in een eenjarige verjaringstermijn (vanaf het einde van die overeenkomst) maar ook in een vijfjarige verjaringstermijn (vanaf het feit waaruit de vordering is ontstaan), waarbij het verstrijken van één van die termijnen op het ogenblik van het stellen van de vordering volstaat voor die verjaring.

Conclusie

Het arbeidshof beslist niet wettig dat de contractuele vordering van de verweerder (voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur) niet is verjaard en verklaart niet wettig het incidenteel beroep ongegrond (schending van de artikelen 15, inzonderheid eerste lid, van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, 5, 774 en 1138, 3°, van het Gerechtelijk Wetboek, 2223 van het oud Burgerlijk Wetboek, het algemeen rechtsbeginsel krachtens welk de rechter gehouden is om, mits hij het recht van verdediging eerbiedigt, ambtshalve de rechtsregels en rechtsmiddelen op te werpen waarvan de toepassing geboden is door de feiten die door de partijen in het bijzonder worden aangevoerd tot staving van hun eisen, zonder het voorwerp of de oorzaak van de vordering te wijzigen, zoals o.m. neergelegd in artikel 774 van het Gerechtelijk Wetboek, en het algemeen rechtsbeginsel van de autonomie van de procespartijen (ook beschikkingsbeginsel genoemd), zoals neergelegd o.m. in artikel 1138, 2° van het Gerechtelijk Wetboek).

1.2. Tweede onderdeel: een vordering ex contractu is niet virtueel begrepen in een vordering ex delicto

1.2.1.1. Krachtens artikel 2244, § 1, eerste lid, van het oud Burgerlijk Wetboek vormt een dagvaarding voor het gerecht betekend aan hem die men wil beletten de verjaring te verkrijgen, burgerlijke stuiting. Op grond van die bepaling wordt ook de verjaring van een contractuele vordering ontstaan uit een arbeidsovereenkomst, zoals geregeld in artikel 15, eerste lid, van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, hieronder afgekort als de Arbeidsovereenkomstenwet, gestuit door een gedinginleidende akte (dagvaarding) voor het gerecht.

Een gedinginleidende akte voor het gerecht stuit op grond van het voormelde artikel 2244 de verjaring voor de vordering die ze instelt en voor de virtueel daarin inbegrepen vorderingen.

Zowel het voorwerp, zijnde het resultaat dat de eiser met zijn vordering beoogt, als de oorzaak, zijnde de feiten en handelingen waarop de eiser zijn vordering steunt, van de later bij conclusie gestelde vordering moeten virtueel begrepen zijn in het voorwerp en de oorzaak van de initieel bij dagvaarding gestelde vordering opdat die oorspronkelijke dagvaarding stuitende werking zou hebben voor de verjaring van die later gestelde vordering.

1.2.1.2. Een door de werknemer tegen zijn werkgever gestelde uit hun arbeidsovereenkomst ontstane contractuele vordering tot betaling van het verschuldigde loon, steunt op de artikelen 20, 3° van de Arbeidsovereenkomstenwet en 3*bis* van de Loonbeschermingswet. Die contractuele vordering heeft als voorwerp de uitvoering van de contractuele verbintenis van de werkgever tot betaling van het verschuldigde loon.

1.2.1.3. Artikel 162, met als opschrift “*Uitbetaling van het werknemersloon*”, van het Sociaal Strafwetboek bepaalt in zijn eerste lid, 1°, dat de werkgever (zijn aangestelde of lasthebber) die het loon van de werknemer niet heeft uitbetaald of het niet heeft uitbetaald op de datum dat het loon invorderbaar is, wordt bestraft met een sanctie van niveau 2. Op grond van die bepaling is de niet-betaling door de werkgever van het aan de werknemer verschuldigde loon strafbaar. Vóór de invoering van dat Sociaal Strafwetboek werd de niet (voldoende/tijdige) betaling

door de werkgever van het verschuldigde loon ook strafbaar gesteld door de (bij de invoering van dat wetboek opgeheven) artikelen 9, 11 en 42 van de Loonbeschermingswet.

Krachtens artikel 162, eerste lid, 3°, van het Sociaal Strafwetboek wordt de werkgever (zijn aangestelde of lasthebber) die het verschuldigd vakantiegeld niet heeft uitbetaald of het niet heeft uitbetaald binnen de termijn en volgens de reglementaire voorschriften opgelegd bij de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers, gecoördineerd op 28 juni 1971, hieronder afgekort als de Jaarlijksevakantiewet, bestraft met een sanctie van niveau 2. Op grond van die bepaling is de niet-betaling door de werkgever van het verschuldigde vakantiegeld aldus strafbaar. Vóór de invoering van dat Sociaal Strafwetboek werd de niet (voldoende/tijdige) betaling door de werkgever van het verschuldigde vakantiegeld ook strafbaar gesteld door het (met dat wetboek opgeheven) artikel 54, 2°, van de Jaarlijksevakantiewet.

Artikel 189, met als opschrift “*Inbreuken op algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomsten*”, van het Sociaal Strafwetboek bepaalt in zijn eerste lid dat de werkgever die, in strijd met de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités, hieronder afgekort als de CAO-wet, een inbreuk pleegt op een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst die niet reeds door een ander artikel van dit wetboek wordt gesanctioneerd, wordt bestraft met een sanctie van niveau 1. Die bepaling bestraft aldus de werkgever die een inbreuk pleegt op een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst. Vóór de invoering van dat Sociaal Strafwetboek werd de miskenning door de werkgever van een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst ook strafbaar gesteld door het (bij de invoering van dat wetboek opgeheven) artikel 56, eerste lid, 1°, van de CAO-wet. De niet-betaling door de werkgever van een op grond van een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde eindejaarspremie of kostenvergoeding, maakt aldus een misdrijf uit op grond van de voormelde bepalingen.

De rechtsvordering tot *herstel van de schade* veroorzaakt door een misdrijf, burgerlijke vordering “*ex delicto*” genoemd, behoort luidens artikel 3 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering aan hen die de schade hebben geleden en is gesteund op de artikelen 1382 en 1383 van het oud Burgerlijk Wetboek. Artikel 4 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering bepaalt dat de burgerlijke rechtsvordering tezelfdertijd en voor

dezelfde rechters kan vervolgd worden als de strafvordering, of afzonderlijk voor de burgerlijke rechter.

1.2.1.4. Het voorwerp van een contractuele vordering tot betaling van loon (eindejaarspremies, vakantiegeld, en verblijfsvergoedingen) op grond van de artikelen 20, 3°, van de Arbeidsovereenkomstenwet en *3bis* van de Loonbeschermingswet, is niet virtueel begrepen in het voorwerp van een burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf van niet-betaling van het verschuldigde loon (eindejaarspremies, vakantiegeld, en verblijfsvergoedingen) (en miskennis van een algemeenbindendverklarde collectieve arbeidsovereenkomst) op grond van de artikelen 3 en 4 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en de artikelen 1382 en 1383 van het oud Burgerlijk Wetboek. De schadevergoeding begroot op het bedrag van het loon (eindejaarspremies, vakantiegeld en verblijfsvergoedingen) die als *herstel van de schade* bij equivalent, en het loon dat *als herstel van de schade* in natura, “*ex delicto*” (op grond van/veroorzaakt door het misdrijf van niet-betaling van (voldoende) loon/vakantiegeld) wordt gevorderd, kunnen immers niet gelijkgesteld worden met, en zijn dus duidelijk onderscheiden van, het loon dat *rechtstreeks als uitvoering in natura (van de contractuele verbintenis van de werkgever tot betaling van het verschuldigde loon) “ex contractu”* (op grond van de arbeidsovereenkomst zelf) wordt gevorderd.

Beide rechtsvorderingen zijn ook duidelijk gesteund op een onderscheiden rechtgrond, namelijk enerzijds de (arbeids)overeenkomst (en de daarop toepasselijke artikelen 20, 3° van de Arbeidsovereenkomstenwet en *3bis* van de Loonbeschermingswet) bij een contractuele vordering en anderzijds een misdrijf (zoals vastgelegd in de voormelde artikelen 162, eerste lid, 1° en 3° en 189, eerste lid, van het Sociaal Strafwetboek, 9, 11 en 42, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de Loonbeschermingswet, 54, 2°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de Jaarlijksevakantiewet en 56, eerste lid, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de CAO- wet) bij een burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf.

Ook de oorzaak van beide rechtsvorderingen is duidelijk verschillend, met name enerzijds de niet-betaling door de werkgever van het contractueel verschuldigd loon bij een contractuele vordering en anderzijds het plegen door de werkgever van het misdrijf bij een burgerlijke vordering voortvloeiend uit een misdrijf.

Het voorwerp en de oorzaak van een contractuele vordering tot betaling van loon (eindejaarspremies, vakantiegeld, en verblijfsvergoedingen) op grond van de

artikelen 20, 3° van de Arbeidsovereenkomstenwet en 3*bis* van de Loonbeschermingswet, zijn aldus niet virtueel begrepen in het voorwerp en de oorzaak van een burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf van niet-betaling van loon (eindejaarspremies, vakantiegeld, en verblijfsvergoedingen) (en miskennis van een algemeenbindendverklarde collectieve arbeidsovereenkomst) op grond van de artikelen 3 en 4 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en de artikelen 1382 en 1383 van het oud Burgerlijk Wetboek, vorderingen die ook een andere rechtsgrond hebben, zodat een dagvaarding waarmee een dergelijke burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf werd ingesteld, de verjaring van een dergelijke later bij conclusie ingestelde contractuele vordering niet stuit op grond van artikel 2244, § 1, eerste lid, van het oud Burgerlijk Wetboek.

1.2.2. Uit zijn vaststellingen en motieven zoals hierboven weergegeven in de aanhef van het middel, blijkt dat het arbeidshof oordeelt dat de door de verweerder bij conclusie in hoger beroep van 13 juni 2022 gestelde contractuele vordering tot betaling van achterstallig (minimum)loon, eindejaarspremies, vakantiegeld en verblijfsvergoedingen voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 (m.b.t. de functie van vrachtwagenchauffeur), die weliswaar uiterlijk op 15 februari 2022 diende ingesteld te worden gelet op het door het arbeidshof vastgestelde einde van de overeenkomst op 15 februari 2021, niet verjaard is (met toepassing van de in artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde eenjarige verjaringstermijn vanaf het einde van de arbeidsovereenkomst) om reden dat die contractuele vordering virtueel inbegrepen was in de gedinginleidende dagvaarding van 29 januari 2020 waarmee een delictuele vordering werd ingesteld en de verjaring van die contractuele vordering tijdig werd gestuit door het instellen van die delictuele vordering vóór het verstrijken van de verjaringstermijn van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering.

Door aldus te oordelen dat de contractuele vordering van de verweerder (voor de periode van 27 april 2011 tot en met 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur) niet is verjaard om reden dat die contractuele vordering virtueel inbegrepen was in de gedinginleidende dagvaarding van 29 januari 2020 waarmee (enkel) een delictuele vordering werd ingesteld en de verjaring van die contractuele vordering tijdig werd gestuit door het instellen van die delictuele vordering (vóór het verstrijken van de verjaringstermijn van

artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering), schendt het arbeidshof

- artikel 2244, § 1, eerste lid, van het oud Burgerlijk Wetboek, op grond waarvan een gedinginleidende akte voor het gerecht enkel de verjaring stuit voor de vordering die ze instelt en voor de virtueel daarin inbegrepen vorderingen, waaronder de vorderingen dienen verstaan te worden waarvan het voorwerp en de oorzaak virtueel begrepen zijn in het voorwerp en de oorzaak van de eerstgenoemde vordering;
- de artikelen 20, 3°, van de Arbeidsovereenkomstenwet, 3*bis*, 9, 11 en 42, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de Loonbeschermingswet, 54, 2°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de Jaarlijksevakantiewet, 3 en 4 van de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, 1382, 1383 en 2244, § 1, eerste lid, van het oud Burgerlijk Wetboek, 162, eerste lid, 1° en 3° en 189, eerste lid, van het Sociaal Strafwetboek en 56, eerste lid, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de Cao-wet, uit de samenlezing waarvan volgt dat
 - (1) het voorwerp en de oorzaak van een contractuele vordering tot betaling van loon (eindejaarspremies, vakantiegeld, en verblijfsvergoedingen) niet virtueel begrepen zijn in het voorwerp en de oorzaak van een burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf van niet-betaling van loon (eindejaarspremies, vakantiegeld, en verblijfsvergoedingen) (en miskennis van een algemeenbindendverklarde collectieve arbeidsovereenkomst), vorderingen die ook een andere rechtsgrond hebben
 - (2) een dagvaarding waarmee een dergelijke burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf werd ingesteld, de verjaring van een dergelijke later bij conclusie ingestelde contractuele vordering niet stuit
- artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet, dat de verjaringsregeling bevat voor een contractuele vordering ontstaan uit een arbeidsovereenkomst.

Conclusie

Het arbeidshof beslist niet wettig dat de contractuele vordering van de verweerder (voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur) niet is verjaard en verklaart niet wettig het incidenteel beroep ongegrond (schending van de artikelen 15, inzonderheid eerste lid, en 20, 3° van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, 3*bis*, 9, 11 en 42, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, 54, 2°, vóór de opheffing ervan bij wet van

6 juni 2010, van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers gecoördineerd op 28 juni 1971, 3 en 4 van de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, 1382, 1383 en 2244, inzonderheid § 1, eerste lid, van het oud Burgerlijk Wetboek, 162, eerste lid, 1° en 3° en 189, eerste lid, van het Sociaal Strafwetboek en 56, eerste lid, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités).

TOELICHTING

1. Met betrekking tot het eerste onderdeel in zijn geheel

Krachtens artikel 15, eerste lid, van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, hieronder afgekort als de *Arbeidsovereenkomstenwet*, verjaren de rechtsvorderingen die ontstaan uit een arbeidsovereenkomst, één jaar na het eindigen van deze overeenkomst *of vijf jaar na het feit waaruit de vordering is ontstaan, zonder dat deze termijn één jaar na het eindigen van deze overeenkomst mag overschrijden.*

Artikel 15 van de *Arbeidsovereenkomstenwet* voorziet aldus voor de verjaring van een contractuele vordering ontstaan uit een arbeidsovereenkomst, in een dubbele verjaringstermijn, met name enerzijds een vijfjarige verjaringstermijn die begint te lopen vanaf (het tijdstip waarop) het feit (zich voordoet) waaruit de vordering is ontstaan en anderzijds een eenjarige verjaringstermijn die begint te lopen vanaf het einde van de arbeidsovereenkomst. Het verstrijken van één van die verjaringstermijnen op het ogenblik van het instellen van de contractuele vordering ontstaan uit een arbeidsovereenkomst (en uit een feit dat niet bestaat in het einde van die overeenkomst), volstaat opdat die vordering verjaard zou zijn (V. DOOMS, *De verhouding tussen de vordering ex contractu en ex delicto in het kader van de arbeidsovereenkomst*, Gent, De Boeck & Larcier, 2003, 51, nr. 150). Een contractuele vordering ontstaan uit een arbeidsovereenkomst is dus verjaard indien zij werd gesteld meer dan vijf jaar na het feit waaruit zij is ontstaan,

ook al werd zij gesteld binnen het jaar na het eindigen van die overeenkomst (J. HERMAN, “De verjaring in het arbeidsrecht”, JTT 1984, 126, nr. 38).

1.1. Met betrekking tot de eerste grief

1.1.1. Voor de invulling van het begrip “feit waaruit de vordering is ontstaan”, dat de vijfjarige verjaringstermijn van artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet doet lopen, moet worden teruggevallen op het gemeen verbintenissenrecht. Het feit dat de vordering doet ontstaan, is de specifieke verbintenis die aan de oorzaak ligt van de vordering. Wanneer een werknemer bij voorbeeld de terugbetaling van kosten vordert die hij heeft voorgesloten, is de datum waarop de betaling door de werkgever verschuldigd was het feit waaruit de vordering ontstaat en valt die datum niet noodzakelijk samen met de datum waarop de werknemer de kosten heeft voorgesloten (V. DOOMS, o.c., 51-52).

Het vertrekpunt van de vijfjarige verjaringstermijn is dus het ogenblik van het ontstaan van de vordering, met andere woorden het opeisbaar worden ervan. Zolang een verbintenis niet moet worden uitgevoerd, zal de verjaring niet lopen (zie R. DEKKERS en E. DIRIX, *Handboek Burgerlijk Recht. Deel II*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 504; I. CLAEYS, “Opeisbaarheid, kennisname en schadeverwekkend feit als vertrekpunten van de verjaring”, in I. CLAEYS (ed.), *Gandius VII, Verjaring in het arbeidsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 46; B. CLAESSENS en D. COUNYE, “De repercussies van de wet van 10 juni 1998 op de structuur van het gemeenrechtelijke verjaringsregime”, in X., *Gandius II, De herziening van de bevrijdende verjaring door de Wet van 10 juni 1998. De gelijkheid hersteld?*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 84; J. HERMAN, “De verjaring in het arbeidsovereenkomstenrecht”, *Or.* 1989, 225, nr. 6).

In geval van een vordering tot betaling van achterstallig periodiek verschuldigd loon (eindejaarspremies, vakantiegeld, periodiek verschuldigde kostenvergoeding), bestaat het feit waaruit de vordering is ontstaan dat de vijfjarige verjaringstermijn doet lopen, in het niet-betalen van dat loon (andere voordelen) op elke ((twee)maandelijks of jaarlijkse) vervaldag waarop het door de werkgever had moeten worden betaald en aldus door hem verschuldigd was. Elke (periodieke) niet-betaling op het ogenblik van opeisbaarheid gaf aanleiding tot het ontstaan ten voordele van de werknemer van een op de arbeidsovereenkomst gestoelde contractuele vordering, wat telkens opnieuw een nieuwe vijfjarige verjaringstermijn deed lopen. De uit artikel 65 van het Strafwetboek voortvloeiende theorie van het

voortgezet misdrijf waarbij de verjaring (van de strafvordering) voor alle feiten pas begint te lopen op het ogenblik van het laatste feit, kan niet toegepast worden bij de verjaring van een loutere contractuele vordering ontstaan uit de arbeidsovereenkomst.

1.1.2. Het arbeidshof verliest bij zijn beoordeling van de verjaring van de contractuele vordering van de verweerder uit het oog dat artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet niet enkel voorziet in een eenjarige verjaringstermijn vanaf het einde van de arbeidsovereenkomst (zie p. 28, voorlaatste alinea, van het bestreden arrest) maar ook in een vijfjarige verjaringstermijn vanaf het feit waaruit de vordering is ontstaan (die de eenjarige verjaringstermijn weliswaar niet mag overschrijden), waarbij het volstaat dat één van die termijnen is verstreken opdat de contractuele vordering verjaard zou zijn. Het houdt bij zijn beoordeling of de contractuele vordering van de verweerder al dan niet is verjaard, inderdaad geen rekening met de in artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde vijfjarige verjaringstermijn die begint te lopen vanaf het (ogenblik waarop het) feit (zich voordoet) waaruit de vordering is ontstaan en gaat niet na of die vijfjarige verjaringstermijn reeds was verstreken op het ogenblik van het instellen van de contractuele vordering door de verweerder (op 13 juni 2022) en op het ogenblik van het instellen van de delictuele vordering door de verweerder bij de oorspronkelijke dagvaarding (op 29 januari 2020) (waarvan het zelf oordeelt dat zij de verjaring van de later ingestelde contractuele vordering van de verweerder als virtueel in de oorspronkelijke delictuele vordering inbegrepen vordering heeft gestuit) wat betreft het door de verweerder gevorderde loon, eindejaarspremies, vakantiegeld en dagvergoedingen *voor de periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015*. Het feit waaruit de vordering(en) van de verweerder tot betaling van loon, eindejaarspremies, vakantiegeld en dagvergoedingen voor die periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015 is ontstaan, is elke niet-betaling daarvan door de werkgever in die periode op elke ((twee)maandelijkse of jaarlijkse) vervalddag waarop had moeten worden betaald en waarop die voordelen aldus verschuldigd (opeisbaar) waren. Elke (periodieke) niet-betaling op het ogenblik van de opeisbaarheid door de eiseressen tijdens die volledige periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015, gaf aanleiding tot het ontstaan ten voordele van de verweerder van een op de arbeidsovereenkomst gestoelde contractuele vordering, wat telkens opnieuw een nieuwe vijfjarige verjaringstermijn deed lopen. Wat betreft het door de verweerder gevorderde loon, eindejaarspremies, vakantiegeld en dagvergoedingen voor de volledige periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015, dat/die telkenmale diende(n) betaald te worden (verschuldigd waren) op elke vervalddag tijdens die volledige periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015, vervalddag die zich aldus situeert vóór 29 januari 2015 en die het feit bepaalt waaruit de vordering is ontstaan, was de contractuele vordering van de

verweerder met toepassing van de in artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde vijfjarige verjaringstermijn vanaf dat feit (in die periode van 27 april 2011 tot 29 januari 2015) aldus wel verjaard op het ogenblik van het instellen van de contractuele vordering door de verweerder (op 13 juni 2022) en op het ogenblik van het instellen van de delictuele vordering door de verweerder bij de oorspronkelijke dagvaarding (op 29 januari 2020) (waarvan het arbeidshof zelf oordeelt dat zij de verjaring van de later ingestelde contractuele vordering van de verweerder als virtueel in de oorspronkelijke delictuele vordering inbegrepen vordering heeft gestuit). Aangezien de contractuele vordering van de verweerder aldus reeds was verjaard op het ogenblik van de oorspronkelijke dagvaarding waarbij een delictuele vordering werd ingesteld, kan die dagvaarding ook geen stuitende werking meer hebben: een eenmaal verjaarde vordering blijft verjaard. Het arbeidshof beslist dan ook niet wettig dat de contractuele vordering van de verweerder niet is verjaard.

1.2. Met betrekking tot de tweede grief

1.2.1. Overeenkomstig vaste rechtspraak van uw Hof moet de rechter de juridische aard van de door de partijen aangevoerde feiten onderzoeken en mag hij, ongeacht de beschrijving die zij daaraan hebben gegeven, de door hen aangevoerde redenen ambtshalve aanvullen op voorwaarde dat hij geen betwisting opwerpt waarvan partijen bij conclusie het bestaan hebben uitgesloten, dat hij enkel steunt op feiten die hem regelmatig ter beoordeling zijn voorgelegd, dat hij niet het voorwerp van de vordering wijzigt en hij daarbij het recht van verdediging eerbiedigt (o.m. Cass. 10 maart 1997, *Arr. Cass.* 1997, 327; Cass. 19 juni 1998, *Arr. Cass.* 1998, 731; Cass. 9 mei 2003, C.00.0203.N; Cass. 28 mei 2009, *Arr. Cass.* 2009, nr. 356; Cass. 28 mei 2009, *Arr. Cass.* 2009, nr. 355; Cass. 1 februari 2010, *Arr. Cass.* 2010, nr. 77; Cass. 31 januari 2011, *Arr. Cass.* 2011, nr. 88; Cass. 29 september 2011, *Arr. Cass.* 2011, nr. 514; Cass. 28 september 2012, *Arr. Cass.* 2012, nr. 500; Cass. 14 december 2012, *Arr. Cass.* 2012, nr. 690; Cass. 31 oktober 2013, *Arr. Cass.* 2013, nr. 571; Cass. 27 juni 2013, *Arr. Cass.* 2013, nr. 399; Cass. 11 december 2014, C.13.0428.F; Cass. 17 april 2015, C.13.0550.N-C.13.0636.N; Cass. 22 januari 2016, C.15.0259.F; Cass. 17 maart 2016, C.15.0235.N; Cass. 6 mei 2016, C.15.0365.F). Uit de rechtspraak van uw Hof blijkt dat onder het begrip “oorzaak van de vordering” moet worden verstaan, het geheel van feiten dat de eiser tot staving van het gevorderde, aanvoert (d.i. het geheel van feitelijke elementen die door een partij worden

aangevoerd ter ondersteuning van haar vordering) (zie Cass. 24 mei 2018, C.17.0589.N; Cass. 14 april 2005, *P&B* 2005, 300; zie ook, voordien al, E. KRINGS, “Het optreden van de rechter bij het in staat stellen van het rechtsgeding”, *TPR* 2004, *Liber amicorum T.P.R. en Marcel Storme*, 376).

Het komt, aldus ook de rechtspraak van uw Hof, aan de rechter toe, onder eerbiediging van de rechten van verdediging, op de regelmatig aan zijn beoordeling voorgelegde feiten, zonder het voorwerp (noch de oorzaak) van de vordering te wijzigen, de rechtsregel toe te passen op grond waarvan hij op de vordering zal ingaan of ze zal afwijzen (o.m. Cass. 24 november 1978, *Arr. Cass.* 1978-79, 341; zie ook Cass. 9 oktober 1980, *Arr. Cass.* 1980-81, 142). De rechter moet de hem voorgelegde feiten aan het erop toepasselijke recht toetsen. Hij is met andere woorden verplicht om het geschil te beslechten overeenkomstig de daarop toepasselijke rechtsregel.

Overeenkomstig vaste rechtspraak van uw Hof heeft de rechter ook *de plicht* om, met naleving van het recht van verdediging, ambtshalve de rechtsregels en rechtsmiddelen op te werpen waarvan de toepassing geboden is door de feiten die door de partijen in het bijzonder worden aangevoerd tot staving van hun eisen (o.m. Cass. 9 mei 2008, *J.T.* 2008, 721, noot J.F. VAN DROOGHENBROECK; Cass. 4 maart 2013, C.12.0056.F; Cass. 27 september 2013, C.12.0381.F; Cass. 17 maart 2016, C.15.0235.N). In een arrest van 1 februari 2019 (C.18.0350.N) nuanceert uw Hof dat de rechter verplicht is ambtshalve de rechtsregels op te werpen waarvan de toepassing geboden is door de feiten die door de partijen in het bijzonder worden aangevoerd tot staving van hun eisen *of die impliciet besloten liggen in het debat tussen partijen of de door hem genomen beslissingen*. Uit die rechtspraak van uw Hof blijkt dat de taak van de rechter *ruim* moet worden opgevat.

In een recent arrest van 23 januari 2023 oordeelt uw Hof dat de plicht van de rechter het recht toe te passen op de feiten, voorrang heeft op de bepaling in het (oud) Burgerlijk Wetboek volgens welk de rechter het middel van de verjaring niet ambtshalve mag inroepen (Cass. 13 januari 2023, C.22.0096.N: *“de rechter is gehouden het geschil te beslechten overeenkomstig de rechtsregels die daarop van toepassing zijn; hij heeft de plicht ambtshalve de rechtsregels op te werpen waarvan de toepassing geboden is door de feiten die de partijen in het bijzonder hebben aangevoerd tot staving van hun vorderingen of hun verweer; dit betekent niet dat de rechter is gehouden alle*

in het licht van de vaststaande feiten van het geschil mogelijke doch niet-aangevoerde rechtsregels op hun mogelijke toepassing te onderzoeken, maar enkel dat hij, met eerbiediging van het recht van verdediging, de toepasselijkheid moet onderzoeken van de niet-aangevoerde rechtsregels die zich door de feiten zoals zij in het bijzonder worden aangevoerd, onmiskenbaar aan hem opdringen; artikel 2223 Oud Burgerlijk Wetboek bepaalt dat de rechter het middel van de verjaring niet ambtshalve mag toepassen; deze bepaling doet geen afbreuk aan de verplichting van de rechter om het middel van de verjaring op te werpen wanneer de door de verweerder in het bijzonder ter ondersteuning van zijn verweer aangevoerde feiten daartoe nopen”).

1.2.2. Het arbeidshof houdt bij zijn beoordeling of de contractuele vordering van de verweerder verjaard is, enkel rekening met de in artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde *eenjarige* verjaringstermijn (vanaf het einde van de *overeenkomst*) (zie p. 28, voorlaatste alinea, van het bestreden arrest).

Aangezien het arbeidshof de plicht heeft ambtshalve de rechtsregels en rechtsmiddelen op te werpen waarvan de toepassing geboden is door de feiten die door de partijen in het bijzonder worden aangevoerd tot staving van hun eisen, diende het, nadat, zoals het zelf vaststelt (zie o.m. p. 24, laatste alinea, van het bestreden arrest), door de eiseressen voor hem aangevoerd werd dat de contractuele vordering van de verweerder laattijdig werd ingesteld en verjaard is, zelf ambtshalve de toepassing van de in artikel 15, eerste lid, van de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde *vijfjarige* verjaringstermijn (vanaf het feit waaruit de vordering is ontstaan) (en het middel van de verjaring van de contractuele vordering van de verweerder op grond van die termijn) op te werpen en diende het zelf (ambtshalve) te onderzoeken of die contractuele vordering van de verweerder verjaard is met toepassing van die vijfjarige verjaringstermijn. De door de eiseressen in het bijzonder tot staving van hun verweer aangevoerde feiten aangaande de laattijdigheid van die (contractuele) vordering van de verweerder noopten inderdaad tot dat onderzoek. Het arbeidshof doet dat onderzoek niet en schendt daardoor de artikelen 5, 774 en 1138, 3°, van het Gerechtelijk Wetboek, evenals het algemeen rechtsbeginsel volgens welk de rechter het recht moet toepassen op de hem voorgelegde feiten en het beschikkingsbeginsel.

2. Met betrekking tot het tweede onderdeel

Krachtens artikel 2244, § 1, eerste lid, van het oud Burgerlijk Wetboek stuit een dagvaarding voor het gerecht de verjaring voor de vordering die ze instelt en voor de vorderingen die virtueel daarin begrepen zijn (o.m. Cass. 17 maart 2003, *Soc. Kron.* 2003, afl. 9, 431; Cass. 12 januari 2010, P.09.1266.N; Cass. 11 april 2014, C.12.0242.F; Cass. 16 februari 2018, C.17.0328.F).

Zowel het voorwerp, zijnde het resultaat dat de eiser met zijn vordering beoogt, als de oorzaak, zijnde de feiten en handelingen waarop de eiser zijn vordering steunt, van de later bij conclusie gestelde vordering moet virtueel begrepen zijn in het voorwerp en de oorzaak van de initieel bij dagvaarding gestelde vordering opdat die oorspronkelijke dagvaarding stuitende werking zou hebben voor de verjaring van die later gestelde vordering.

Het *voorwerp* van een contractuele vordering tot betaling van loon (eindejaarspremies, vakantiegeld, en verblijfsvergoedingen) op grond van de artikelen 20, 3°, van de Arbeidsovereenkomstenwet en *3bis* van de Loonbeschermingswet, is niet virtueel begrepen in het voorwerp van een burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf van niet-betaling van loon (eindejaarspremies, vakantiegeld, en verblijfsvergoedingen) (en miskennis van een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst) op grond van de artikelen 3 en 4 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en de artikelen 1382 en 1383 van het oud Burgerlijk Wetboek. De schadevergoeding begroot op het bedrag van het loon (eindejaarspremies, vakantiegeld en verblijfsvergoedingen) die als *herstel van de schade* bij equivalent, en het loon dat *als herstel van de schade* in natura, *ex delicto* (op grond van/veroorzaakt door het misdrijf van niet-betaling van (voldoende) loon/vakantiegeld) wordt gevorderd, kunnen immers niet gelijkgesteld worden met, en zijn dus duidelijk onderscheiden van, het loon dat *rechtstreeks als uitvoering in natura* (van de contractuele verbintenis van de werkgever tot betaling van het verschuldigde loon) *ex contractu* (op grond van de arbeidsovereenkomst zelf) wordt gevorderd. Dat die beide vorderingen een duidelijk onderscheiden voorwerp hebben en het voorwerp van de ene niet kan geacht worden virtueel begrepen te zijn in de andere, blijkt ook uit een arrest van uw Hof van 22 januari 2007 (S.04.0088.N en S.04.0168.F). Uit dat arrest, waarin uw Hof oordeelde dat de “looninterest” van artikel 10 van de Loonbeschermingswet (enkel van toepassing is op het “ex contractu” toegekende loon en dus) niet van toepassing is op het als herstel in natura “ex delicto”

toegekende “loon”, kan inderdaad afgeleid worden dat het (als herstel in natura) “ex delicto” gevorderde (en toegekende) “loon” niet kan gelijkgesteld worden met, en dus duidelijk onderscheiden is van, het (als uitvoering in natura) “ex contractu” gevorderde (en toegekende) loon.

Beide rechtsvorderingen zijn ook duidelijk gesteund op een onderscheiden *rechtsgrond*, namelijk enerzijds de (arbeids)overeenkomst (en de daarop toepasselijke artikelen 20, 3° van de Arbeidsovereenkomstenwet en 3*bis* van de Loonbeschermingswet) bij een contractuele vordering en anderzijds een misdrijf (zoals vastgelegd in de artikelen 162, eerste lid, 1° en 3° en 189, eerste lid, van het Sociaal Strafwetboek, 9, 11 en 42, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de Loonbeschermingswet, 54, 2°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de Jaarlijkse Vakantiewet en 56, eerste lid, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de CAO- wet) bij een burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf.

Ook de *oorzaak* van beide rechtsvorderingen is duidelijk verschillend, met name enerzijds de niet-betaling door de werkgever van het contractueel verschuldigd loon bij een contractuele vordering en anderzijds het plegen door de werkgever van het misdrijf bij een burgerlijke vordering voortvloeiend uit een misdrijf.

Het voorwerp en de oorzaak van een contractuele vordering tot betaling van loon (eindejaarspremies, vakantiegeld, en verblijfsvergoedingen) op grond van de artikelen 20, 3° van de Arbeidsovereenkomstenwet en 3*bis* van de Loonbeschermingswet, zijn aldus niet virtueel begrepen in het voorwerp en de oorzaak van een burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf van niet-betaling van loon (eindejaarspremies, vakantiegeld, en verblijfsvergoedingen) (en miskennis van een algemeenbindendverklarde collectieve arbeidsovereenkomst) op grond van de artikelen 3 en 4 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en de artikelen 1382 en 1383 van het oud Burgerlijk Wetboek, vorderingen die ook een andere rechtsgrond hebben, zodat een dagvaarding waarmee een dergelijke burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf werd ingesteld, de verjaring van een dergelijke later bij conclusie ingestelde contractuele vordering niet stuit op grond van artikel 2244, § 1, eerste lid, van het oud Burgerlijk Wetboek. Het arbeidshof beslist niet wettig in tegengestelde zin.

Dat een contractuele vordering *niet* virtueel begrepen is in een burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf, wordt helemaal niet tegengesproken door het arrest van uw Hof van 27 maart 2017 dat het arbeidshof in het bestreden arrest

aanhaalt (S.16.0058.F). Dat arrest betrof een heel andere vraag: het handelde niet over de in deze zaak aan de orde zijnde vraag of een later ingestelde contractuele vordering virtueel begrepen is in een eerder ingestelde burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf.

Tweede middel: einde van de verjaring

MIDDEL

Geschonden wettelijke bepalingen

- artikel 149 van de gecoördineerde Grondwet
- de artikelen 9, 11, 42, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, en 46, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers
- de artikelen 54, 2°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, en 60, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers gecoördineerd op 28 juni 1971
- artikel 23, § 1 van het koninklijk besluit van 30 maart 1967 tot bepaling van de algemene uitvoeringsmodaliteiten van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers
- de artikelen 3, 4, 21, inzonderheid eerste lid, 4°, 25, eerste lid, 26 en 28, eerste lid, van de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering
- de artikelen 162, eerste lid, 1° en 3°, 165, eerste lid, 167, eerste lid en 189, eerste lid, van het Sociaal Strafwetboek
- de artikelen 56, eerste lid, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, en 61, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités
- artikel 65 van het Strafwetboek
- de artikelen 1382, 1383, 2244, inzonderheid § 1, eerste lid en 2262bis, § 1, tweede en derde lid, van het oud Burgerlijk Wetboek
- de artikelen 15, eerste lid, en 20, 3° van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten

Aangevochten beslissingen

In de bestreden beslissing verklaart het arbeidshof het hoger beroep van de verweerder alvast in bepaalde mate gegrond en het incidenteel beroep van de eiseressen ongegrond en vernietigt het de vonnissen van de arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Tongeren, van 2 maart 2021 en van 1 juni 2021 (met uitzondering van het onderdeel waarin het zich materieel onbevoegd verklaarde voor de vordering ingesteld op basis van artikel 433*quinquies* van het Strafwetboek en de vorderingen “*ex delicto*” op basis van artikel 129, 144 en 175 van het Sociaal Strafwetboek als verjaard beschouwde) (p. 42, derde laatste t.e.m. laatste alinea, van het bestreden arrest). Opnieuw recht sprekende, verklaart het arbeidshof de oorspronkelijke vordering van de verweerder ontvankelijk en alvast gegrond in bepaalde mate (p. 43, eerste en tweede alinea, van het bestreden arrest). Het arbeidshof zegt voor recht dat de oorspronkelijke vordering van de verweerder met een delictuele basis niet is verjaard, noch voor de functie van vrachtwagenchauffeur noch voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker (p. 43, derde alinea, van het bestreden arrest). Het neemt die beslissing op grond van alle vaststellingen en motieven waarop zij steunt en die hier beschouwd worden integraal te zijn hernomen en in het bijzonder de volgende:

“6.3. De delictuele vordering is niet verjaard

[De verweerder] vordert achterstallig minimumloon, eindejaarspremies en vakantiegeld en steunt zijn vordering op artikel 162, 1° van het Sociaal Strafwetboek. Op die manier wil hij aanspraak maken op de vijfjarige verjaringstermijn van toepassing op burgerlijke vorderingen die voortvloeien uit misdrijven.

Het niet-betalen van loon is strafbaar op basis van artikel 162, 1° van het Sociaal Strafwetboek, en het niet-betalen van vakantiegeld is strafbaar op grond van artikel 162, 3° van het Sociaal Strafwetboek. Het Sociaal Strafwetboek is van toepassing vanaf 1 juli 2011.

[De verweerder] vordert eveneens een ARAB- en een verblijfsvergoeding. Hij lijkt zijn vordering eveneens te steunen op het misdrijf van het niet

betalen van het loon (artikel 162, 1° van het Strafwetboek. In het Sociaal Strafwetboek zijn een aantal loonelementen opgenomen die onder het loonbegrip van de Loonbeschermingswet vallen, maar toch het voorwerp uitmaken van een afzonderlijke strafbaarstelling. Dat is bijvoorbeeld het geval voor de verplaatsingskosten (artikel 165 van het Sociaal Strafwetboek) en voordelen ter aanvulling van het loon zonder dat ze een kostenvergoeding betreffen (artikel 167 Sociaal Strafwetboek). In de memorie worden de koudepremie en de ARAB-vergoeding in de transportsector als voorbeeld vermeld.⁹⁸ [...]

De ARAB- en de verblijfsvergoeding zijn loon in de zin van de Loonbeschermingswet. Loon in de zin van de Loonbeschermingswet bevat alle geldelijke en in geld waardeerbare voordelen waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking ten laste van de werkgever recht heeft. De vergoeding voor reiskosten, waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking ten laste van de werkgever recht heeft, valt onder het begrip loon in de zin van artikel 2 van de Loonbeschermingswet.⁹⁹ [...] Zelfs indien de vergoeding een terugbetaling is van kosten die de werknemer werkelijk heeft gemaakt, is deze vergoeding alleszins een voordeel waarop de werknemer ten laste van de werkgever recht heeft ingevolge de dienstbetrekking¹⁰⁰ [...]. Bijgevolg moeten deze vergoeding als loon worden beschouwd in de zin van artikel 2 van de Loonbeschermingswet.

Vóór 1 juli 2011 werd dit misdrijf strafbaar gesteld door artikel 42, 1° van de Loonbeschermingswet, sinds 1 juli 2011 door de hoger genoemde bepalingen uit het Sociaal Strafwetboek. Indien het voordeel werd opgelegd door een algemeen verbindend verklaarde cao, werd de niet-betaling ook strafbaar gesteld door artikel 56, eerste lid, 1° van de cao-wet, thans door artikel 189 van het Sociaal Strafwetboek. De niet-betaling van vakantiegeld werd strafbaar gesteld door artikel 54, 2° van de gecoördineerde vakantiewetten van 28 juni 1971.

Het bewijs van het bestaan van deze misdrijven wordt geregeld door de bewijsregels die gelden in het strafrecht. De feitenrechter beoordeelt in feite de bewijswaarde van de elementen waarop de werknemer zijn vordering steunt, die hem op regelmatige wijze werden voorgelegd en die de partijen vrij hebben kunnen tegenspreken. De rechter waarbij een vordering aanhangig is wegens een misdrijf kan de bewijsregels in burgerlijke zaken niet toepassen. De bewijslast van het misdrijf rust op de

partij die zich op het misdrijf wil beroepen, als gevolg van het vermoeden van onschuld dat inherent is aan strafzaken.

[De verweerder] kan zich enkel baseren op een misdrijf als hij aantoont dat de [eiseressen] de minimumlonen, de ARAB-vergoeding, de verblijfsvergoeding, de eindejaarspremies en het vakantiegeld effectief niet hebben betaald (materieel element), de niet-betaling toerekenbaar was aan de [eiseressen], en dat zij schuld hadden. Zoals voor elk sociaalrechtelijk misdrijf moeten een materieel en een moreel element worden aangetoond.¹⁰¹ [...] Tevens moet het sociaal misdrijf toerekenbaar zijn aan de werkgever.

Wat de toerekenbaarheid betreft, kan worden verwezen naar het oordeel van het arbeidshof onder 5.2. en 5.3.

Het is niet betwist dat [de verweerder] de sectoraal toepasselijke minimumlonen, de ARAB- en de verblijfsvergoedingen, de eindejaarspremies en het vakantiegeld niet heeft ontvangen, reden waarom hij deze vergoedingen thans vordert. De inbreuk op de sectorale cao's staat vast. Het materieel bestanddeel van het misdrijf is bewezen.

De artikelen 162, 1° en 3° en 167 van het Sociaal Strafwetboek, en artikel 42 van de Loonbeschermingswet verduidelijken de schuldvorm niet. Bij misdrijven waarvan in de [omschrijving] geen sprake is van enig opzet of onachtzaamheid, bestaat het moreel bestanddeel uit de volwaardige wil om de materiële handeling of nalatigheid te stellen. Er moet geen bijzonder opzet worden bewezen.¹⁰² [...] Het volstaat dat de dader de materiële handeling of het verzuim heeft willen stellen, zonder dat hij noodzakelijk de eraan verbonden schadelijke gevolgen heeft gewild.

Bij dergelijke misdrijven wordt het bewijs van het moreel bestanddeel beheerst door de techniek van het weerlegbaar vermoeden. Dit vermoeden bestaat uit het afleiden van het moreel bestanddeel uit het bestaan van het materieel bestanddeel en kan worden weerlegd door eventuele rechtvaardigingsgronden of schulduitsluitingsgronden.¹⁰³ [...] Een rechtvaardigingsgrond zoals een onoverwinnelijke dwaling wordt niet aangehaald door de [eiseressen]. De niet-betaling was een bewuste keuze

van de [eiseressen]. De door de wet vereiste schuldvorm van onachtzaamheid is bewezen.

Artikel 26 V.T.Sv. bepaalt dat de burgerlijke rechtsvordering uit een misdrijf verjaart volgens de regels van het Burgerlijk Wetboek of van de bijzondere wetten die van toepassing zijn op de rechtsvordering tot vergoeding van de schade. Volgens artikel 2262 bis van het Oud Burgerlijk Wetboek verjaren alle rechtsvorderingen tot vergoeding van schade op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid door verloop van vijf jaar vanaf de dag volgend op die waarop de benadeelde kennis heeft gekregen van de schade of van de verzwaring ervan en van de identiteit van de daarvoor aansprakelijke persoon.

De niet-betaling van loon is een ogenblikkelijk misdrijf.¹⁰⁴ [...] Dit betekent dat de verjaringstermijn onmiddellijk begint te lopen vanaf het plegen van het misdrijf.

Wanneer de werkgever herhaaldelijk het loon niet betaalde, en deze herhaling voortvloeit uit eenzelfde misdadig opzet, is er sprake van een voortgezet misdrijf.¹⁰⁵ [...] [Elke] strafbare gedraging maakt op zichzelf een misdrijf uit, maar moet als één misdadige activiteit en dus als één misdrijf beschouwd worden. Het voortgezet misdrijf begint te verjaren op het moment waarop het laatste strafbaar feit is gepleegd.

Het arbeidshof is van oordeel dat de [eiseressen] de aangehouden, voortgezette wil hadden om de sectoraal vastgelegde minimumlonen en vergoedingen niet te betalen voor de transportactiviteiten van [de verweerder].

Het arbeidshof aanvaardt de eenheid van opzet voor de gehele periode vanaf 27 april 2011 tot aan het laatste strafbaar feit. Bij elke loonbetaling, heeft [de verweerder] niet de sectoraal verschuldigde minimumlonen en vergoedingen ontvangen. De verjaringstermijn is geëindigd op het moment dat de verschuldigde minimumlonen en vergoedingen de laatste keer niet werden betaald, zijnde op datum dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd. Dat er sinds september 2013 geen strafbare feiten werden gepleegd, treedt het arbeidshof niet bij. Het is niet betwist dat [de verweerder] ook na september 2013 tot aan de beëindiging van de arbeidsovereenkomst geen betaling van de sectorale minimumlonen en de vergoedingen heeft ontvangen. De [eiseressen] hadden de mogelijkheid om deze toestand te regulariseren. Zij werden herhaaldelijk in gebreke gesteld door [de verweerder]. De [eiseressen] hebben er bewust voor gekozen om

hieraan geen gevolg te geven. Deze opeenvolgende misdrijven zijn verbonden door een eenheid van opzet.

De delictuele vordering voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 m.b.t. de functie van vrachtwagenchauffeur, die eveneens t.a.v. tweede [eiseres] is gericht, is niet verjaard.

Dezelfde redenering moet worden doorgetrokken naar de delictuele vordering voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker vanaf 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013.

[De verweerder] had een arbeidsovereenkomst (met E. O.) voor de functie van vrachtwagenchauffeur. Er werd geen aparte arbeidsovereenkomst gesloten voor de arbeidsprestaties die werden geleverd als stelplaatsmedewerker. Het was een bijkomende taak die [de verweerder] moest verrichten naast zijn functie van vrachtwagenchauffeur.

Het is niet omdat [de verweerder] op 13 september 2013 niet langer als stelplaatsmedewerker werd ingeschakeld, dat hiermee het misdadig opzet verdween. Het niet betalen van het loon voor de prestaties als stelplaatsmedewerker kadert in hetzelfde misdadig opzet, en kan hier niet los van worden gezien. Het is duidelijk dat de [eiseressen] niet de bedoeling hadden om een volwaardig loon te betalen voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker. Het is pas vanaf september 2012 dat hij bovenop de ‘per diem’ vergoeding conform het Roemeense contract een toeslag kreeg van 5,00 euro per dag. De [eiseressen] hadden de mogelijkheid om een volwaardig loon te betalen, ook na 13 september 2013.

De verjaringstermijn is geëindigd op het ogenblik dat het laatste loon niet werd betaald, d.i. op het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd.

Het arbeidshof volgt niet [het] standpunt van de eerste rechters dat er sprake zou zijn van een andere oorzaak of voorwerp.

De delictuele vordering voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, die eveneens t.a.v. tweede [eiseres] is gericht, is niet verjaard.

Het hoger beroep is op dit punt gegrond.”

(p. 29, punt “6.3. De delictuele vordering is niet verjaard” t.e.m. p. 33, vierde alinea, van het bestreden arrest).

Grievan

Na

- (1) op grond van zijn vaststellingen dat niet betwist is dat de verweerder de sectoraal toepasselijke minimumlonen, de “ARAB- en de verblijfsvergoedingen”, de eindejaarspremies en het vakantiegeld niet heeft ontvangen, reden waarom hij deze vergoedingen thans vordert, en dat de inbreuk op de sectorale cao’s vaststaat, geoordeeld te hebben dat *het materieel bestanddeel van het misdrijf* is bewezen (p. 31, tweede alinea, van het bestreden arrest),
- (2) op grond van zijn vaststellingen en motieven dat de artikelen 162, 1° en 3°, en 167 van het Sociaal Strafwetboek en artikel 42 van de Loonbeschermingswet de schuldvorm niet verduidelijken, dat bij misdrijven waarvan in de omschrijving geen sprake is van enig opzet of onachtzaamheid, het moreel bestanddeel bestaat uit de volwaardige *wil om de materiële handeling of nalatigheid te stellen*, dat geen bijzonder opzet moet worden bewezen, dat het volstaat dat de dader de materiële handeling of het verzuim heeft *willen* stellen, zonder dat hij noodzakelijk de eraan verbonden schadelijke gevolgen heeft gewild, dat bij dergelijke misdrijven het bewijs van het moreel bestanddeel beheerst wordt door de techniek van het weerlegbaar vermoeden, welk vermoeden bestaat uit het afleiden van het moreel bestanddeel uit het bestaan van het materieel bestanddeel en kan worden weerlegd door eventuele rechtvaardigingsgronden of schulduitsluitingsgronden, dat een rechtvaardigingsgrond zoals een onoverwinnelijke dwaling niet wordt aangehaald door de eiseressen en dat *de niet-betaling een bewuste keuze was van de eiseressen*, geoordeeld te hebben dat *de door de wet vereiste schuldvorm van onachtzaamheid, zijnde het moreel bestanddeel van het misdrijf* (op zich), is bewezen (p. 31, derde en vierde alinea, van het bestreden arrest) en
- (3) op *algemene, louter rechtstheoretische, wijze* overwogen te hebben dat de niet-betaling van loon een ogenblikkelijk misdrijf is, dat dit betekent dat de verjaringstermijn onmiddellijk begint te lopen vanaf het plegen van het misdrijf, dat wanneer de werkgever herhaaldelijk het loon niet betaalde, en deze herhaling voortvloeit uit *eenzelfde misdadig opzet*, sprake is van *een voortgezet misdrijf*, dat elke strafbare gedraging op zichzelf een misdrijf uitmaakt, maar als één misdadige activiteit en dus als één misdrijf beschouwd moet worden en dat het voortgezet misdrijf begint te

verjaren op het moment waarop het laatste strafbaar feit is gepleegd (p. 31, voorlaatste alinea t.e.m. p. 32, bovenaan, van het bestreden arrest),

oordeelt het arbeidshof in concreto dat

- de eiseressen de aangehouden, voortgezette wil hadden om de sectoraal vastgelegde minimumlonen en vergoedingen niet te betalen voor de transportactiviteiten van de verweerder;
- de eenheid van opzet wordt aanvaard voor de gehele periode vanaf 27 april 2011 tot aan het laatste strafbaar feit;
- de verweerder bij elke loonbetaling niet de sectoraal verschuldigde minimumlonen en vergoedingen heeft ontvangen;
- de verjaringstermijn is geëindigd op het moment dat de verschuldigde minimumlonen en vergoedingen de laatste keer niet werden betaald, zijnde op datum dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd;
- het niet bijtreedt dat sinds september 2013 geen strafbare feiten werden gepleegd;
- niet betwist is dat de verweerder ook na september 2013 tot aan de beëindiging van de arbeidsovereenkomst geen betaling van de sectorale minimumlonen en de vergoedingen heeft ontvangen;
- de eiseressen de mogelijkheid hadden om deze toestand te regulariseren;
- zij herhaaldelijk in gebreke werden gesteld door de verweerder;
- de eiseressen er bewust voor gekozen hebben om hieraan geen gevolg te geven;
- deze opeenvolgende misdrijven verbonden zijn door een eenheid van opzet;
- de “delictuele” vordering voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 m.b.t. de functie van vrachtwagenchauffeur, die eveneens ten aanzien van de tweede eiseres is gericht, niet verjaard is;
- dezelfde redenering moet worden doorgetrokken naar de delictuele vordering voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker vanaf 27 november 2011 tot en met 13 september 2013;
- de verweerder een arbeidsovereenkomst had (met E. O.) voor de functie van vrachtwagenchauffeur; er geen aparte arbeidsovereenkomst werd gesloten voor de arbeidsprestaties die werden geleverd als stelplaatsmedewerker; het een bijkomende taak was die de verweerder moest verrichten naast zijn functie van vrachtwagenchauffeur;

- het niet is omdat de verweerder op 13 september 2013 niet langer als stelplaatsmedewerker werd ingeschakeld, dat hiermee het misdadig opzet verdween;
- het niet betalen van het loon voor de prestaties als stelplaatsmedewerker kadert in hetzelfde misdadig opzet, en hier niet los van kan worden gezien;
- het duidelijk is dat de eiseressen niet de bedoeling hadden om een volwaardig loon te betalen voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker;
- het pas vanaf september 2012 is dat de verweerder bovenop de ‘per diem’ vergoeding conform het Roemeense contract een toeslag kreeg van 5 euro per dag;
- de eiseressen de mogelijkheid hadden om een volwaardig loon te betalen, ook na 13 september 2013;
- de verjaringstermijn is geëindigd op het ogenblik dat het laatste loon niet werd betaald, dit is op het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd;
- het niet het standpunt volgt van de eerste rechters dat er sprake zou zijn van een andere oorzaak of voorwerp;
- de “delictuele” vordering voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, die eveneens ten aanzien van de tweede eiseres is gericht, niet verjaard is.

(p. 32, eerste volledige alinea t.e.m. p. 33, derde alinea, van het bestreden arrest; onderstrepingen toegevoegd)

2.1. Eerste onderdeel: tegenstrijdige en onduidelijke motivering

2.1.1. Van een tegenstrijdige motivering en een miskenning van artikel 149 van de gecoördineerde Grondwet is sprake wanneer de motieven in het overwegend gedeelte van een rechterlijke beslissing elkaar tegenspreken en zodoende moeten worden geacht elkaar op te heffen, wat neerkomt op het ontbreken van redenen.

De door de rechter ter motivering van zijn beslissing opgegeven vaststellingen en motieven moeten het uw Hof mogelijk maken zijn wettigheidstoezicht uit te oefenen. De rechter schendt artikel 149 van de gecoördineerde Grondwet wanneer

die vaststellingen en motieven door onduidelijkheid het door uw Hof uit te oefenen wettigheidstoezicht onmogelijk maken.

2.1.2. Ter motivering van zijn beslissing dat de “delictuele” vordering van de verweerder (voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur en voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker) niet is verjaard (zie p. 32, derde volledige alinea en p. 33, derde alinea, van het bestreden arrest), overweegt het arbeidshof

- enerzijds dat *“het voortgezet misdrijf begint te verjaren op het moment waarop het laatste strafbaar feit is gepleegd”* (p. 32, bovenaan, van het bestreden arrest; onderstreping toegevoegd) en
- anderzijds dat *“de verjaringstermijn is geëindigd op het moment dat de verschuldigde minimumlonen en vergoedingen de laatste keer niet werden betaald, zijnde op datum dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd”* (p. 32, tweede volledige alinea, derde zin, van het bestreden arrest; onderstreping toegevoegd) en dat *“de verjaringstermijn is geëindigd op het ogenblik dat het laatste loon niet werd betaald, d.i. op het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd”* (p. 33, eerste alinea, van het bestreden arrest; onderstreping toegevoegd).

Het is tegenstrijdig

- enerzijds te overwegen dat het voortgezet misdrijf begint te verjaren op het moment waarop het laatste strafbaar feit is gepleegd en aldus te oordelen dat de verjaringstermijn bij een voortgezet misdrijf een aanvang neemt op het ogenblik waarop het laatste strafbaar feit is gepleegd, dit is het laatste loon niet werd betaald en
- anderzijds dat de verjaringstermijn (bij eenheid van opzet) is geëindigd op het ogenblik dat het laatste loon niet werd betaald (zijnde op het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd) en aldus te oordelen dat de verjaringstermijn bij een voortgezet misdrijf (eenheid van opzet) een einde neemt op het ogenblik waarop het laatste strafbaar feit is gepleegd, dit is het laatste loon niet werd betaald.

Die tegengestelde motieven worden geacht elkaar op te heffen, wat gelijkstaat met het ontbreken van redenen.

Het arbeidshof schendt artikel 149 van de gecoördineerde Grondwet door zijn beslissing dat de “delictuele” vordering van de verweerder (voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur en voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 voor de arbeidsprestaties geleverd als

stelplaatsmedewerker) niet is verjaard, te steunen op een tegenstrijdige motivering.

Minstens schendt het arbeidshof dat artikel 149 door die beslissing te steunen op een onduidelijke motivering die het voor uw Hof onmogelijk maakt zijn wettigheidstoezicht (op het door het arbeidshof in aanmerking genomen aanvangstijdstip/eindtijdstip van de voor de burgerlijke rechtsvordering volgend uit een (voortgezet) misdrijf op grond van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering toepasselijke verjaringstermijn) uit te oefenen.

2.2. Tweede onderdeel: verjaring van een vordering op grond van een voortgezet misdrijf

2.2.1.1. Artikel 162, met als opschrift "*Uitbetaling van het werknemersloon*", van het Sociaal Strafwetboek bepaalt in zijn eerste lid, 1°, dat de werkgever (zijn aangestelde of lasthebber) die het loon van de werknemer niet heeft uitbetaald of het niet heeft uitbetaald op de datum dat het loon invorderbaar is, wordt bestraft met een sanctie van niveau 2. Op grond van die bepaling is de niet-betaling door de werkgever van het aan de werknemer verschuldigde loon dus strafbaar. Vóór de invoering van dat Sociaal Strafwetboek werd de niet (voldoende/tijdige) betaling door de werkgever van het verschuldigde loon ook strafbaar gesteld door de (bij de invoering van dat wetboek opgeheven) artikelen 9, 11 en 42 van de Loonbeschermingswet.

Krachtens artikel 162, eerste lid, 3°, van het Sociaal Strafwetboek wordt de werkgever (zijn aangestelde of lasthebber) die het verschuldigd vakantiegeld niet heeft uitbetaald of het niet heeft uitbetaald binnen de termijn en volgens de reglementaire voorschriften opgelegd door de Jaarlijksevakantiewet, bestraft met een sanctie van niveau 2. Op grond van die bepaling is de niet-betaling door de werkgever van het verschuldigde vakantiegeld dus strafbaar. Vóór de invoering van dat Sociaal Strafwetboek werd de niet- of niet correcte betaling door de werkgever van het verschuldigde vakantiegeld ook strafbaar gesteld door het (met dat wetboek opgeheven) artikel 54, 2°, van de Jaarlijksevakantiewet.

Krachtens artikel 165, eerste lid, van het Sociaal Strafwetboek wordt de werkgever (zijn aangestelde of lasthebber) die heeft nagelaten de werknemer te vergoeden voor de verplaatsingskosten die hij verschuldigd is of die heeft nagelaten ze te vergoeden op de datum waarop de vergoeding opeisbaar is, met een sanctie van niveau 2 bestraft.

Krachtens artikel 167, eerste lid, van het Sociaal Strafwetboek wordt de werkgever (zijn aangestelde of lasthebber) die heeft nagelaten de werknemer de financiële voordelen te betalen die hij verschuldigd is als aanvulling op het loon, of die ze niet heeft betaald op de datum waarop de betaling opeisbaar is, met een sanctie van niveau 2 bestraft.

Vóór de invoering van het Sociaal Strafwetboek werd de miskennis door de werkgever van een algemeenbindendverklarde collectieve arbeidsovereenkomst strafbaar gesteld door het artikel 56, eerste lid, 1°, van de CAO-wet. Artikel 189, met als opschrift "*Inbreuken op algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomsten*", van het Sociaal Strafwetboek bepaalt in zijn eerste lid dat de werkgever die, in strijd met de CAO-wet, een inbreuk pleegt op een algemeenbindendverklarde collectieve arbeidsovereenkomst *die niet reeds door een ander artikel van dit wetboek wordt gesanctioneerd*, wordt bestraft met een sanctie van niveau 1. Dat artikel 189 bestraft aldus de werkgever die een inbreuk pleegt op een algemeenbindendverklarde collectieve arbeidsovereenkomst.

De niet-betaling door de werkgever van op grond van een algemeenbindendverklarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigd loon, waaronder een eindejaarspremie, of verschuldigde kostenvergoeding, maakt aldus een misdrijf uit op grond van de voormelde bepalingen.

Het moreel bestanddeel (schuldvorm) van de in de voormelde artikelen bepaalde sociaalrechtelijke misdrijven bestaande in de niet-betaling van het verschuldigde loon en vakantiegeld en de niet-betaling van een op grond van een algemeenbindendverklarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde eindejaarspremie of kostenvergoeding, dat voor het bestaan van die misdrijven voorhanden dient te zijn naast het materieel bestanddeel, bestaat in beginsel in onachtzaamheid (onzorgvuldigheid). Die onachtzaamheid bestaat in het op foutieve wijze overgaan tot het stellen van de strafbare daad of het strafbare verzuim (beoordeeld aan de hand van de standaard van de normaal zorgvuldige persoon geplaatst in dezelfde omstandigheden).

2.2.1.2. De rechtsvordering tot herstel van de schade veroorzaakt door een misdrijf, burgerlijke vordering op grond van een misdrijf of “ex delicto” genoemd, behoort luidens artikel 3 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering aan hen die de schade hebben geleden en is gesteund op de artikelen 1382 en 1383 van het oud Burgerlijk Wetboek. Artikel 4 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering bepaalt dat de burgerlijke rechtsvordering tezelfdertijd en voor dezelfde rechters kan vervolgd worden als de strafvordering, of afzonderlijk voor de burgerlijke rechter.

Aangezien, zoals hierboven onder 2.2.1.1 uiteengezet werd, de niet-betaling van het verschuldigde loon en vakantiegeld en de niet-betaling van een op grond van een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde eindejaarspremie of kostenvergoeding, misdrijven zijn, kan de werknemer tegen de in gebreke blijvende werkgever met toepassing van de voornoemde artikelen 3 en 4 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en 1382 en 1383 van het oud Burgerlijk Wetboek voor de arbeidsgerechten een burgerlijke vordering “ex delicto” stellen tot herstel van de schade die hij door dat misdrijf heeft geleden.

Krachtens de eerste zin van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, dat op grond van artikel 28, eerste lid, van dezelfde voorafgaande titel van toepassing is in alle door bijzondere wetten geregelde zaken, verjaart de burgerlijke rechtsvordering volgend uit een misdrijf volgens de regels van het Burgerlijk Wetboek of van de bijzondere wetten die van toepassing zijn op de rechtsvordering tot vergoeding van schade; op grond van de tweede zin van dat artikel 26 kan die burgerlijke rechtsvordering volgend uit een misdrijf *echter niet verjaren vóór de strafvordering.*

Aangezien artikel 15 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten alleen betrekking heeft op de contractuele vorderingen ontstaan uit de arbeidsovereenkomst en geen bijzondere afwijkende wetsbepaling is in de zin van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, verjaren burgerlijke vorderingen voortvloeiend uit een misdrijf gepleegd in het kader van een arbeidsovereenkomst, overeenkomstig de regels van het artikel 2262bis, § 1, tweede en derde lid, van het oud Burgerlijk Wetboek, *zonder te kunnen verjaren vóór de strafvordering.*

Krachtens artikel 2262*bis*, § 1, tweede lid, van het oud Burgerlijk Wetboek, verjaren alle rechtsvorderingen tot vergoeding van schade op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid door verloop van vijf jaar vanaf de dag volgend op die waarop de benadeelde kennis heeft gekregen van de schade of van de verzwaren ervan en van de identiteit van de daarvoor aansprakelijke persoon. Luidens het derde lid van de eerste paragraaf van datzelfde artikel verjaren die vorderingen in ieder geval door verloop van twintig jaar vanaf de dag volgend op die waarop het feit waardoor de schade is veroorzaakt, zich heeft voorgedaan.

De burgerlijke rechter die uitspraak doet over een op een misdrijf gegronde vordering en nagaat of die vordering (met toepassing van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering) verjaard is, moet vaststellen dat de feiten die aan die vordering ten grondslag liggen, onder de toepassing van de strafwet vallen. Hij moet melding maken van de (materiële en morele) bestanddelen van het misdrijf die de beoordeling van de verjaring beïnvloeden.

2.2.1.3. De verjaring van de strafvordering, die op grond van de tweede zin van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering medebepalend is voor de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf (die immers niet kan verjaren vóór die strafvordering), is geregeld in artikel 21 van die voorafgaande titel.

Vóór de inwerkingtreding van het Sociaal Strafwetboek verjaarde de strafvordering voor de in de toen toepasselijke artikelen 9, 11 en 42 van de Loonbeschermingswet, 54, 2° van de Jaarlijksevakantiewet en 56, eerste lid, 1°, van de CAO-wet bepaalde sociaalrechtelijke misdrijven bestaande in de niet-betaling van het verschuldigde loon en vakantiegeld en de niet-betaling van de op grond van een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde eindejaarspremie en kostenvergoeding, op grond van de toen toepasselijke artikelen 46 van de Loonbeschermingswet, 60 van de Jaarlijksevakantiewet en 61 van de CAO-wet, vijf jaar (of drie jaar wat het vakantiegeld betreft) na het feit waaruit de vordering is ontstaan, dit is de dag waarop het misdrijf is gepleegd.

Met toepassing van de artikelen 21, inzonderheid eerste lid, 4°, en 25, eerste lid, van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering verjaart de strafvordering voor alle misdrijven vermeld in Boek 2 van het Sociaal Strafwetboek bestraft met een sanctie van niveau 2, 3 en 4, waaronder de in de

artikelen 162, eerste lid, 1° en 3°, 165, eerste lid, en 189 van dat Sociaal Strafwetboek bepaalde sociaalrechtelijke misdrijven bestaande in de niet-betaling van het verschuldigde loon en vakantiegeld en de niet-betaling van de op grond van een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde eindejaarspremie en kostenvergoeding (bij gebreke van de vermelding van een algemene verjaringstermijn voor de strafvordering in het Sociaal Strafwetboek) na vijf jaar te rekenen van de dag waarop het misdrijf is gepleegd.

Het vertrekpunt van de verjaringstermijn van de strafvordering, zijnde het oogenblik waarop het misdrijf is gepleegd, dat op grond van de tweede zin van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf, verschilt naargelang het gaat om een oogenblikkelijk (aflopend), voortdurend of voortgezet (collectief) misdrijf.

a. Een ogenblikkelijk of aflopend misdrijf bestaat in een welbepaalde daad of nalatigheid die voltrokken is door één enkel verzuim. Bij dergelijk misdrijf speelt de duur van de strafbare daad of nalatigheid aldus geen rol. Het vertrekpunt van de verjaringstermijn van de strafvordering, dat medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering, volgend uit een oogenblikkelijk misdrijf, bestaat in het oogenblik waarop de strafbare daad of nalatigheid werd gesteld.

Een voortdurend misdrijf is een misdrijf waarbij de strafbare toestand gedurende een bepaalde periode in stand wordt gehouden en dus blijft voortduren. Het vertrekpunt van de verjaringstermijn van de strafvordering, dat medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering, volgend uit een voortdurend misdrijf, bestaat in het oogenblik waarop de voortzetting (het voortduren) van de (wil zich in een) strafbare toestand (te bevinden) een einde neemt.

Een voortgezet of collectief misdrijf is een misdrijf dat bestaat uit verschillende strafbare handelingen of onthoudingen van dezelfde aard (voortgezet misdrijf) of van verschillende aard (collectief misdrijf), maar die geacht worden samen slechts één misdrijf uit te maken wegens de eenheid van opzet van de dader. Dit vloeit voort uit artikel 65 van het Strafwetboek, dat bepaalt dat

- wanneer eenzelfde feit verscheidende misdrijven oplevert of wanneer verschillende misdrijven die de *opeenvolgende en voortgezette uitvoering zijn van*

- eenzelfde misdadig opzet*, gelijktijdig worden voorgelegd aan een zelfde feitenrechter, alleen de zwaarste straf wordt uitgesproken;
- de feitenrechter, wanneer hij vaststelt dat misdrijven die reeds het voorwerp waren van een in kracht van gewijsde gegane beslissing en andere feiten die bij hem aanhangig zijn en die, in de veronderstelling dat zij bewezen zouden zijn, aan die beslissing voorafgaan en samen met de eerste misdrijven de *opeenvolgende en voortgezette uitvoering zijn van een zelfde misdadig opzet*, bij de straftoemeting rekening houdt met de reeds uitgesproken straffen; hij, indien deze hem voor een juiste bestraffing van al de misdrijven voldoende lijken, zich uitspreekt over de schuldvraag en in zijn beslissing verwijst naar de reeds uitgesproken straffen; het geheel van de straffen uitgesproken met toepassing van dit artikel het maximum van de zwaarste straf niet te boven mag gaan.

Uw Hof kan toezicht uitoefenen op de (in artikel 65 van het Strafwetboek vervatte) rechtsbegrippen “eenheid van opzet” en “voortgezet misdrijf”: uw Hof kan nagaan of de feitenrechter uit de door hem gedane feitelijke vaststellingen geen rechtsgevolgen heeft afgeleid die daarmee geen verband houden of die op grond daarvan niet kunnen worden aangenomen en dus meer bepaald of de rechter uit zijn vaststellingen het al dan niet bestaan van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf wettig kon afleiden.

Het voorhanden zijn van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf tot een bepaald tijdstip, vereist dat op dat (laatste) ogenblik nog een misdrijf (strafbaar feit) werd gepleegd.

Verschillende misdrijven komen uit eenzelfde opzet voort wanneer zij onderling verbonden zijn door eenheid van doel en verwezenlijking, en in die zin door één feit, te weten een complexe gedraging, zijn opgeleverd. Het in de wet bedoelde opzet kan omschreven worden als eenheid van drijfveer, waarbij elk van de door de dader gestelde handelingen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat hij heeft bedacht om zijn doel te bereiken.

De voor het bestaan van een voortgezet misdrijf vereiste eenheid van opzet van de dader kan *niet* worden afgeleid uit het louter *materieel bestanddeel van de misdrijven op zich*, zijnde het stellen van de strafbare gedraging of het strafbare verzuim.

Uit de enkele omstandigheid dat de beklaagde *verschillende* identieke misdrijven heeft gepleegd, volgt niet noodzakelijk dat deze misdrijven de voortgezette en opeenvolgende uitvoering zijn van eenzelfde misdadig opzet. De voor het bestaan van een voortgezet misdrijf vereiste eenheid van opzet kan *niet* worden afgeleid

uit de *enkele (ononderbroken) opeenvolging en herhaling* van misdrijven. Die herhaling slaat inderdaad enkel op het materieel bestanddeel van de misdrijven.

De voor het bestaan van een voortgezet misdrijf vereiste eenheid van opzet slaat niet op het strafbaar opzet dat of de onachtzaamheid die op zich als moreel bestanddeel voor het bestaan van een misdrijf vereist is, noch op de aanwezigheid van de vrije wil (en bewuste keuze) bij het strafbaar handelen. Die eenheid van opzet kan dus *niet* worden afgeleid uit het *louder voorhanden zijn van het moreel element* van de misdrijven.

Ook uit *het louter (laten) voortduren* en blijven bestaan van een misdrijf, dat wijst op het voorhanden zijn van een voortdurend misdrijf, kan *niet* de voor het bestaan van een voortgezet misdrijf vereiste eenheid van opzet worden afgeleid. Een *voortdurend* misdrijf, waarbij de strafbare toestand gedurende een bepaalde periode blijft voortduren, dient inderdaad duidelijk onderscheiden te worden van een *voortgezet* misdrijf, dat eenheid van opzet bij de dader vereist.

Het vertrekpunt van de verjaringstermijn van de strafvordering, dat medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering, volgend uit een voortgezet (collectief) misdrijf, bestaat in *het laatste feit* dat met hetzelfde opzet is gepleegd, op voorwaarde dat de strafbare feiten niet van elkaar worden gescheiden door een langere termijn dan de toepasselijke verjaringstermijn, behoudens stuiting of schorsing.

Het laatste feit (dat met hetzelfde opzet is gepleegd), dat bij een voortgezet misdrijf het vertrekpunt vormt van de verjaring van de strafvordering, dat medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf, stemt in het kader van een arbeidsovereenkomst *niet* noodzakelijk overeen met het (ogenblik van het) einde van die overeenkomst. Dat is met name het geval indien het laatste strafbare feit (misdrijf) zich situeert *vóór* dat (ogenblik van het) einde van de arbeidsovereenkomst.

b. Krachtens artikel 9, eerste lid, van de Loonbeschermingswet moet het loon van een arbeider op gezette tijden, in beginsel ten minste tweemaal in de maand, met een tussenpoos van ten hoogste zestien dagen, worden uitbetaald. Dat artikel 9 bepaalt in zijn zesde, zevende en achtste lid dat

- het loon, onverminderd het bepaalde in het eerste en derde lid, moet worden uitbetaald op de tijdstippen en binnen de termijnen die worden bepaald door een collectieve arbeidsovereenkomst;

- het loon bij ontstentenis van een collectieve arbeidsovereenkomst moet worden uitbetaald op de tijdstippen en binnen de termijnen die zijn vastgesteld in het arbeidsreglement of in enig ander vigerend reglement, waarvan de bepalingen de datum van uitbetaling van het loon niet later mogen vaststellen dan de zevende werkdag na de arbeidsperiode waarover de uitbetaling geschiedt;
- het loon bij ontstentenis van een collectieve arbeidsovereenkomst of van bepalingen in het arbeidsreglement of in enig ander vigerend reglement, uiterlijk moet worden uitbetaald op de vierde werkdag na de arbeidsperiode waarvoor de uitbetaling geschiedt.

Krachtens artikel 11 van de Loonbeschermingswet moet, wanneer de dienstbetrekking een einde neemt, het nog verschuldigde loon onverwijld worden uitbetaald en uiterlijk op de eerste betaaldag die volgt op de datum waarop de dienstbetrekking eindigt (onverminderd, wat betreft de handelsvertegenwoordigers, het bepaalde in de wet tot instelling van hun statuut).

Krachtens artikel 23, § 1 van het Jaarlijksevakantiebesluit wordt het vakantiegeld aan de arbeider uitgekeerd op het ogenblik dat hij zijn vakantie neemt en, in geval van splitsing van de vakantie naar aanleiding van zijn hoofdvakantie en dit ten vroegste op 2 mei van het vakantiejaar.

Krachtens de voormelde artikelen 162, eerste lid, 1° en 3°, 165, eerste lid en 189 van het Sociaal Strafwetboek, 9, 11 en 42 van de Loonbeschermingswet, 54, 2°, van de Jaarlijksevakantiewet, 23, § 1 van het Jaarlijksevakantiebesluit en 56, eerste lid, 1° van de CAO-wet, die het niet betalen van het verschuldigde loon, vakantiegeld en de krachtens een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde eindejaarspremie en kostenvergoeding strafbaar stellen, wordt het misdrijf bestaande in het niet-betalen van dat periodiek ((twee)maandelijks of jaarlijks) verschuldigd loon/vakantiegeld/eindejaarspremie/kostenvergoeding voltrokken louter door één enkel verzuim op het ogenblik dat de betaling moest worden verricht. Een dergelijk misdrijf is dan ook in beginsel een aflopend (ogenblikkelijk) misdrijf en in elk geval geen voortdurend misdrijf, zodat de verjaring (van de strafvordering, die medebepalend is voor de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf) telkens in beginsel begint te lopen op dat enkele ogenblik waarop dat voordeel diende betaald te worden en aldus verschuldigd was, d.i. de vervalddag of het ogenblik van opeisbaarheid.

Verschillende ogenblikkelijke of aflopende misdrijven *kunnen* weliswaar een voortgezet misdrijf vormen wanneer zij gepleegd werden met eenzelfde misdadig opzet: het feit dat het niet betalen van het periodiek verschuldigde loon, vakantiegeld, eindejaarspremie of kostenvergoeding op het moment dat dat diende te gebeuren, op zich een aflopend misdrijf is, verhindert niet dat een latere herhaling van dat misdrijf *kan* ingegeven zijn door eenzelfde misdadig opzet en dus een voortgezet misdrijf *kan* vormen. Die eenheid van opzet dient daarvoor echter werkelijk voorhanden te zijn en kan, zoals blijkt uit wat in het vorige randnummer werd uiteengezet, *niet* worden afgeleid uit het louter materieel bestanddeel van de misdrijven, de loutere opeenvolging en herhaling van misdrijven, het enkele moreel bestanddeel van de misdrijven op zich en het louter (laten) voortduren van de misdrijven.

Als sprake is van het misdrijf ‘niet-betalen van het periodiek verschuldigde loon, vakantiegeld, eindejaarspremie of kostenvergoeding’ omdat

- (1) het verzuim/de niet-betaling (het materieel element van het misdrijf) is vastgesteld en
- (2) de onachtzaamheid (het moreel element van het misdrijf) is vastgesteld, dan moet, wanneer sprake is van een opeenvolging (herhaling) van ‘niet-betalen van die periodiek verschuldigde voordelen’, voor het voorhanden zijn van een voortgezet misdrijf en dus van eenheid van opzet, (door de werknemer) een extra dimensie worden aangetoond, met name met betrekking tot het geheel van die misdrijven, los van het materieel element (het verzuim) en het moreel element (de onachtzaamheid) dat elk misdrijf afzonderlijk constitueerde, meer bepaald
- (3) dat zij ingegeven zijn door eenzelfde doel/drijfveer/plan/systeem.

Eerste subonderdeel: m.b.t. de functie van vrachtwagenchauffeur

Uit de stukken van de rechtspleging waarop uw Hof vermag acht te slaan en de vaststellingen van het arbeidshof in het bestreden arrest (zie o.m. p. 28, punt 6.2, eerste alinea, eerste zin, p. 29, punt 6.3, eerste alinea, p. 32, derde volledige alinea en p. 33, derde alinea, van het bestreden arrest), blijkt dat de verweerder tegen de eiseressen bij gedinginleidende dagvaarding van 29 januari 2020 een burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf gesteund op artikel 162 van het Sociaal Strafwetboek stelde tot betaling van (minimum)loon, vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur en

voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker.

1ste grief: aanvangstijdstip van de verjaring

Zoals blijkt uit de aanhef van dit middel, beslist het arbeidshof dat de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur, die eveneens ten aanzien van de tweede eiseres is gericht, niet is verjaard, op de gronden dat

- de eiseressen de aangehouden, voortgezette wil hadden om de sectoraal vastgelegde minimumlonen en vergoedingen niet te betalen voor de transportactiviteiten van de verweerder;
- de eenheid van opzet wordt aanvaard voor de gehele periode vanaf 27 april 2011 tot aan het laatste strafbaar feit;
- de verweerder bij elke loonbetaling niet de sectoraal verschuldigde minimumlonen en vergoedingen heeft ontvangen;
- de verjaringstermijn is geëindigd op het moment dat de verschuldigde minimumlonen en vergoedingen de laatste keer niet werden betaald, zijnde op datum dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd;
- het niet bijtreedt dat er sinds september 2013 geen strafbare feiten werden gepleegd;
- niet betwist is dat de verweerder ook na september 2013 tot aan de beëindiging van de arbeidsovereenkomst geen betaling van de sectorale minimumlonen en de vergoedingen heeft ontvangen;
- de eiseressen de mogelijkheid hadden deze toestand te regulariseren;
- zij herhaaldelijk in gebreke werden gesteld door de verweerder;
- zij er bewust voor gekozen hebben hieraan geen gevolg te geven;
- deze opeenvolgende misdrijven verbonden zijn door een eenheid van opzet.

Zoals blijkt uit de stukken van de rechtspleging waarop uw Hof vermag acht te slaan en uit de vaststellingen van het arbeidshof zelf (zie o.m. p. 14, laatste alinea, van het bestreden arrest),

- heeft de burgerlijke vordering van de verweerder volgend uit een misdrijf tot het verkrijgen van (een schadevergoeding gelijk aan het) loon, vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen voor zijn functie (prestaties) van vrachtwagenchauffeur slechts betrekking op de periode van 27 april 2011 t.e.m.

- 30 januari 2015 en valt de periode na 30 januari 2015 dus buiten die vordering van de verweerder,
- heeft die vordering aldus slechts betrekking, en beroept de verweerder zich aldus enkel, op misdrijven door de eiseressen gepleegd tijdens die periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 en dus niet op misdrijven (van niet-betaling van het verschuldigde loon, vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) voor de periode na 30 januari 2015 en
 - (gaat de verweerder er aldus van uit dat) er dus door de eiseressen geen misdrijven (van niet-betaling van het verschuldigde loon, vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) meer werden gepleegd tijdens die periode na 30 januari 2015 en dus ook niet (meer tot) op het ogenblik waarop de arbeidsovereenkomst werd beëindigd, volgens de vaststellingen van het arbeidshof (zie o.m. p. 28, voorlaatste alinea, tweede zin, eerste zinsdeel, van het bestreden arrest), op 15 februari 2021;
 - valt het laatste door de eiseressen begane strafbare feit, zijnde het niet betalen van het laatste loon en andere vergoedingen, niet samen met het einde van de arbeidsovereenkomst, volgens de vaststellingen van het arbeidshof, op 15 februari 2021.

Aangezien

(1) zoals hierboven uiteengezet,

- het laatste feit (dat met hetzelfde opzet is gepleegd), dat bij een voortgezet misdrijf het vertrekpunt vormt van de verjaring van de strafvordering, dat medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf), in het kader van een arbeidsovereenkomst *niet* noodzakelijk overeenstemt met het (ogenblik van het) einde van die overeenkomst, met name indien het laatste strafbare feit (misdrijf) zich situeert vóór dat (ogenblik van het) einde van de arbeidsovereenkomst
- het voorhanden zijn van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf in de zin van artikel 65 van het Strafwetboek tot een bepaald tijdstip, vereist dat op dat (laatste) ogenblik nog een misdrijf (strafbaar feit) werd gepleegd

en

(2) zoals blijkt uit de vaststellingen van het arbeidshof zelf, (i) de verweerder er van uitgaat dat door de eiseressen geen misdrijven (van niet-betaling van het verschuldigde loon, vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) meer werden gepleegd tijdens de periode na 30 januari 2015 en dus ook niet (meer) op het ogenblik waarop de arbeidsovereenkomst werd beëindigd volgens die vaststellingen op 15 februari 2021 en (ii) het laatste door de eiseressen begane strafbare feit, zijnde het niet betalen van het laatste loon en andere vergoedingen, aldus niet samenvalt met dat einde van de arbeidsovereenkomst,

schenkt het arbeidshof

- artikel 65 van het Strafwetboek, waaruit het begrip voortgezet misdrijf volgt,
- de artikelen 46, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, 60, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers gecoördineerd op 28 juni 1971, 61, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités, 21, inzonderheid eerste lid, 4° en 25, eerste lid, van de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, die het vertrekpunt van de verjaring van de strafvordering regelen,
- de artikelen 3, 4, 26 en 28, eerste lid, van de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en 2262bis, § 1, tweede en derde lid, van het oud Burgerlijk Wetboek, die de verjaring regelen van een burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf

door

- (1) te oordelen dat het ogenblik dat de lonen en andere vergoedingen de laatste keer niet werden betaald (en aldus het moment waarop het laatste strafbare feit (misdrijf) werd gepleegd), samenvalt met het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd, volgens zijn vaststellingen, op 15 februari 2021,
- (2) het aanvangstijdstip (dan wel het eindtijdstip) van de verjaring van de burgerlijke vordering van de verweerder volgend uit een misdrijf slechts vast te stellen op dat ogenblik van beëindiging van de arbeidsovereenkomst
- (3) het bestaan van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf aan te nemen voor de gehele periode vanaf 27 april 2011 tot (aan het laatste strafbare feit op) het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd en meer bepaald voor de periode na 30 januari 2015 tot dat ogenblik van beëindiging (volgens zijn vaststellingen) op 15 februari 2021

en

verantwoordt het zijn beslissing dat de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur, niet is verjaard, dan ook niet naar recht op die gronden.

2de grief: eenheid van opzet

Met zijn overwegingen en vaststellingen

- dat de eiseressen de *aangehouden* (voortgezette) *wil* hadden de sectoraal vastgelegde minimumlonen en vergoedingen niet te betalen voor de transportactiviteiten van de verweerder, geeft het arbeidshof enkel aan dat de eiseressen de (aangehouden en dus) *voortdurende* *wil* hadden strafbare feiten/verzuimen te plegen en stelt het slechts het moreel bestanddeel op zich van die misdrijven (de *wil* de strafbare handeling of verzuim te stellen) bij de eiseressen en het voortdurend karakter van die misdrijven vast; dat de verweerder bij *elke* loonbetaling niet de sectoraal verschuldigde minimumlonen en vergoedingen heeft ontvangen, stelt het arbeidshof *enkel het materieel bestanddeel* van de misdrijven van niet-betaling van loon en andere vergoedingen en de opeenvolging en *herhaling* van die misdrijven, vast;
- dat het niet bijtreedt dat er sinds september 2013 geen strafbare feiten werden gepleegd, dat (niet betwist is dat) de verweerder ook nà september 2013 tot aan de beëindiging van de arbeidsovereenkomst geen betaling van de sectorale minimumlonen en de vergoedingen heeft ontvangen, dat de eiseressen de mogelijkheid hadden deze toestand te regulariseren, dat zij herhaaldelijk werden in gebreke gesteld door de verweerder en dat zij er bewust voor gekozen hebben om hieraan geen gevolg te geven, geeft het arbeidshof enkel aan dat de (vroegere) niet-betaling van de (eerdere) sectorale minimumlonen en vergoedingen (tot het einde van de arbeidsovereenkomst volgens zijn vaststellingen op 15 februari 2021) heeft *voortgeduurd* en meer bepaald dat de eiseressen die niet-betaling hebben *laten voortduren* (door de toestand niet te regulariseren en dus geen gevolg te geven aan de herhaaldelijke ingebrekestellingen van de verweerder) tot de beëindiging van de arbeidsovereenkomst. Bovendien slaat de omstandigheid dat de eiseressen er “*bewust voor gekozen*” hebben om geen gevolg te geven aan de herhaaldelijke ingebrekestellingen van de verweerder (tot regularisatie van de toestand), slechts op *het moreel bestanddeel van het misdrijf* van niet-betaling van loon en andere vergoedingen *op zich*, bestaande in onachtzaamheid en de wil (bewuste keuze) om de strafbare gedraging of het strafbare verzuim te plegen. Het arbeidshof geeft inderdaad zelf eerder in het bestreden arrest bij de beoordeling van het moreel element *op zich* van het misdrijf (onder meer) aan dat dat moreel bestanddeel bestaat uit de volwaardige *wil* om de materiële handeling of nalatigheid te stellen, dat daarvoor geen bijzonder opzet moet worden bewezen, dat het volstaat dat de dader de materiële handeling of het verzuim heeft *willen* stellen (zonder dat hij noodzakelijk de eraan verbonden schadelijke gevolgen heeft gewild), dat de niet-betaling *een bewuste keuze* was van de eiseressen en dat de door de wet vereiste schuldvorm van onachtzaamheid aldus is bewezen (zie p. 31, derde en vierde alinea, van het bestreden arrest). Het arbeidshof leidt aldus (eerder in het bestreden arrest) zelf uit zijn vaststelling dat de niet-betaling

een *bewuste keuze* was van de eiseressen, af dat de door de wet vereiste schuldvorm van onachtzaamheid, dit is het moreel element van het misdrijf *op zich*, is bewezen. Het geeft aldus zelf aan dat *die bewuste keuze* van de eiseressen maakt dat dat moreel bestanddeel van het misdrijf *op zich* bij hen is bewezen;

- dat de eenheid van opzet voor de gehele periode bestaat vanaf 27 april 2011 tot aan het laatste strafbaar feit en dat de verjaringstermijn is geëindigd op het moment dat de verschuldigde minimumlonen en vergoedingen de laatste keer niet werden betaald, zijnde op datum dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd, geeft het arbeidshof geen (concrete) elementen aan waaruit het de eenheid van opzet (precies) afleidt.

Door

- louter uit het materieel bestanddeel van de misdrijven van niet-betaling van het verschuldigde loon en andere vergoedingen, de opeenvolging en herhaling van die misdrijven, het louter laten voortduren (en dus niet regulariseren) van die misdrijven (strafbare toestand) door de eiseressen (tot het einde van de arbeidsovereenkomst) en het moreel bestanddeel van die misdrijven op zich,
- en dus *zonder* vast te stellen dat de niet-betaling(en) van de lonen en andere vergoedingen door de eiseressen (en dus de herhaling en opeenvolging van die (ogenblikkelijke) misdrijven) ingegeven was door één en dezelfde drijfveer/plan waarbij elk van de door de eiseressen begane handelingen/verzuimen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat zij hebben bedacht om hun doel te bereiken,

het bestaan van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf af te leiden en op die grond te beslissen dat de “delictuele” vordering van de verweerder tot het verkrijgen van (een schadevergoeding gelijk aan) lonen en andere vergoedingen (vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 voor zijn functie van vrachtwagenchauffeur – vordering die, zoals blijkt uit de stukken van de rechtspleging waarop uw Hof vermag acht te slaan en uit de vaststellingen van het arbeidshof (zie o.m. p. 28, punt 6.2, eerste alinea, eerste zin, van het bestreden arrest), werd ingesteld op 29 januari 2020 en aldus meer dan vijf jaar na elke respectievelijke vervalddag vóór 29 januari 2015 - niet is verjaard,

miskent het arbeidshof de rechtsbegrippen “eenheid van opzet” en “voortgezet misdrijf” en schendt het

- artikel 65 van het Strafwetboek, waaruit volgt dat

- (1) een voortgezet misdrijf, dat duidelijk onderscheiden is van een voortdurend misdrijf en een rechtsbegrip uitmaakt aan de hand waarvan uw Hof een toezicht kan uitoefenen op de beoordeling van de rechter dienaangaande, een misdrijf is dat bestaat uit verschillende strafbare handelingen of onthoudingen van dezelfde aard of van verschillende aard maar die geacht worden samen slechts één misdrijf uit te maken wegens de eenheid van opzet van de dader,

- (2) verschillende misdrijven uit eenzelfde opzet voortkomen wanneer zij onderling verbonden zijn door eenheid van doel en verwezenlijking, en in die zin door één feit, te weten een complexe gedraging, zijn opgeleverd,
 - (3) die eenheid van opzet kan omschreven worden als eenheid van drijfveer, waarbij elk van de door de dader gestelde handelingen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat hij heeft bedacht om zijn doel te bereiken en
 - (4) die eenheid van opzet, als *bijkomende* intentionele vereiste voor het bestaan van een voortgezet misdrijf, *niet* kan worden afgeleid uit (i) het louter materieel bestanddeel van de misdrijven op zich, zijnde het stellen van de strafbare gedraging of het strafbare verzuim, (ii) de enkele (ononderbroken) opeenvolging en herhaling van misdrijven, (iii) het louter moreel element van de misdrijven op zich bestaande in opzet of onachtzaamheid en de aanwezigheid van de vrije wil (en bewuste keuze) bij het strafbaar handelen en (iv) het louter (laten) voortduren en (laten) blijven bestaan (en dus niet regulariseren) van misdrijven (na herhaaldelijke ingebrekestellingen daartoe), afzonderlijk en/of in hun onderlinge samenhang gelezen
- de artikelen 46, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, 60, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers gecoördineerd op 28 juni 1971, 61, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités, 3, 4, 21, inzonderheid eerste lid, 4°, 25, eerste lid, 26 en 28, eerste lid, van de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, 1382, 1383 en 2262bis, § 1, tweede en derde lid, van het oud Burgerlijk Wetboek, uit de samenlezing waarvan volgt dat het vertrekpunt van de verjaringstermijn van de strafvordering, dat medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een voortgezet (collectief) misdrijf, bestaat in het laatste feit dat met hetzelfde opzet is gepleegd, op voorwaarde dat de strafbare feiten niet van elkaar worden gescheiden door een langere termijn dan de toepasselijke verjaringstermijn, behoudens stuiting of schorsing
 - de artikelen 162, eerste lid, 1° en 3°, 165, eerste lid, 167, eerste lid en 189, eerste lid, van het Sociaal Strafwetboek, 9, 11 en 42, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, 54, 2°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers gecoördineerd op 28 juni 1971, 23, § 1 van het koninklijk besluit van 30 maart 1967 tot bepaling van de algemene uitvoeringsmodaliteiten van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers en 56, eerste lid, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités, bepalingen die het niet betalen van het verschuldigde loon, vakantiegeld en krachtens een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde eindejaarspremie en kostenvergoeding strafbaar stellen en waaruit volgt dat

- (1) het misdrijf bestaande in het niet betalen van dat periodiek ((twee)maandelijks of jaarlijks) verschuldigd loon/vakantiegeld/eindejaarspremie/kostenvergoeding voltrokken wordt louter door één enkel verzuim op het ogenblik dat de betaling moest worden verricht,
- (2) een dergelijk misdrijf in beginsel een aflopend (ogenblikkelijk) misdrijf en in elk geval geen voortdurend misdrijf is zodat de verjaring (van de strafvordering, die medebepalend is voor de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf) aldus telkens in beginsel begint te lopen op dat enkele ogenblik waarop dat voordeel diende betaald te worden en aldus verschuldigd was en
- (3) verschillende dergelijke ogenblikkelijke misdrijven slechts een voortgezet misdrijf kunnen vormen wanneer zij gepleegd werden met eenzelfde misdadig opzet, eenheid van opzet die *niet* kan worden afgeleid uit het louter materieel bestanddeel van die misdrijven bestaande in het niet betalen van het verschuldigde loon en andere vergoedingen, de loutere opeenvolging en herhaling van die misdrijven, het enkele moreel bestanddeel van die misdrijven op zich bestaande in onachtzaamheid en het louter (laten) voortduren (en dus niet regulariseren) van die misdrijven (na herhaaldelijke ingebrekestellingen daartoe), afzonderlijk en/of in hun onderlinge samenhang gelezen.

Minstens schendt het arbeidshof de voormelde bepalingen door tot het bestaan van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf te besluiten voor de gehele periode vanaf 27 april 2011 tot (aan het laatste strafbare feit op) het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd en meer bepaald voor *de periode na 30 januari 2015 tot dat ogenblik van de beëindiging van de arbeidsovereenkomst (volgens zijn vaststellingen) op 15 februari 2021*, en verantwoordt het zijn beslissing dat de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur niet is verjaard, niet naar recht op die grond, aangezien

- (1) uit de stukken van de rechtspleging waarop uw Hof vermag acht te slaan en uit de vaststellingen van het arbeidshof (zie o.m. p. 28, punt 6.2, eerste alinea, eerste zin, van het bestreden arrest) blijkt dat de verweerder die “delictuele” vordering instelde op 29 januari 2020, d.i. meer dan vijf jaar na elke respectievelijke vervalddag vóór 29 januari 2015,
- (2) het voorhanden zijn van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf in de zin van artikel 65 van het Strafwetboek tot een bepaald tijdstip, vereist dat op dat (laatste) ogenblik nog een misdrijf (strafbaar feit) werd gepleegd en
- (3) zoals blijkt uit de vaststellingen van het arbeidshof zelf, (i) de verweerder er van uitgaat dat door de eiseressen geen misdrijven (van niet-betaling van het

verschuldigde loon, vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) meer werden gepleegd tijdens de periode na 30 januari 2015 en dus ook niet (meer) op het ogenblik waarop de arbeidsovereenkomst werd beëindigd volgens die vaststellingen op 15 februari 2021 en (ii) het laatste door de eiseressen begane strafbare feit, zijnde het niet betalen van het laatste loon en andere vergoedingen, aldus niet samenvalt met dat einde van de arbeidsovereenkomst, en

- (4) aldus in elk geval geen eenheid van opzet in hoofde van de eiseressen en dus geen voortgezet misdrijf meer bestond vanaf 30 januari 2015.

Voor zover het arbeidshof met zijn motieven zoals hierboven weergegeven in de aanhef van het middel, en meer in het bijzonder met zijn motieven dat de eiseressen de *aangehouden*, voortgezette wil hadden om de sectoraal vastgelegde minimumlonen en vergoedingen niet te betalen voor de transportactiviteiten van de verweerder, dat (niet betwist is dat) de verweerder ook na september 2013 tot aan de beëindiging van de arbeidsovereenkomst geen betaling van de sectorale minimumlonen en de vergoedingen heeft ontvangen, dat de eiseressen de mogelijkheid hadden om *deze toestand te regulariseren*, dat zij herhaaldelijk in gebreke werden gesteld door de verweerder en dat zij er bewust voor hebben *gekozen om hieraan geen gevolg te geven*, het bestaan van een voortdurend misdrijf (dat bleef voortduren tot het einde van de arbeidsovereenkomst) aanneemt en aldus oordeelt dat de niet-betaling van het verschuldigde loon en andere aan de werknemer verschuldigde vergoedingen (vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) een dergelijk voortdurend misdrijf uitmaakt, schendt het eveneens de voormelde bepalingen, waaruit volgt dat

- (1) het misdrijf bestaande in het niet betalen van dat periodiek verschuldigd loon, vakantiegeld, eindejaarspremie of kostenvergoeding voltrokken wordt louter door één enkel verzuim op het ogenblik dat de betaling moest worden verricht,
- (2) een dergelijk misdrijf in beginsel een aflopend (ogenblikkelijk) misdrijf en in elk geval geen voortdurend misdrijf is zodat de verjaring (van de strafvordering, die medebepalend is voor de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf) aldus telkens in beginsel begint te lopen op dat enkele ogenblik waarop dat voordeel diende betaald te worden en aldus verschuldigd was en
- (3) verschillende dergelijke ogenblikkelijke misdrijven slechts een voortgezet, en dus geen voortdurend, misdrijf kunnen vormen wanneer zij gepleegd werden met eenzelfde misdadig opzet, eenheid van opzet dat *niet* kan worden afgeleid uit het louter (laten) voortduren (en dus niet-regulariseren) van die misdrijven (door de dader ervan) (na herhaaldelijke ingebrekestellingen daartoe).

Tweede subonderdeel: m.b.t. de arbeidsprestaties als stelplaatsmedewerker

Zoals blijkt uit de aanhef van dit middel, beslist het arbeidshof dat de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, die eveneens ten aanzien van de tweede eiseres is gericht, niet is verjaard, op de gronden dat

- dezelfde redenering (als diegene die werd aangenomen met betrekking tot de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur) moet worden doorgetrokken naar de delictuele vordering voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker vanaf 27 november 2011 tot en met 13 september 2013;
- de verweerder een arbeidsovereenkomst had (met E. O.) voor de functie van vrachtwagenchauffeur; er geen aparte arbeidsovereenkomst werd gesloten voor de arbeidsprestaties die werden geleverd als stelplaatsmedewerker; het een bijkomende taak was die de verweerder moest verrichten naast zijn functie van vrachtwagenchauffeur;
- het niet is omdat de verweerder op 13 september 2013 niet langer als stelplaatsmedewerker werd ingeschakeld, dat hiermee het misdadig opzet verdween;
- het niet betalen van het loon voor de prestaties als stelplaatsmedewerker kadert in hetzelfde misdadig opzet, en hier niet los van kan worden gezien;
- het duidelijk is dat de eiseressen niet de bedoeling hadden om een volwaardig loon te betalen voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker;
- het pas vanaf september 2012 is dat de verweerder bovenop de ‘per diem’ vergoeding conform het Roemeense contract een toeslag kreeg van 5 euro per dag;
- de eiseressen de mogelijkheid hadden om een volwaardig loon te betalen, ook na 13 september 2013;
- de verjaringstermijn is geëindigd op het ogenblik dat het laatste loon niet werd betaald, dit is op het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd;
- het niet het standpunt volgt van de eerste rechters dat sprake zou zijn van een andere oorzaak of voorwerp.

1ste grief: aanvangstijdstip van de verjaring

Zoals blijkt uit de stukken van de rechtspleging waarop uw Hof vermag acht te slaan en uit de vaststellingen van het arbeidshof in het bestreden arrest

zelf (zie o.m. p. 32, laatste alinea, eerste zin, eerste zinsdeel, van het bestreden arrest),

- werd de verweerder op 13 september 2013 niet langer ingeschakeld als stelplaatsmedewerker,
- heeft de burgerlijke vordering van de verweerder volgend uit een misdrijf tot het verkrijgen van (een schadevergoeding gelijk aan het) loon, vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen voor zijn prestaties geleverd als stelplaatsmedewerker slechts betrekking op de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 en valt de periode na 13 september 2013 dus buiten die vordering van de verweerder,
- heeft die vordering aldus slechts betrekking, en beroept de verweerder zich aldus enkel, op misdrijven door de eiseressen gepleegd tijdens die periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 en dus niet op misdrijven (van niet-betaling van het verschuldigde loon, vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) voor de periode na 13 september 2013
- (gaat de verweerder er aldus van uit dat) derhalve door de eiseressen geen misdrijven (van niet-betaling van het verschuldigde loon, vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) meer werden gepleegd tijdens die periode na 13 september 2013 en dus ook niet (meer) op het ogenblik waarop de arbeidsovereenkomst werd beëindigd, volgens de vaststellingen van het arbeidshof (zie o.m. p. 28, voorlaatste alinea, tweede zin, eerste zinsdeel, van het bestreden arrest), op 15 februari 2021 en
- valt het laatste door de eiseressen begane strafbare feit, zijnde het niet betalen van het laatste loon en andere vergoedingen, niet samen met het einde van de arbeidsovereenkomst, volgens de vaststellingen van het arbeidshof, op 15 februari 2021.

Aangezien

- (1) zoals hierboven uiteengezet, het laatste feit (dat met hetzelfde opzet is gepleegd), dat bij een voortgezet misdrijf het vertrekpunt vormt van de verjaring van de strafvordering, dat medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf, in het kader van een arbeidsovereenkomst *niet* noodzakelijk overeenstemt met het (ogenblik van het) einde van die overeenkomst, met name indien het laatste strafbare feit (misdrijf) zich situeert vóór dat (ogenblik van het) einde van de arbeidsovereenkomst en
- (2) zoals blijkt uit de vaststellingen van het arbeidshof zelf, (i) de verweerder er van uitgaat dat door de eiseressen geen misdrijven (van niet-betaling van het verschuldigde loon, vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) meer werden gepleegd tijdens de periode na 13 september 2013 en dus ook niet (meer) op het ogenblik waarop de arbeidsovereenkomst werd beëindigd volgens die vaststellingen op 15 februari 2021 en (ii) het laatste door de eiseressen begane strafbare feit, zijnde

het niet betalen van het laatste loon en andere vergoedingen, aldus niet samenvalt met dat einde van de arbeidsovereenkomst, schendt het arbeidshof

- artikel 65 van het Strafwetboek, waaruit het begrip voortgezet misdrijf volgt,
- de artikelen 46, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, 60, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers gecoördineerd op 28 juni 1971, 61, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités, 21, inzonderheid eerste lid, 4° en 25, eerste lid, van de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, die het vertrekpunt van de verjaring van de strafvordering regelen,
- de artikelen 3, 4, 26 en 28, eerste lid, van de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en 2262bis, § 1, tweede en derde lid, van het oud Burgerlijk Wetboek, die de verjaring regelen van een burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf

door

- (1) te oordelen dat het ogenblik dat de lonen en andere vergoedingen de laatste keer niet werden betaald (en aldus het moment waarop het laatste strafbare feit (misdrijf) werd gepleegd), samenvalt met het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd, volgens zijn vaststellingen, op 15 februari 2021,
- (2) het aanvangstijdstip (dan wel het eindtijdstip) van de verjaring van de burgerlijke vordering van de verweerder volgend uit een misdrijf slechts vast te stellen op dat ogenblik van beëindiging van de arbeidsovereenkomst en verantwoordt het zijn beslissing dat de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, niet is verjaard, dan ook niet naar recht op die gronden.

Aangezien

- (1) zoals hierboven uiteengezet, het voorhanden zijn van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf in de zin van artikel 65 van het Strafwetboek tot een bepaald tijdstip, vereist dat op dat (laatste) ogenblik nog een misdrijf (strafbaar feit) werd gepleegd,
- (2) zoals blijkt uit de vaststellingen van het arbeidshof zelf, (i) de verweerder er van uitgaat dat door de eiseressen geen misdrijven (van niet-betaling van het verschuldigde loon, vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) meer werden gepleegd tijdens de periode na 13 september 2013 en dus ook niet (meer) op het ogenblik waarop de arbeidsovereenkomst werd beëindigd volgens die vaststellingen op 15 februari 2021 en (ii) het laatste door de eiseressen

- begane strafbare feit, zijnde het niet betalen van het laatste loon en andere vergoedingen, aldus niet samenvalt met dat einde van de arbeidsovereenkomst,
- (3) de eenheid van opzet in hoofde van de eiseressen aldus in elk geval verdween op 13 september 2013 gelet op de door het arbeidshof vastgestelde omstandigheid dat de verweerder niet langer als stelplaatsmedewerker werd ingeschakeld op dat tijdstip en de eiseressen vanaf dat tijdstip aldus geen misdrijven van niet-betaling van het verschuldigde loon en andere aan de werknemer verschuldigde vergoedingen (voor prestaties als stelplaatsmedewerker) meer pleegden en
- (4) het gegeven dat, naast de arbeidsovereenkomst van de verweerder (met E. O.) voor de functie van vrachtwagenchauffeur, geen aparte arbeidsovereenkomst werd gesloten voor de arbeidsprestaties die werden geleverd als stelplaatsmedewerker en dat het een bijkomende taak was die de verweerder moest verrichten naast zijn functie van vrachtwagenchauffeur, niet verhindert dat het (eenzelfde) misdadig opzet in elk geval verdween op 13 september 2013 gelet op het door het arbeidshof vastgestelde niet langer inschakelen van de verweerder als stelplaatsmedewerker op dat tijdstip, schendt het arbeidshof dat artikel 65 van het Strafwetboek door het bestaan van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf aan te nemen voor de gehele periode vanaf 27 november 2011 tot (aan het laatste strafbare feit op) het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd en meer bepaald *voor de periode na 13 september 2013 tot dat ogenblik van de beëindiging van de arbeidsovereenkomst (volgens zijn vaststellingen) op 15 februari 2021* en te oordelen dat het niet is omdat de verweerder op 13 september 2013 niet langer als stelplaatsmedewerker werd ingeschakeld, dat hiermee het misdadig opzet verdween en verantwoordt het zijn beslissing dat de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, niet is verjaard, dan ook niet naar recht op die gronden.

2de grief: eenheid van opzet

Zoals blijkt uit de aanhef van het middel, oordeelt het arbeidshof dat (ook) de opeenvolgende misdrijven wat betreft de niet-betaalde (minimum)lonen en andere vergoedingen (vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) voor de arbeidsprestaties van de verweerder geleverd als stelplaatsmedewerker voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 verbonden zijn door een eenheid van opzet op grond van zijn vaststellingen en motieven dat

- dezelfde redenering (als diegene die werd aangenomen met betrekking tot de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur)

(erin bestaande dat de opeenvolgende misdrijven verbonden zijn door een eenheid van opzet) moet worden doorgetrokken naar de delictuele vordering voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker vanaf 27 november 2011 tot en met 13 september 2013;

- de verweerder een arbeidsovereenkomst had (met E. O.) voor de functie van vrachtwagenchauffeur; er geen aparte arbeidsovereenkomst werd gesloten voor de arbeidsprestaties die werden geleverd als stelplaatsmedewerker; het een bijkomende taak was die de verweerder moest verrichten naast zijn functie van vrachtwagenchauffeur;
- het niet is omdat de verweerder op 13 september 2013 niet langer als stelplaatsmedewerker werd ingeschakeld, dat hiermee het misdadig opzet verdween
- het niet betalen van het loon voor de prestaties als stelplaatsmedewerker kadert in hetzelfde misdadig opzet, en hier niet los van kan worden gezien
- het duidelijk is dat de eiseressen niet de bedoeling hadden om een volwaardig loon te betalen voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker;
- het pas vanaf september 2012 is dat de verweerder bovenop de ‘per diem’ vergoeding conform het Roemeense contract een toeslag kreeg van 5 euro per dag;
- de eiseressen de mogelijkheid hadden om een volwaardig loon te betalen, ook nà 13 september 2013
- de verjaringstermijn is geëindigd op het ogenblik dat het laatste loon niet werd betaald, dit is op het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd
- het niet het standpunt volgt van de eerste rechters dat sprake zou zijn van een andere oorzaak of voorwerp.

Ten aanzien van de motieven van het arbeidshof dat

- (1) dezelfde redenering (als diegene die werd aangenomen met betrekking tot de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 met betrekking tot de functie van vrachtwagenchauffeur) (volgens welke de opeenvolgende misdrijven verbonden zijn door een eenheid van opzet) moet worden doorgetrokken naar de delictuele vordering voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker vanaf 27 november 2011 tot en met 13 september 2013 en dat
- (2) het niet betalen van het loon voor de prestaties als stelplaatsmedewerker kadert in hetzelfde misdadig opzet (zoals eerder door hem aangenomen m.b.t. de functie van vrachtwagenchauffeur) en hier niet los van kan worden gezien (gelet op de omstandigheid dat naast de arbeidsovereenkomst van de verweerder (met E. O.) voor de functie van vrachtwagenchauffeur, geen aparte arbeidsovereenkomst werd gesloten voor de arbeidsprestaties die werden geleverd als stelplaatsmedewerker en dat het een bijkomende taak was die de verweerder moest verrichten naast zijn functie van vrachtwagenchauffeur), hernemen de eiseressen hierbij uitdrukkelijk het hierboven als tweede grief van het eerste subonderdeel aangevoerde middel dat zij ontwikkelen tegen de eerdere

motieven van het arbeidshof met betrekking tot de eenheid van opzet bij de opeenvolgende misdrijven bestaande in het niet betalen van loon en andere vergoedingen *voor de functie van vrachtwagenchauffeur*, : die motieven betreffen enkel het materieel bestanddeel van de misdrijven van niet-betaling van het verschuldigde loon en andere aan de werknemer verschuldigde vergoedingen, de opeenvolging en herhaling van die misdrijven, het louter laten voortduren (en dus niet-regulariseren) van die misdrijven door de eiseressen (tot het einde van de arbeidsovereenkomst) en het moreel bestanddeel van die misdrijven op zich, zonder dat het arbeidshof daarmee vaststelt dat de niet-betalingen van het verschuldigde loon en andere aan de werknemer verschuldigde vergoedingen door de eiseressen (en dus de herhaling en opeenvolging van die (ogenblikkelijke) misdrijven) ingegeven was door één en dezelfde drijfveer waarbij elk van de door de eiseressen begane handelingen of verzuimen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat zij hebben bedacht om hun doel te bereiken. Uit die motieven, afzonderlijk en/of in hun onderlinge samenhang gelezen, kan dan ook geen eenheid van opzet als bijzonder intentioneel vereiste voor het bestaan van een voortgezet misdrijf worden afgeleid, in de zin van eenheid van drijfveer waarbij elk van de door de dader begane handelingen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat hij heeft bedacht om zijn doel te bereiken).

Het motief van het arbeidshof dat (het duidelijk is dat) de eiseressen niet de *bedoeling* hadden om een volwaardig loon te betalen voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, betreft enkel *het moreel bestanddeel van de misdrijven op zich*, bestaande in de wil/bedoeling de strafbare gedraging/verzuim bestaande in het niet betalen van het verschuldigde loon te stellen. Uit dat moreel element van het misdrijf *op zich* kan geen eenheid van opzet worden afgeleid, zijnde het *bijzonder bijkomend* intentioneel element (in de vorm van eenheid van drijfveer waarbij elk van de door de dader begane handelingen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat hij heeft bedacht om zijn doel te bereiken), dat vereist is voor het bestaan van een voortgezet misdrijf.

Met zijn motieven dat het pas vanaf september 2012 is dat de verweerder bovenop de 'per diem' vergoeding conform het Roemeense contract een toeslag kreeg van 5 euro per dag (voor zijn prestaties als stelplaatsmedewerker), dat de eiseressen de mogelijkheid hadden om een volwaardig loon te betalen, ook na 13 september 2013 en dat de verjaringstermijn is geëindigd op het ogenblik dat het laatste loon niet werd betaald, dit is op het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd, geeft het arbeidshof enkel aan dat de eiseressen de niet-betaling van een volwaardig loon (voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker) hebben laten *voortduren* na 13 september 2013 tot op het ogenblik van het einde van de arbeidsovereenkomst (volgens zijn vaststellingen op 15 februari 2021). Ook uit dat louter (laten) *voortduren* van de misdrijven (door de eiseressen) (tot de beëindiging van de

arbeidsovereenkomst), kan *niet* afgeleid worden dat die (opeenvolgende) misdrijven verbonden zijn door een eenheid van opzet en aldus één enkel voortgezet misdrijf uitmaken.

Noch met zijn motief op zich dat de verjaringstermijn is geëindigd op het ogenblik dat het laatste loon niet werd betaald, dit is op het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd, noch met zijn motief dat het niet het standpunt van de eerste rechters volgt dat sprake zou zijn van een andere oorzaak of voorwerp, geeft het arbeidshof (concrete) elementen aan waaruit het de eenheid van opzet afleidt.

Door

- louter uit het materieel bestanddeel van de misdrijven van niet-betaling van het verschuldigde loon en andere vergoedingen, de opeenvolging en herhaling van die misdrijven, het louter laten voortduren (en dus niet regulariseren) van die misdrijven (strafbare toestand) door de eiseressen (tot het einde van de arbeidsovereenkomst) en het moreel bestanddeel van die misdrijven op zich,
- en dus *zonder* vast te stellen dat de niet-betaling(en) van de lonen en andere vergoedingen door de eiseressen (en dus de herhaling en opeenvolging van die (ogenblikkelijke) misdrijven) ingegeven was door één en dezelfde drijfveer/plan waarbij elk van de door de eiseressen begane handelingen/verzuimen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat zij hebben bedacht om hun doel te bereiken, het bestaan van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf af te leiden en op die grond te beslissen dat de “delictuele” vordering van de verweerder tot het verkrijgen van (een schadevergoeding gelijk aan) lonen en andere vergoedingen (vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker - vordering die, zoals blijkt uit de stukken van de rechtspleging waarop uw Hof vermag acht te slaan en uit de vaststellingen van het arbeidshof (zie o.m. p. 28, punt 6.2, eerste alinea, eerste zin, van het bestreden arrest), werd ingesteld op 29 januari 2020 en aldus meer dan vijf jaar na elke respectievelijke vervalddag vóór en uiterlijk op 13 september 2013 - niet is verjaard, miskent het arbeidshof de rechtsbegrippen “eenheid van opzet” en “voortgezet misdrijf” en schendt het
- artikel 65 van het Strafwetboek, waaruit volgt dat
 - (1) een voortgezet misdrijf, dat duidelijk onderscheiden is van een voortdurend misdrijf en een rechtsbegrip uitmaakt aan de hand waarvan uw Hof een toezicht kan uitoefenen op de beoordeling van de rechter dienaangaande, een misdrijf is dat bestaat uit verschillende strafbare handelingen of onthoudingen van dezelfde aard of van verschillende aard maar die geacht worden samen slechts één misdrijf uit te maken wegens de eenheid van opzet van de dader,
 - (2) verschillende misdrijven uit eenzelfde opzet voortkomen wanneer zij onderling verbonden zijn door eenheid van doel en verwezenlijking, en in die zin door één feit, te weten een complexe gedraging, zijn opgeleverd,

- (3) die eenheid van opzet kan omschreven worden als eenheid van drijfveer, waarbij elk van de door de dader gestelde handelingen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat hij heeft bedacht om zijn doel te bereiken en
- (4) die eenheid van opzet, als *bijkomende* intentionele vereiste voor het bestaan van een voortgezet misdrijf, *niet* kan worden afgeleid uit (i) het louter materieel bestanddeel van de misdrijven op zich, zijnde het stellen van de strafbare gedraging of het strafbare verzuim, (ii) de enkele (ononderbroken) opeenvolging en herhaling van misdrijven, (iii) het louter moreel element van de misdrijven op zich bestaande in opzet of onachtzaamheid en de aanwezigheid van de vrije wil (en bewuste keuze) bij het strafbaar handelen en (iv) het louter (laten) voortduren en (laten) blijven bestaan (en dus niet regulariseren) van misdrijven (na herhaaldelijke ingebrekestellingen daartoe), afzonderlijk en/of in hun onderlinge samenhang gelezen.
- de artikelen 46, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, 60, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers gecoördineerd op 28 juni 1971, 61, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités, 3, 4, 21, inzonderheid eerste lid, 4°, 25, eerste lid, 26 en 28, eerste lid, van de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, 1382, 1383 en 2262*bis*, § 1, tweede en derde lid, van het oud Burgerlijk Wetboek, uit de samenlezing waarvan volgt dat het vertrekpunt van de verjaringstermijn van de strafvordering, dat medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering, volgend uit een voortgezet (collectief) misdrijf, bestaat in het laatste feit dat met hetzelfde opzet is gepleegd, op voorwaarde dat de strafbare feiten niet van elkaar worden gescheiden door een langere termijn dan de toepasselijke verjaringstermijn, behoudens stuiting of schorsing
 - de artikelen 162, eerste lid, 1° en 3°, 165, eerste lid, 167, eerste lid en 189, eerste lid, van het Sociaal Strafwetboek, 9, 11 en 42, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, 54, 2°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers gecoördineerd op 28 juni 1971, 23, § 1 van het koninklijk besluit van 30 maart 1967 tot bepaling van de algemene uitvoeringsmodaliteiten van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers en 56, eerste lid, 1°, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités, die het niet betalen van het verschuldigde loon, vakantiegeld en de krachtens een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde eindejaarspremie en kostenvergoeding strafbaar stellen en waaruit volgt dat
- (1) het misdrijf bestaande in het niet betalen van dat periodiek ((twee)maandelijks of jaarlijks) verschuldigd loon/vakantiegeld/eindejaarspremie/kostenvergoeding voltrokken wordt louter door één enkel verzuim op het ogenblik dat de betaling moest worden verricht,

- (2) een dergelijk misdrijf in beginsel een aflopend (ogenblikkelijk) misdrijf en in elk geval geen voortdurend misdrijf is zodat de verjaring (van de strafvordering, die medebepalend is voor de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf) aldus telkens in beginsel begint te lopen op dat enkele ogenblik waarop dat voordeel diende betaald te worden en aldus verschuldigd was en
- (3) verschillende dergelijke ogenblikkelijke misdrijven slechts een voortgezet misdrijf kunnen vormen wanneer zij gepleegd werden met eenzelfde misdadig opzet, eenheid van opzet die *niet* kan worden afgeleid uit het louter materieel bestanddeel van die misdrijven bestaande in het niet betalen van het verschuldigde loon en andere vergoedingen, de loutere opeenvolging en herhaling van die misdrijven, het enkele moreel bestanddeel van die misdrijven op zich bestaande in onachtzaamheid en het louter (laten) voortduren (en dus niet regulariseren) van die misdrijven (na herhaaldelijke ingebrekestellingen daartoe), afzonderlijk en/of in hun onderlinge samenhang gelezen.

Minstens schendt het arbeidshof de voormelde bepalingen door tot het bestaan van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf te besluiten voor de gehele periode vanaf 27 november 2011 tot (aan het laatste strafbare feit op) het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd en meer bepaald *voor de periode na 13 september 2013 tot dat ogenblik van de beëindiging van de arbeidsovereenkomst (volgens zijn vaststellingen) op 15 februari 2021* en te oordelen dat het niet is omdat de verweerder op 13 september 2013 niet langer als stelplaatsmedewerker werd ingeschakeld, dat hiermee het misdadig opzet verdween en verantwoordt het zijn beslissing dat de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, aangezien

- (1) uit de stukken van de rechtspleging waarop uw Hof vermag acht te slaan en uit de vaststellingen van het arbeidshof (zie o.m. p. 28, punt 6.2, eerste alinea, eerste zin, van het bestreden arrest), blijkt dat de verweerder die “delictuele” vordering instelde op 29 januari 2020, d.i. meer dan vijf jaar na 13 september 2013,
- (2) het voorhanden zijn van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf in de zin van artikel 65 van het Strafwetboek tot een bepaald tijdstip, vereist dat op dat (laatste) ogenblik nog een misdrijf (strafbaar feit) werd gepleegd,
- (3) zoals blijkt uit de vaststellingen van het arbeidshof zelf, (i) de verweerder er van uitgaat dat door de eiseressen geen misdrijven (van niet-betaling van het verschuldigde loon, vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) meer werden gepleegd tijdens de periode na 13 september 2013 en dus ook niet (meer) op het ogenblik waarop de arbeidsovereenkomst werd beëindigd volgens die vaststellingen op 15 februari 2021 en (ii) het laatste door de eiseressen

- begane strafbare feit, zijnde het niet betalen van het laatste loon en andere vergoedingen, aldus niet samenvalt met dat einde van de arbeidsovereenkomst,
- (4) de eenheid van opzet in hoofde van de eiseressen aldus in elk geval verdween op 13 september 2013 gelet op de door het arbeidshof vastgestelde omstandigheid dat de verweerder niet langer als stelplaatsmedewerker werd ingeschakeld op dat tijdstip en de eiseressen vanaf dat tijdstip aldus geen misdrijven van niet-betaling van het verschuldigde loon en andere aan de werknemer verschuldigde vergoedingen (voor prestaties als stelplaatsmedewerker) meer pleegden en
- (5) het gegeven dat, naast de arbeidsovereenkomst van de verweerder (met E. O.) voor de functie van vrachtwagenchauffeur, geen aparte arbeidsovereenkomst werd gesloten voor de arbeidsprestaties die werden geleverd als stelplaatsmedewerker en dat het een bijkomende taak was die de verweerder moest verrichten naast zijn functie van vrachtwagenchauffeur, niet verhindert dat het (eenzelfde) misdadig opzet in elk geval verdween op 13 september 2013 gelet op het door het arbeidshof vastgestelde niet langer inschakelen van de verweerder als stelplaatsmedewerker op dat tijdstip.

Voor zover het arbeidshof met zijn voormelde motieven aangaande de niet-verjaring van de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, zoals tevens hierboven weergegeven in de aanhef van het middel, het bestaan van een voortdurend misdrijf (dat bleef voortduren tot het einde van de arbeidsovereenkomst) aanneemt en aldus oordeelt dat de niet-betaling van het verschuldigde loon en andere aan de werknemer verschuldigde vergoedingen (vakantiegeld, eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) een dergelijk voortdurend misdrijf uitmaakt, schendt het eveneens de voormelde bepalingen, waaruit volgt dat

- (1) het misdrijf bestaande in het niet betalen van dat periodiek ((twee)maandelijks of jaarlijks) verschuldig loon/vakantiegeld/eindejaarspremie/kostenvergoeding voltrokken wordt louter door één enkel verzuim op het ogenblik dat de betaling moest worden verricht,
- (2) een dergelijk misdrijf in beginsel een aflopend (ogenblikkelijk) misdrijf en in elk geval geen voortdurend misdrijf is zodat de verjaring (van de strafvordering, die medebepalend is voor de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf) aldus telkens in beginsel begint te lopen op dat enkele ogenblik waarop dat voordeel diende betaald te worden en aldus verschuldigd was en
- (3) verschillende dergelijke ogenblikkelijke misdrijven slechts een voortgezet, en dus geen voortdurend, misdrijf kunnen vormen wanneer zij gepleegd werden met eenzelfde misdadig opzet, eenheid van opzet die *niet* kan worden afgeleid uit het louter (laten) voortduren (en dus niet regulariseren) van die misdrijven (door de dader ervan) (na herhaaldelijke ingebrekestellingen daartoe).

Conclusie

Het arbeidshof beslist niet wettig dat de oorspronkelijke vordering van de verweerder met een delictuele basis niet is verjaard, noch voor de functie van vrachtwagenchauffeur noch voor de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker (schending van alle in de aanhef van het middel als geschonden aangewezen bepalingen, met uitzondering van de artikelen 149 van de Grondwet, 2244, § 1, eerste lid, van het oud Burgerlijk Wetboek, 15, eerste lid en 20, 3° van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten).

TOELICHTING1. Met betrekking tot het eerste onderdeel

Het eerste onderdeel van het middel behoeft geen nadere toelichting.

2. Met betrekking tot het tweede onderdeel

2.1.1. Een burgerlijke vordering op grond van een misdrijf is een vordering die haar oorsprong vindt in een misdrijf en die strekt tot herstel van de schade door dit misdrijf veroorzaakt. Het gaat om de vordering bedoeld in artikel 3 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering.

Opdat sprake zou kunnen zijn van een burgerlijke vordering op grond van een misdrijf, is in de eerste plaats vereist dat er een misdrijf is (Cass. 11 februari 1991, *R.W.* 1990-91, 1350), schade en een oorzakelijk verband tussen dit misdrijf en die schade. Het is niet voldoende dat de vordering gesteund is op feiten die *in abstracto* een misdrijf uitmaken; vooraf moet worden bepaald of in het voorliggende geval een misdrijf werd begaan, wat een onderzoek naar het materieel en moreel element impliceert. De burgerlijke rechter die uitspraak moet doen over een op een misdrijf gegronde vordering en nagaat of die vordering al dan niet verjaard is, moet uitdrukkelijk vaststellen dat de feiten die aan de vordering ten grondslag liggen, onder de toepassing van de strafwet vallen (zie o.m. Cass. 21 juni 1993, *Soc. Kron.* 1994, 90).

Uw Hof heeft al herhaalde malen beslist dat een misdrijf in principe naast een materieel ook een moreel bestanddeel inhoudt (o.m. Cass. 15 december 1999, *Arr. Cass.* 1999, 1622; Cass. 12 mei 1987, *Arr. Cass.* 1986-87, 1194, concl. J. DU JARDIN), zelfs wanneer dat niet uitdrukkelijk in de incriminerende bepaling is vermeld (o.m. Cass. 19 november 1997, *Arr. Cass.* 1997, 1180; Cass. 13 december 1994, *Arr. Cass.* 1994, 1104). Er is dus

geen misdrijf en er kan geen misdrijf zijn dat uitsluitend zou bestaan in het materiële feit, los van enig moreel bestanddeel.

Zelfs wanneer een strikt reglementaire tenlastelegging louter materieel lijkt te zijn, dan nog moet het plegen van de verboden handeling altijd de uitdrukking zijn van een vrijwillige, d.i. een vrije en bewuste daad, van de pleger. Als een misdrijf in het enkel materiële feit volkomen zou bestaan, zou het niet mogelijk zijn zich daarvoor te rechtvaardigen, aangezien de strafrechtelijke verantwoordelijkheid automatisch uit het misdrijf zou voortvloeien. Een louter feit kan dan ook niet onherroepelijk leiden tot veroordeling van diegene aan wie het wordt verweten, aangezien die persoon alsnog aan schuldigverklaring kan ontsnappen door het aanvoeren van een rechtvaardigingsgrond die het foutieve karakter, dus het morele bestanddeel, zou uitsluiten. Het is dan ook fundamenteel onjuist te zeggen dat een feit strafbaar kan zijn alleen maar wegens het materiële bestaan ervan of dat een misdrijf geheel kan bestaan in het materiële feit dat het misdrijf oplevert (concl. toenmalig adv.-gen. J. DU JARDIN vóór Cass. 12 mei 1987, *Arr. Cass.* 1986-87, 1194).

Ook voor sociaalrechtelijke misdrijven is in principe vereist dat er een schuld, d.w.z. moreel element, aanwezig is. Zo besliste uw Hof bijvoorbeeld dat ook artikel 53, 2° van de Arbeidswet een moreel bestanddeel vereist, met name de schuld of fout van de overtreder, ook al is geen opzet vereist (Cass. 31 januari 1989, *Arr. Cass.* 1988-89, 648).

Klassiek worden, wanneer de incriminerende bepaling niets over de inhoud van het moreel bestanddeel van een misdrijf zegt, twee verschijningsvormen van het moreel bestanddeel onderscheiden: het algemeen opzet en de onachtzaamheid (zie P. ARNOU, “Het moreel bestanddeel van het misdrijf: oude en nieuwe wegen doorheen het moeras”, *A.J.T.* 1999-2000, 26; L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven, Acco, 1990, 248 e.v.; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en Strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 1994, 243-244). Opzet houdt in dat de dader de strafbare handeling wetens en willens stelde. Bij onachtzaamheid daarentegen, wordt het strafbare feit gepleegd als gevolg van onvoorzichtigheid of onzorgvuldigheid.

Voor een sociaalrechtelijk misdrijf zal het moreel bestanddeel in de regel de onachtzaamheid zijn. Volgens de klassieke leer geldt immers het principe dat bij stilzwijgen van de wet het moreel bestanddeel algemeen opzet is, enkel voor de misdaden en wanbedrijven uit het Strafwetboek. Voor overtredingen en wanbedrijven in bijzondere wetten daarentegen, is het moreel bestanddeel onachtzaamheid indien de wet niets anders bepaalt (P. ARNOU, *o.c.*, 26; L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *o.c.*, 263; C. VAN DEN WYNGAERT, *o.c.*, 243-244). Uw Hof besliste dat het stilzwijgen van de strafbepaling m.b.t. de

schuldvorm meebrengt dat de schuld in het misdrijf onder meer kan bestaan in nalatigheid of onachtzaamheid (Cass. 26 april 2010, S.09.0053.N; Cass. 24 februari 2014, S.13.0031.N: het stilzwijgen van de artikelen 9 en 42 Loonbeschermingswet, artikel 56, eerste lid, 1°, CAO-wet en artikel 54, 2°, Jaarlijkse Vakantiewet met betrekking tot de schuldvorm van de in deze bepalingen strafbaar gestelde handelingen brengt mee dat de schuld aan deze misdrijven onder meer kan bestaan in onachtzaamheid).

Ingeval het moreel bestanddeel bestaat in onachtzaamheid bestaat het beoordelingscriterium erin dat de dader op foutieve wijze is overgegaan tot het stellen van de daad. Of de wijze foutief is, wordt nagegaan aan de hand van de standaard van de normale zorgvuldige persoon in dezelfde omstandigheden (hetzelfde criterium dus als voor de aansprakelijkheid voor onrechtmatige daad: L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *o.c.*, 260; F. KÉFER, *o.c.*, 259; C. VAN DEN WYNGAERT, *o.c.*, 253).

2.1.2. Krachtens de eerste zin van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering verjaart de burgerlijke rechtsvordering volgend uit een misdrijf volgens de regels van het Burgerlijk Wetboek of van de bijzondere wetten die van toepassing zijn op de rechtsvordering tot vergoeding van schade; op grond van de tweede zin van dat artikel 26 kan die burgerlijke rechtsvordering volgend uit een misdrijf *echter niet verjaren vóór de strafvordering*.

Aangezien artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet alleen betrekking heeft op de contractuele vorderingen ontstaan uit de arbeidsovereenkomst en geen bijzondere afwijkende wetsbepaling is in de zin van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering (Cass. 14 januari 2008, S.07.0050.N, *J.T.T.* 2008, afl. 1013, 302; Cass. 20 april 2009, S.08.0015.N), verjaren burgerlijke vorderingen voortvloeiend uit een misdrijf gepleegd in het kader van een arbeidsovereenkomst overeenkomstig de regels van het artikel 2262*bis*, § 1, tweede en derde lid, van het oud Burgerlijk Wetboek, *zonder te kunnen verjaren vóór de strafvordering*.

Krachtens artikel 2262*bis*, § 1, tweede lid, van het oud Burgerlijk Wetboek verjaren alle rechtsvorderingen tot vergoeding van schade op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid door verloop van vijf jaar vanaf de dag volgend op die waarop de benadeelde kennis heeft gekregen van de schade of van de verzwaaring ervan en van de identiteit van de daarvoor aansprakelijke persoon. Luidens het derde lid van de eerste paragraaf van datzelfde artikel verjaren die

vorderingen in ieder geval door verloop van twintig jaar vanaf de dag volgend op die waarop het feit waardoor de schade is veroorzaakt, zich heeft voorgedaan.

De burgerlijke rechter die uitspraak doet over een op een misdrijf gegronde vordering en nagaat of die vordering (met toepassing van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering) verjaard is, moet vaststellen dat de feiten die aan die vordering ten grondslag liggen, onder de toepassing van de strafwet vallen (zie o.m. Cass. 21 juni 1993, *Soc. Kron.* 1994, 90). Hij moet melding maken van de (materiële en morele) bestanddelen van het misdrijf die de beoordeling van de verjaring beïnvloeden (o.m. Cass. 9 februari 2009, S.08.0067.F).

2.1.3. De verjaring van de strafvordering, die op grond van de tweede zin van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering medebepalend is voor de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf (die immers niet kan verjaren vóór die strafvordering), is geregeld in artikel 21 van die voorafgaande titel.

Vóór de inwerkingtreding van het Sociaal Strafwetboek verjaarde de strafvordering voor de in de toen toepasselijke artikelen 9, 11 en 42 van de Loonbeschermingswet, 54, 2° van de Jaarlijksevakantiewet en 56, eerste lid, 1° van de CAO-wet bepaalde sociaalrechtelijke misdrijven bestaande in de niet-betaling van het verschuldigde loon en vakantiegeld en de niet-betaling van de op grond van een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde eindejaarspremie en kostenvergoeding, op grond van de toen toepasselijke artikelen 46 van die Loonbeschermingswet, 60 van die Jaarlijkse Vakantiewet en 61 van die CAO-wet, vijf jaar (of drie jaar wat het vakantiegeld betreft) na het feit waaruit de vordering is ontstaan, dit is de dag waarop het misdrijf is gepleegd.

Met toepassing van de artikelen 21, inzonderheid eerste lid, 4°, en 25, eerste lid, van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering verjaart de strafvordering voor alle misdrijven vermeld in Boek 2 van het Sociaal Strafwetboek bestraft met een sanctie van niveau 2, 3 en 4, waaronder de in de artikelen 162, eerste lid, 1° en 3°, 165, eerste lid en 189 van dat Sociaal Strafwetboek bepaalde sociaalrechtelijke misdrijven bestaande in de niet-betaling van het verschuldigde loon en vakantiegeld en de niet-betaling van de op grond van een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde eindejaarspremie en kostenvergoeding, (bij gebreke van de

vermelding van een algemene verjaringstermijn voor de strafvordering in het Sociaal Strafwetboek) na vijf jaar te rekenen van de dag waarop het misdrijf is gepleegd.

Het vertrekpunt van de verjaringstermijn van de strafvordering, zijnde het ogenblik waarop het misdrijf is gepleegd, dat op grond van de tweede zin van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf, verschilt naargelang het gaat om een ogenblikkelijk (aflopend), voortdurend of voortgezet (collectief) misdrijf.

2.1.3.1. Een ogenblikkelijk of aflopend misdrijf bestaat in een welbepaalde daad of nalatigheid die voltrokken is door één enkel verzuim. Bij dergelijk misdrijf speelt de duur van de strafbare daad of nalatigheid aldus geen rol.

Het vertrekpunt van de verjaringstermijn van de strafvordering, dat medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering, volgend uit een ogenblikkelijk misdrijf, bestaat in het ogenblik waarop de strafbare daad werd gesteld.

2.1.3.2. Een voortdurend misdrijf is een misdrijf waarbij de strafbare toestand gedurende een bepaalde periode in stand wordt gehouden en dus blijft voortduren.

Het vertrekpunt van de verjaringstermijn van de strafvordering, dat medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering, volgend uit een voortdurend misdrijf, bestaat in het ogenblik waarop de voortzetting (het voortduren) van de (wil zich in een) strafbare toestand (te bevinden) een einde neemt.

2.1.3.3. Onder voortgezet of collectief misdrijf wordt verstaan, een misdrijf dat bestaat uit verschillende strafbare gedragingen, handelingen of onthoudingen van dezelfde aard (voortgezet misdrijf) of van verschillende aard (collectief misdrijf), maar die geacht worden samen slechts één misdrijf uit te maken wegens de eenheid van "misdadig opzet" van de dader, d.i. wanneer zij onderling verbonden zijn door eenheid van doel en verwezenlijking, en in die zin door één feit, te weten een complexe gedraging, zijn opgeleverd (zie o.m. Cass. 4 september 1974, *J.T.T.* 1975, 251; Cass. 7 februari 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 745; Cass. 27 juni 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 1397; Cass. 29 september 1992, *Arr. Cass.* 1991-92, 1148; L. DUPONT, "Het begrip 'voortgezet misdrijf' en de

problematiek van de verjaring van de burgerlijke rechtsvordering ex delicto met betrekking tot het arbeidsovereenkomstenrecht”, *Soc. Kron.* 1988, 361).

Bij het begrip “eenheid van opzet” wordt niet zozeer de nadruk gelegd op een bepaalde vorm van schuld, maar wel op een bepaald *doel (drijfveer)*, ingesteldheid, voornemen of plan waarvan een veelheid van misdrijven de uitvoering is. Met eenheid van misdadig opzet wordt bedoeld, het plan, de bedoeling of de instelling van de dader, waarvan een veelheid van strafbare gedragingen de uitdrukking zijn (Cass. 8 februari 2021, S.20.0012.N). Het gaat niet om het strafbaar opzet of de onachtzaamheid dat als moreel bestanddeel voor het bestaan van misdrijven vereist is, noch om de aanwezigheid van de vrije wil bij het handelen, algemeen vereist voor strafbaarheid (Cass. 1 maart 1994, *RW* 1994-95, 467, noot B. SPRIET). ‘Eenheid van opzet’ mag dus niet worden verward met het moreel element op zich eigen aan de gepleegde misdrijven (in de regel onachtzaamheid bij sociaalrechtelijke misdrijven) (J. CLESSE en F. KEFER, “La prescription extinctive en droit du travail”, *JTT* 2001, nr. 796, 201-207). Die eenheid van opzet kan dus niet worden afgeleid uit het moreel element van de misdrijven op zich.

Uw
 waarin uw Hof overweegt dat de rechter de verschillende context waarin de misdrijven werden begaan, in aanmerking kan nemen om de vraag ontkennend te beantwoorden; Cass. 5 januari 2021, P.20.1206.N; Cass. 8 februari 2021, S.20.0012.N, *NjW* 2021, afl. 444, 491, noot M. MEIRLAEN).

Zo kan de eenheid van opzet niet worden afgeleid uit de *enkele ononderbroken opeenvolging (en herhaling)* van misdrijven (zie ook Arbh. Bergen 26 juni 2007, *JTT* 2008, afl. 1003, 146; Arbh. Bergen 23 januari 2019, *JTT* 2020, afl. 1367, 262; Arbh. Brussel 9 februari 2021, *JTT* 2021, afl. 1408, 432). In een arrest van 5 januari 2021 (P.20.1206.N) oordeelt uw Hof in die zin:

“3. Verschillende aan een beklaagde ten laste gelegde misdrijven komen uit eenzelfde opzet voort wanneer zij onderling verbonden zijn door eenheid van doel en verwezenlijking, en in die zin door één feit, te weten een complexe gedraging, zijn opgeleverd. Het in de wet bedoelde opzet kan omschreven worden als eenheid van drijfveer, waarbij elk van de door de dader gestelde handelingen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat hij heeft bedacht om zijn doel te bereiken.

4. Uit de enkele omstandigheid dat de beklaagde identieke misdrijven heeft gepleegd als het hem ten laste gelegde, volgt niet noodzakelijk dat deze

misdrijven de voortgezette en opeenvolgende uitvoering zijn van eenzelfde misdadig opzet.

5. De rechter oordeelt onaantastbaar of er eenheid van opzet bestaat tussen de feiten waaraan hij een beklagde schuldig verklaart en deze waarvoor diezelfde beklagde bij een eerder in kracht van gewijsde gegane strafrechtelijke beslissing tot straf is veroordeeld. Het Hof gaat enkel na of de rechter uit de door hem vastgestelde feiten al dan niet die eenheid van opzet naar recht heeft kunnen afleiden.

6. Het bestreden vonnis oordeelt dat de eiser telkens opnieuw wetens en willens kiest om het stuur te nemen ondanks het gegeven dat dit voertuig niet geldig is verzekerd is en hij is vervallen van het recht tot sturen. Op grond daarvan kan het bestreden vonnis wettig oordelen dat deze beslissingen om op meerdere tijdstippen het stuur te nemen, niet verbonden zijn door een eenheid van doel en verwezenlijking en aldus niet uit eenzelfde opzet voortkomen.”

(onderstrepingen toegevoegd)

Uit dat arrest van uw Hof kan aldus inderdaad worden afgeleid dat eenheid van opzet niet kan worden afgeleid uit de loutere herhaling van het misdrijf (zie ook J. CLESSE en F. KEFER, “La prescription extinctive en droit du travail”, *JTT* 2001, nr. 796, 201-207: herhaling van dezelfde overtreding is *slechts een materieel element* dat op zichzelf niet het nastreven van één enkel doel aantoonst; als de herhaling van dezelfde handeling een systematische praktijk kan onthullen, d.w.z. gebaseerd op één enkel doel, moet dat motief nog worden blootgelegd; het volharden in dezelfde overtreding kan het gevolg zijn van onwetendheid over het bestaan van de verplichting, wat een voortgezette overtreding uitsluit (vrije vertaling)). ‘Eenheid van opzet’ mag dus niet worden verward met, en kan dus niet afgeleid worden uit, het materieel element eigen aan de gepleegde misdrijven: de eenheid van opzet kan niet afgeleid worden uit het aanhoudend en herhaald verzuim het verschuldigd loon te betalen, nu dat herhaalde verzuim slechts het materieel bestanddeel van het misdrijf uitmaakt.

Ook uit *het louter (laten) voortduren* en blijven bestaan van een misdrijf, dat wijst op het voorhanden zijn van een voortdurend misdrijf, kan *niet* de voor het bestaan van een voortgezet misdrijf vereiste eenheid van opzet worden afgeleid. Een *voortdurend* misdrijf, waarbij de strafbare toestand gedurende een bepaalde periode blijft voortduren, dient inderdaad duidelijk onderscheiden te worden van een *voortgezet* misdrijf, dat eenheid van opzet in hoofde van de dader vereist.

Bepaalde (lagere) rechtspraak is van oordeel dat *een correcte betaling* van de eindejaarspremie de continuïteit *onderbreekt* van het voortgezet misdrijf dat bestaat in onderbetaling (bij een correcte betaling van die premie is inderdaad

geen sprake meer van een misdrijf *tout court*: het feit dat bepaalde misdrijven van niet-betaling van het verschuldigde loon worden gevolgd door een correcte (tijdige) betaling ervan, doorbreekt de eenheid van opzet tussen de eerstgenoemde misdrijven en eventuele (nieuwe) na de correcte betaling gepleegde misdrijven van niet-betaling: zie o.m. Arbh. Antwerpen 3 mei 1990, *JTT* 1990, 410). In dezelfde zin werd geoordeeld dat geen sprake kan zijn van één enkel strafbaar feit (en dus van een voortgezet misdrijf) van het niet-betalen van overloon wanneer er onderbrekingen zijn in de overschrijding van de wekelijkse arbeidsduurgrens (Arbh. Brussel 10 april 2018, *Soc. Kron.* 2020, afl. 1, 23). Het voorhanden zijn van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf tot een bepaald tijdstip, vereist inderdaad dat op dat (laatste) ogenblik nog een misdrijf (strafbaar feit) werd gepleegd.

Als sprake is van het misdrijf niet-betalen van het verschuldigde loon omdat (1) het verzuim/de niet-betaling (het materieel element van het misdrijf) is vastgesteld en (2) de onachtzaamheid (het moreel element van het misdrijf) is vastgesteld, dan moet er, in geval van een opeenvolging (herhaling) van ‘niet-betalen van het verschuldigde loon’, om sprake te zijn van een ‘voortgezet misdrijf’ (en dus van ‘eenheid van opzet’), (door de werknemer) een extra dimensie worden aangetoond, met name met betrekking tot het geheel van die misdrijven, los van het materieel element (het verzuim) en het moreel element (de onachtzaamheid) dat elk misdrijf afzonderlijk constitueerde, meer bepaald dat zij ingegeven zijn door eenzelfde doel/drijfveer/plan/systeem (zie ook Arbh. Brussel 9 februari 2021, *JTT* 2021, 432-435: ‘eenheid van opzet’ vereist het bewijs door de werknemer (burgerlijke partij) die zich op het loonmisdrijf beroept, van de wil in hoofde van de werkgever een *strategie* van wanbetaling in te schrijven in een bewuste *politiek* van sociale delinquentie).

De verschillende feiten die met elkaar verbonden worden door eenzelfde “misdadig opzet”, worden via het concept van het voortgezet misdrijf beschouwd als één misdrijf (één enkele handeling). Dat is uiteraard van groot belang om het vertrekpunt van de verjaringstermijn, voor de strafvordering en (dus) ook voor de burgerlijke vordering op basis van het misdrijf, te bepalen. De (verjarings)termijn (van de strafvordering) begint immers voor alle feiten samen die gebundeld zijn in het voortgezet misdrijf, pas te lopen vanaf (het ogenblik waarop het misdrijf is voltooid, zijnde *vanaf* het einde van) *het laatste feit* (dat deel uitmaakt van het voortgezet misdrijf). Ook ten aanzien van alle andere feiten in die keten is dat laatste feit dus het vertrekpunt van de verjaringstermijn en niet het eigen einde van de respectieve geïsoleerde feiten. Voorwaarde is wel dat de strafbare feiten niet van elkaar worden gescheiden door een langere termijn dan de toepasselijke verjaringstermijn, tenzij die werd gestuit of geschorst (o.m. Cass. 11 maart 1985, *Arr. Cass.* 1984-85, nr. 414; Cass. 27 oktober 1986, *Arr. Cass.* 1986-87, nr. 122;

Cass. 17 juni 1987, *Arr. Cass.* 1986-87, 1437; Cass. 23 mei 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 1213; Cass. 5 april 1996, *Arr. Cass.* 1996, 247; Cass. 8 maart 2000, *Arr. Cass.* 2000, 531; Cass. 12 februari 2007, *JTT* 2007, afl. 978, 213; Cass. 8 februari 2021, S.20.0012.N).

Het laatste feit (dat met hetzelfde opzet is gepleegd), dat bij een voortgezet misdrijf het vertrekpunt vormt van de verjaring van de strafvordering, dat medebepalend is voor (het vertrekpunt van) de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf, stemt in het kader van een arbeidsovereenkomst *niet* noodzakelijk overeen met het (ogenblik van het) einde van die overeenkomst. Dat is met name het geval indien het laatste strafbare feit (misdrijf) zich situeert vóór dat (ogenblik van het) einde van de arbeidsovereenkomst.

2.1.3.4. Krachtens de artikelen 162, eerste lid, 1° en 3°, 165, eerste lid en 189 van het Sociaal Strafwetboek, 9, 11 en 42 van de Loonbeschermingswet, 54, 2° van de Jaarlijkse Vakantiewet, 23, § 1 van het Jaarlijks Vakantiebesluit en 56, eerste lid, 1° van de CAO-wet, die het niet betalen van het verschuldigde loon, vakantiegeld en de krachtens een algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde eindejaarspremie en kostenvergoeding strafbaar stellen, wordt het misdrijf bestaande in het niet-betalen van dat periodiek ((twee)maandelijks of jaarlijks) verschuldigd loon/vakantiegeld/eindejaarspremie/kostenvergoeding voltrokken louter door één enkel verzuim op het ogenblik dat de betaling moest worden verricht. Een dergelijk misdrijf is dan ook in beginsel een aflopend (ogenblikkelijk) misdrijf en in elk geval geen voortdurend misdrijf, zodat de verjaring (van de strafvordering, die medebepalend is voor de verjaring van de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf) aldus telkens in beginsel begint te lopen op dat enkele ogenblik waarop dat voordeel diende betaald te worden en aldus verschuldigd was (vervaldag/ogenblik van opeisbaarheid) (zie o.m. Cass. 19 oktober 1987, *RW* 1987-88, 1054, noot; Cass. 4 december 1989, *Arr. Cass.* 1989-90, 473; Cass. 21 december 1992, *R.W.* 1992-93, 1205; Cass. 22 juni 2015, S.15.0003.F, *JTT* 2015, afl. 1227, 382, situerende noot F. LAGASSE en P. PALUMBO, *JTT* 2016, afl. 1248, 223 en *Soc. Kron.* 2016, afl. 2, 54, situerende noot C. CLESSE en H. FUNCK: "Krachtens de artikelen 42 Loonbeschermingswet, 56 CAO-wet en 162 en 189 Sociaal Strafwetboek, die de niet-betaling van het krachtens een (algemeen) verbindende collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde loon strafbaar stellen, wordt het misdrijf voltrokken louter door een verzuim op het ogenblik dat de betaling moet worden verricht; een dergelijk misdrijf is een aflopend misdrijf en geen voortdurend misdrijf; het arrest dat oordeelt dat het niet-betalen, aan de verweerster, van het krachtens een verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomst verschuldigde loon, een misdrijf is dat "geregeld herhaald wordt bij elke betaling, een voortdurend misdrijf is" en daaruit afleidt dat "de verjaring van de burgerlijke rechtsvordering die op dat misdrijf steunt pas [...] begint te lopen aan het einde van de periode waarin het misdrijf werd gepleegd, hetzij op de dag van het einde van de arbeidsovereenkomst of van de laatste betaling, in dit geval op 9 december 2008" en "teruggaat [...] tot de dag waarop het voortdurende

misdrijf voor het eerst werd gepleegd" zodat de vordering tot betaling voor de hele periode" van "2 september 2002 tot 9 december 2008" niet verjaard is, schendt de voornoemde bepalingen”).

Verschillende ogenblikkelijke of aflopende misdrijven *kunnen* weliswaar een voortgezet misdrijf vormen wanneer zij gepleegd werden met eenzelfde misdadig opzet: het feit dat het niet betalen van het periodiek verschuldigde loon, vakantiegeld, eindejaarspremie of kostenvergoeding op het moment dat dat diende te gebeuren, op zich een aflopend misdrijf is, verhindert niet dat een latere herhaling van dat misdrijf *kan* ingegeven zijn door eenzelfde misdadig opzet en dus een voortgezet misdrijf *kan* vormen. Die eenheid van opzet dient daarvoor wel werkelijk voorhanden te zijn en kan *niet* worden afgeleid uit het louter materieel bestanddeel van de misdrijven, de loutere opeenvolging en herhaling van misdrijven, het enkele moreel bestanddeel van de misdrijven op zich en het louter (laten) voortduren van de misdrijven.

Het misdrijf dat erin bestaat het vakantiegeld niet volgens de regels en binnen de opgelegde termijnen te betalen, is voltooid zodra dat verzuimd wordt op het ogenblik waarop moet worden betaald en maakt in beginsel een ogenblikkelijk misdrijf uit, zodat de verjaring van de uit dit misdrijf ontstane strafvordering vanaf dat ogenblik begint te lopen. Indien verschillende strafbare feiten de opeenvolgende uiting van eenzelfde misdadig opzet zijn en aldus één voortgezet misdrijf uitmaken, is dat misdrijf evenwel pas voltooid en begint de verjaring van de strafvordering ten aanzien van het geheel van die feiten pas vanaf het laatste feit te lopen, op voorwaarde dat geen van die feiten, behoudens stuiting of schorsing van de verjaring, van het volgende feit door een langere termijn dan de toepasselijke verjaringstermijn gescheiden wordt (Cass. 12 februari 2007, *JTT* 2007, 213).

2.2.1. Het arbeidshof miskent de rechtsbegrippen “eenheid van opzet” en “voortgezet misdrijf” en schendt aldus (onder meer) artikel 65 van het Strafwetboek en artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering door louter uit het materieel bestanddeel van de misdrijven van niet-betaling van loon/vakantiegeld, de opeenvolging (en herhaling) van die misdrijven, het louter laten voortduren (en dus niet regulariseren/rechtzetten) van die misdrijven (strafbare toestand) door de eiseressen (tot het einde van de arbeidsovereenkomst) en het moreel bestanddeel van die misdrijven op zich, en dus *zonder* vastgesteld te hebben dat de niet-betalingen van de lonen/vakantiegelden door de eiseressen (en dus de herhaling en opeenvolging van die ogenblikkelijke misdrijven) ingegeven was door één en dezelfde drijfveer/plan waarbij elk van de door de eiseressen begane handelingen/verzuimen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat zij hebben bedacht om hun doel te bereiken, het bestaan van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf wat betreft de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 m.b.t. de lonen/vakantiegelden (eindejaarspremies en verblijfsvergoedingen) voor zijn functie van vrachtwagenchauffeur), af te leiden. Het

arbeidshof kan aldus uit zijn vaststellingen niet wettig afleiden dat die opeenvolgende (ogenblikkelijke) misdrijven verbonden zijn door een eenheid van opzet en beslist dan ook niet wettig tot het bestaan van een voortgezet misdrijf. Het arbeidshof verwacht immers het voortgezet misdrijf met het voortdurend misdrijf. Het beslist dan ook evenmin wettig dat de delictuele vordering van de verweerder voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 m.b.t. zijn functie van vrachtwagenchauffeur, die werd ingesteld op 29 januari 2020 en aldus meer dan vijf jaar na elke respectievelijke vervaldag vóór 29 januari 2015, niet is verjaard.

Minstens beslist het arbeidshof m.b.t. die delictuele vordering van de verweerder voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 m.b.t. zijn functie van vrachtwagenchauffeur, niet wettig tot het bestaan van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf voor de gehele periode vanaf 27 april 2011 tot (aan het laatste strafbare feit op) het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd en meer bepaald *voor de periode na 30 januari 2015 tot dat ogenblik van de beëindiging van de arbeidsovereenkomst (volgens zijn vaststellingen) op 15 februari 2021*, aangezien uit het, volgens zijn vaststellingen zelf, niet meer plegen door de eiseressen van misdrijven bestaande in de niet-betaling van een volwaardig loon voor prestaties geleverd als vrachtwagenchauffeur vanaf 30 januari 2015, volgt dat in elk geval geen eenheid van opzet in hoofde van de eiseressen (en dus geen voortgezet misdrijf) meer bestond vanaf dat tijdstip (30 januari 2015). Ook vanuit dat opzicht beslist het arbeidshof niet wettig dat de delictuele vordering van de verweerder voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 m.b.t. zijn functie van vrachtwagenchauffeur, die werd ingesteld op 29 januari 2020 en aldus meer dan vijf jaar na elke respectievelijke vervaldag vóór 29 januari 2015, niet is verjaard.

Voor zover het arbeidshof het bestaan van een voortdurend misdrijf (dat bleef voortduren tot het einde van de arbeidsovereenkomst) aanneemt en aldus ervan uitgaat dat de niet-betaling(en) van het loon/vakantiegeld een dergelijk voortdurend misdrijf uitmaakt, verantwoordt het zijn beslissing dat de delictuele vordering van de verweerder voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 m.b.t. zijn functie van vrachtwagenchauffeur, niet is verjaard, evenmin naar recht. Zoals hierboven uiteengezet, is die niet-betaling van (periodiek verschuldigd) loon/vakantiegeld immers in beginsel een ogenblikkelijk, en dus in elk geval geen voortdurend, misdrijf aangezien het telkens voltooid is door één enkel verzuim op het ogenblik dat het loon/vakantiegeld diende betaald te worden (en aldus verschuldigd en opeisbaar was). Die niet-betalingen van loon/vakantiegeld kunnen, als principiële ogenblikkelijke misdrijven, slechts een voortgezet, en dus geen voortdurend, misdrijf uitmaken bij eenheid van opzet in de zin van eenheid van drijfveer waarbij elk van de door de dader begane

handelingen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat hij heeft bedacht om zijn doel te bereiken, wat niet kan worden afgeleid uit het (louter) laten “voortduren” en niet regulariseren (rechtzetten) van het misdrijf (de strafbare toestand) door de dader ervan.

2.2.2. Ook met betrekking tot de “delictuele” vordering van de verweerder voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 m.b.t. de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, miskent het arbeidshof de rechtsbegrippen “eenheid van opzet” en “voortgezet misdrijf” en schendt het aldus (onder meer) artikel 65 van het Strafwetboek en artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering door louter uit het materieel bestanddeel van de misdrijven van niet-betaling van loon/vakantiegeld, de opeenvolging (en herhaling) van die misdrijven, het louter laten voortduren (en dus niet regulariseren/rechtzetten) van die misdrijven (toestand) door de eiseressen (tot het einde van de arbeidsovereenkomst) en het moreel bestanddeel van die misdrijven op zich, en dus *zonder* vastgesteld te hebben dat de niet-betalingen van de lonen/vakantiegelden door de eiseressen (en dus de herhaling en opeenvolging van die (ogenblikkelijke) misdrijven) ingegeven was door één en dezelfde drijfveer/plan waarbij elk van de door de eiseressen begane handelingen/verzuimen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat zij hebben bedacht om hun doel te bereiken, het bestaan van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf af te leiden. Het arbeidshof kan uit zijn vaststellingen niet wettig afleiden dat die opeenvolgende (ogenblikkelijke) misdrijven verbonden zijn door een eenheid van opzet en beslist dan ook niet wettig tot het bestaan van een voortgezet misdrijf. Het arbeidshof verwacht immers ook op dit vlak het voortgezet misdrijf met het voortdurend misdrijf. Het beslist dan ook niet wettig dat de delictuele vordering van de verweerder voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 m.b.t. de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, die werd ingesteld op 29 januari 2020 en aldus meer dan vijf jaar na elke respectievelijke vervalddag vóór en uiterlijk op 13 september 2013, niet is verjaard.

Minstens beslist het arbeidshof m.b.t. die delictuele vordering van de verweerder voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 m.b.t. de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, niet wettig tot het bestaan van eenheid van opzet en dus van een voortgezet misdrijf voor de gehele periode vanaf 27 november 2011 tot (aan het laatste strafbare feit op) het ogenblik dat de arbeidsovereenkomst werd beëindigd en meer bepaald *voor de periode na 13 september 2013 tot dat ogenblik van de beëindiging van de arbeidsovereenkomst (volgens zijn vaststellingen) op 15 februari 2021* (en oordeelt het niet wettig dat het niet is omdat de verweerder op 13 september 2013 niet langer als stelplaatsmedewerker werd ingeschakeld, dat hiermee het misdadig opzet verdween), aangezien uit het, volgens zijn vaststellingen zelf, niet langer inschakelen van de verweerder als stelplaatsmedewerker op 13 september 2013 en het aldus niet meer plegen door de eiseressen van misdrijven bestaande in de niet-

betaling van een volwaardig loon voor prestaties geleverd als stelplaatsmedewerker vanaf dat ogenblik, volgt dat in elk geval geen eenheid van opzet in hoofde van de eiseressen (en dus geen voortgezet misdrijf) meer bestond vanaf dat tijdstip (13 september 2013). Ook vanuit dat opzicht beslist het arbeidshof niet wettig dat de delictuele vordering van de verweerder voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 m.b.t. de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, die werd ingesteld op 29 januari 2020 en aldus meer dan vijf jaar na 13 september 2013, niet is verjaard.

Voor zover het arbeidshof het bestaan van *een voortdurend misdrijf* (dat bleef voortduren tot het einde van de arbeidsovereenkomst) aanneemt en aldus ervan uitgaat dat de niet-betaling(en) van het loon/vakantiegeld een dergelijk voortdurend misdrijf uitmaakt, verantwoordt het zijn beslissing dat de delictuele vordering van de verweerder voor de periode van 27 november 2011 t.e.m. 13 september 2013 m.b.t. de arbeidsprestaties geleverd als stelplaatsmedewerker, niet is verjaard, evenmin naar recht. Zoals hierboven uiteengezet, is die niet-betaling van (periodiek verschuldigd) loon/vakantiegeld immers in beginsel een aflopend (ogenblikkelijk), en dus in elk geval geen voortdurend, misdrijf aangezien het telkens voltooid is door één enkel verzuim op het ogenblik dat het loon/vakantiegeld diende betaald te worden (en aldus verschuldigd/opeisbaar was). Die niet-betalingen van loon/vakantiegeld kunnen, als principiële ogenblikkelijke misdrijven, slechts een voortgezet, en dus geen voortdurend, misdrijf uitmaken bij eenheid van opzet in de zin van eenheid van drijfveer waarbij elk van de door de dader begane handelingen/verzuimen een welomschreven plaats inneemt in het systeem dat hij heeft bedacht om zijn doel te bereiken, wat niet kan worden afgeleid uit het (louter) laten “voortduren” en niet regulariseren (rechtzetten) van het misdrijf (de strafbare toestand) door de dader ervan.

3. Met betrekking tot het derde onderdeel

Aangezien de beslissing van het arbeidshof dat de verjaring van de contractuele vordering van de verweerder onder artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet tijdig werd gestuit door de oorspronkelijke dagvaarding van 29 januari 2020 waarmee de delictuele vordering werd ingesteld (aangezien die contractuele vordering virtueel inbegrepen was in die oorspronkelijke gedinginleidende dagvaarding) en die contractuele vordering van de verweerder (voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 m.b.t. de functie van vrachtwagenchauffeur) aldus niet is verjaard, mede gesteund is op de *onwettige* beslissing van het arbeidshof dat *de “delictuele” vordering* werd ingesteld vóór

het verstrijken van de verjaringstermijn van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en aldus *niet is verjaard* (zie p. 28, onderaan, van het arrest), is ook die eerstgenoemde beslissing van het arbeidshof m.b.t. de niet-verjaring van die contractuele vordering niet naar recht verantwoord. Voor die stuiting van de verjaring van een contractuele vordering door de oorspronkelijke dagvaarding waarmee een delictuele vordering werd ingesteld, is inderdaad *vereist* dat die oorspronkelijke *delictuele vordering* zelf werd ingesteld vóór het verstrijken van de (eigen) verjaringstermijn van artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en dus *niet verjaard* was: aangezien het arbeidshof niet wettig beslist dat de delictuele vordering van de verweerder niet is verjaard, beslist het evenmin wettig dat de verjaring van de contractuele vordering van de verweerder (voor de periode van 27 april 2011 t.e.m. 30 januari 2015 m.b.t. de functie van vrachtwagenchauffeur) tijdig gestuit werd door de oorspronkelijke dagvaarding van 29 januari 2020 waarmee die delictuele vordering werd ingesteld en aldus dat die contractuele vordering niet is verjaard.

Derde middel: de dagvergoeding is loon

MIDDEL

Geschonden wettelijke bepalingen

- de artikelen 1, inzonderheid eerste lid, 2, 3 en 20, 3° van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten
- artikel 5 van de collectieve arbeidsovereenkomst van 27 januari 2005, gesloten in het Paritair Comité voor het vervoer, tot vaststelling van de arbeidsvoorwaarden en de lonen van het rijdend personeel tewerkgesteld in de ondernemingen van het goederenvervoer ten lande voor rekening van derden en van de goederenbehandeling voor rekening van derden, algemeen verbindend verklaard bij koninklijk besluit van 24 september 2006
- de artikelen 2, inzonderheid eerste lid, 1° en 3°, 9, 11 en 42, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers
- artikel 162, eerste lid, 1° van het Sociaal Strafwetboek
- artikel 149 van de gecoördineerde Grondwet
- voor zoveel als nodig, artikel 1 van het voormelde koninklijk besluit van 24 september 2006

Aangevochten beslissing

In het bestreden arrest beslist het arbeidshof dat met de ‘diurna’ of de ‘per diem’ vergoeding naar Roemeens recht en de aanvulling van 5 euro per dag, geen rekening moet worden gehouden om te bepalen of het minimumloon naar Belgisch recht werd gerespecteerd. Het neemt die beslissing op grond van alle vaststellingen en motieven waarop zij steunt en die hier beschouwd worden integraal te zijn hernomen en in het bijzonder de volgende:

“De ‘diurna’ of ‘per diem’ naar Roemeens recht is een forfaitaire kostenvergoeding die meeruitgaven dekt omwille van verblijf in het buitenland. Deze kostenvergoedingen zijn geen loon, omdat zij geen tegenprestatie zijn van de geleverde arbeid.

In een arrest van 19 april 2022 oordeelde [uw Hof] dat de naar Bulgaars recht verschuldigde dagvergoeding, die bedoeld is om onder meerkosten van voedsel, vervoer en andere kleine kosten eigen aan de arbeidsrechtelijke tewerkstelling in het buitenland te dekken die in principe door de werkgever zouden moeten worden gedragen, geldt als kostenvergoeding en kan derhalve niet worden meegenomen in de vergelijking met het van toepassing zijnde Belgische loon.¹²⁰[...]

[...]

Om al deze redenen moet met de ‘diurna’ of de ‘per diem’ vergoeding en de aanvulling die E. O. betaalde van 5,00 euro per dag, geen rekening worden gehouden om te bepalen of het minimumloon naar Belgisch recht werd gerespecteerd.”

(p. 39, eerste volledige t.e.m. vierde volledige alinea, van het bestreden arrest)

Grieven

- Krachtens artikel 20, 3° van de Arbeidsovereenkomstenwet, is de werkgever verplicht het aan zijn werknemer verschuldigde loon te betalen. Het niet betalen door de werkgever van het aan zijn werknemer verschuldigde loon maakt dan ook een contractuele “inbreuk” (wanprestatie) uit.

Op grond van artikel 162, eerste lid, 1° van het Sociaal Strafwetboek is het niet betalen door de werkgever van het aan zijn werknemer verschuldigde loon ook een strafrechtelijke inbreuk (misdrijf). Vóór de inwerkingtreding van dat wetboek werd het niet betalen van het verschuldigde loon ook strafbaar gesteld door de artikelen 9, 11 en 42 van de Loonbeschermingswet.

In het bestreden arrest oordeelt het arbeidshof dat toepassing moet worden gemaakt van de Belgische regels over de minimumlonen zoals vastgelegd in (sectorale) algemeenbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomsten (zie o.m. p. 38, punt 7.2.3, eerste alinea t.e.m. p. 39, bovenaan, van het bestreden arrest).

Ingeval een werknemer vergoedingen heeft ontvangen zoals voorzien in buitenlands recht, moet, om te bepalen of, en in welke mate, sprake is van de voormelde (contractuele en/of strafrechtelijke) inbreuk bestaande in de niet-betaling van voldoende (minimum)loon naar Belgisch recht, een vergelijking worden gemaakt tussen de/het naar buitenlands recht betaalde vergoedingen/loon en het (minimum)loon dat naar Belgisch recht verschuldigd is.

- Uit de vaststellingen van het arbeidshof blijkt dat de verweerder (vanaf augustus 2012) bovenop de dagvergoeding overeenkomstig het Roemeens contract, de zogenaamde ‘per diem’ die 45 euro bedroeg, 5 euro kreeg als toevoeging voor het garage- en kantoorwerk (zie p. 12, eerste volledige alinea, van het reeds vóór het bestreden arrest gewezen tussenarrest van 24 november 2022).

Het arbeidshof beslist dat met die ‘diurna’ of de ‘per diem’ vergoeding en die aanvulling die E. O. (Roemeense “werkgever”) betaalde van 5 euro per dag, geen rekening moet worden gehouden om te bepalen of het minimumloon naar Belgisch recht werd gerespecteerd, op de gronden dat

- die ‘diurna’ of ‘per diem’ naar Roemeens recht een forfaitaire kostenvergoeding is die meeruitgaven *dekt* omwille van verblijf in het buitenland;
- deze kostenvergoedingen geen loon zijn, omdat zij geen tegenprestatie zijn van de geleverde arbeid;
- uw Hof in een arrest van 19 april 2022 oordeelde dat de naar Bulgaars recht verschuldigde dagvergoeding, die *bedoeld is* om onder (meer) meerkosten van voedsel, vervoer en andere kleine kosten eigen aan de arbeidsrechtelijke tewerkstelling in het buitenland te dekken die in principe door de werkgever zouden moeten worden gedragen, geldt als kostenvergoeding en derhalve niet kan worden meegenomen in de vergelijking met het van toepassing zijnde Belgische loon.

(p. 39, eerste volledige t.e.m. vierde volledige alinea, van het bestreden arrest)

3.1. Eerste onderdeel: de dagvergoeding is loon in de algemene betekenis van dit begrip

3.1.1. Bij gebreke van een specifieke definitie van loon in (artikel 5 van) de collectieve arbeidsovereenkomst van 27 januari 2005, gesloten in het paritair comité voor het vervoer, tot vaststelling van de arbeidsvoorwaarden en de lonen van het rijdend personeel tewerkgesteld in de ondernemingen van het goederenvervoer ten lande voor rekening van derden en van de goederenbehandeling voor rekening van derden, algemeen verbindend verklaard bij koninklijk besluit van 24 september 2006, (die, zoals het arbeidshof ook zelf aangeeft (zie p. 36, punt 7.2, derde alinea, van het bestreden arrest) de in deze zaak toepasselijke minimumlonen naar Belgisch recht bevat en waarvan een afschrift ter inlichting aan deze voorziening is gevoegd), dient voor de vraag met welke door de werkgever aan de werknemer toegekende vergoedingen rekening dient te worden gehouden bij de beoordeling van de vraag of het toepasselijke minimumloon (naar Belgisch recht) werd gerespecteerd door de werkgever en dus of de voormelde (contractuele en/of strafrechtelijke) inbreuk voorhanden is, toepassing te worden gemaakt van het loonbegrip in algemene arbeidsrechtelijke zin.

Uit de artikelen 1, 2 en 3 van de Arbeidsovereenkomstenwet volgt dat loon in de algemene arbeidsrechtelijke betekenis van het woord, de tegenprestatie is van de door de werknemer ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst verrichte arbeid.

Uw Hof kan nagaan of de feitenrechter het rechtsbegrip “loon-tegenprestatie van arbeid” heeft miskend en dus of hij uit zijn vaststellingen geen gevolgen afleidt die daarmee geen verband houden of op grond daarvan niet kunnen worden aangenomen en meer bepaald of hij uit zijn vaststellingen kon afleiden dat een betaling van een werkgever aan zijn werknemer al dan niet de tegenprestatie is voor de door de werknemer ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst verrichte arbeid.

Betalingen door de werkgever aan zijn werknemer gedaan, worden in beginsel, behoudens andersluidende aanwijzing, beschouwd als tegenprestatie van de door die werknemer ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst verrichte arbeid en dus als loon in algemene arbeidsrechtelijke zin.

Een door de werkgever aan zijn werknemer toegekende (als kostenvergoeding bestempelde) vergoeding is slechts als werkelijke kostenvergoeding geen tegenprestatie van de door de werknemer ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst verrichte arbeid en dus geen loon in de zin van dat algemeen arbeidsrechtelijk loonbegrip, indien, en in zoverre, zij *werkelijke* kosten (wegens de tewerkstelling van de werknemer) dekt (vergoedt) die de werknemer *daadwerkelijk* heeft gemaakt.

Uw Hof kan nagaan of de feitenrechter uit de door hem gedane vaststellingen kon afleiden dat een als kostenvergoeding bestempelde vergoeding al dan

niet (of in bepaalde mate) werkelijke kosten dekt (vergoedt) die de werknemer daadwerkelijk heeft gemaakt.

3.1.2. Uit de stukken van de rechtspleging waarop uw Hof vermag acht te slaan, blijkt dat de eiseressen

- in hun syntheseconclusie in hoger beroep na het tussenarrest van 24 november 2022 voor het arbeidshof aanvoerden dat de reis- en verblijfskosten van de verweerder klaarblijkelijk door E. O. (Roemeense “werkgever”) zelf rechtstreeks ten laste werden genomen, zodat de verweerder bezwaarlijk kan voorhouden als zou het hier om een vergoeding van daadwerkelijke kosten gaan en dat de verweerder overigens ook *geen daadwerkelijke kosten* diende aan te tonen om zijn dagvergoeding te ontvangen, wat eens te meer bewijst dat het hier *niet* om een vergoeding van *daadwerkelijk gemaakte kosten* gaat, en
- aldus voor het arbeidshof betwistten dat die dagvergoeding naar Roemeens recht kosten dekte die de verweerder daadwerkelijk had gemaakt (zie blz. 37, voorlaatste en laatste alinea, van de syntheseconclusie in hoger beroep na het tussenarrest van 24 november 2022 van de eiseressen, “tweede synthese-beroepsconclusie” genaamd).

Om uit te maken of die dagvergoeding, de zogenaamde ‘diurna’ of ‘per diem’ vergoeding (naar Roemeens recht), en de aanvulling erop, als werkelijke kostenvergoeding geen tegenprestatie is van de ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst verrichte arbeid en aldus geen loon is in de zin van het algemeen arbeidsrechtelijk loonbegrip en daarmee geen rekening moet worden gehouden om te bepalen of het minimumloon naar Belgisch recht werd gerespecteerd, diende het arbeidshof *in concreto* na te gaan of en in hoeverre die vergoeding betrekking had op bijkomende kosten die de verweerder (werknemer) *daadwerkelijk* had gemaakt (en die verband houden met zijn tewerkstelling).

Door, blijkens zijn vaststellingen en motieven zoals hierboven weergegeven in de aanhef van het middel, te oordelen dat de ‘diurna’ of ‘per diem’ vergoeding (dagvergoeding naar Roemeens recht) (steeds) als (forfaitaire) kostenvergoeding (die *bedoeld is* om meeruitgaven (van (onder meer) voedsel, vervoer en andere kleine kosten) te *dekken* omwille van het verblijf en de tewerkstelling in het buitenland) geen loon is in de zin van (het algemeen loonbegrip als) tegenprestatie van de geleverde arbeid en dat met die dagvergoeding (en de aanvulling die E. O., de Roemeense “werkgever”, betaalde van 5 euro per dag) geen rekening moet worden gehouden om te bepalen of het minimumloon naar Belgisch recht werd gerespecteerd door de eiseressen, zonder met die vaststellingen en motieven na te gaan of (en vast te stellen dat) en in hoeverre die dagvergoeding *werkelijke* kosten dekte (vergoedde) die de verweerder (werknemer) *daadwerkelijk* had gemaakt (wegens zijn tewerkstelling en verblijf in het buitenland), waarover de eiseressen voor hem betwisting voerden, schendt het arbeidshof

- de artikelen 1, inzonderheid eerste lid, 2 en 3 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, waaruit volgt dat (1) loon in de algemene arbeidsrechtelijke betekenis van dat woord de tegenprestatie is van de ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst verrichte arbeid en (2) de voormelde dagvergoeding (die *bedoeld is* om meerkosten te dekken wegens de tewerkstelling en het verblijf van de werknemer in het buitenland) als werkelijke kostenvergoeding enkel geen dergelijk loon is wanneer, en in zoverre, zij *werkelijke* kosten (wegens de tewerkstelling en het verblijf van de werknemer in het buitenland) vergoedt die *daadwerkelijk door de werknemer werden gemaakt*
- artikel 5 van de collectieve arbeidsovereenkomst van 27 januari 2005, gesloten in het paritair comité voor het vervoer, tot vaststelling van de arbeidsvoorwaarden en de lonen van het rijdend personeel tewerkgesteld in de ondernemingen van het goederenvervoer ten lande voor rekening van derden en van de goederenbehandeling voor rekening van derden, algemeen verbindend verklaard bij koninklijk besluit van 24 september 2006, die de in deze zaak toepasselijke minimumlonen naar Belgisch recht bevat en geen bijzondere definitie van loon bevat voor het beantwoorden van de vraag met welke vergoedingen rekening dient te worden gehouden bij de beoordeling van de vraag of het toepasselijke minimumloon werd gerespecteerd door de werkgever en waaruit volgt dat voor het beantwoorden van die vraag toepassing moet worden gemaakt van het voormelde algemeen arbeidsrechtelijk loonbegrip.

Minstens maakt het arbeidshof het door uw Hof uit te oefenen wettigheidstoezicht op het rechtsbegrip “loon-tegenprestatie van arbeid” (en het rechtsbegrip “kostenvergoeding) onmogelijk en schendt het artikel 149 van de gecoördineerde Grondwet door helemaal geen vaststellingen te doen omtrent de vraag of en in hoeverre die dagvergoeding *werkelijke* kosten dekte (vergoedde) die de verweerder (werknemer) *daadwerkelijk* had gemaakt.

Conclusie

Het arbeidshof beslist niet wettig dat met de ‘diurna’ of de ‘per diem’ vergoeding naar Roemeens recht en de aanvulling van 5 euro per dag, geen rekening moet worden gehouden om te bepalen of het minimumloon naar Belgisch recht werd gerespecteerd (schending van alle in de aanhef van het middel als geschonden aangewezen bepalingen, met uitzondering van artikel 2 van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers).

3.2. Tweede onderdeel: de dagvergoeding is loon in de zin van de Loonbeschermingswet

3.2.1. Dit tweede onderdeel gaat ervan uit dat voor het beantwoorden van de vraag met welke door de werkgever aan de werknemer toegekende vergoedingen

rekening dient te worden gehouden bij de beoordeling van de vraag of het toepasselijke minimumloon (naar Belgisch recht) werd gerespecteerd door de werkgever en of de in de artikelen 162, eerste lid, 1° van het Sociaal Strafwetboek, 9, 11 en 42 van *de Loonbeschermingswet* vervatte *strafrechtelijke inbreuk* van niet-betaling van het verschuldigde loon voorhanden is, toepassing moet worden gemaakt van het loonbegrip van (artikel 2 van) de Loonbeschermingswet.

Krachtens artikel 2, eerste lid, 1°, van de Loonbeschermingswet verstaat deze wet onder “loon” het loon in *geld* waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever. Krachtens artikel 2, eerste lid, 2° van diezelfde wet verstaat deze wet onder “loon” ook de fooien of het bedieningsgeld waarop de werknemer recht heeft ingevolge zijn dienstbetrekking of krachtens het gebruik. Op grond van artikel 2, eerste lid, 3° van diezelfde wet verstaat deze wet onder “loon” ook de in geld waardeerbare voordelen waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever. Artikel 2, eerste lid, van de Loonbeschermingswet verstaat dus onder “loon” het loon in *geld* en de in geld waardeerbare voordelen waarop de werknemer ingevolge de dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever.

Het voormelde loonbegrip van de Loonbeschermingswet betreft een *uitbreiding* van het uit de artikelen 1, 2 en 3 van de Arbeidsovereenkomstenwet voortvloeiende algemeen arbeidsrechtelijk loonbegrip in de zin van tegenprestatie van de geleverde arbeid. De vaststelling dat een bepaalde door de werkgever aan zijn werknemer toegekende vergoeding geen tegenprestatie is van de geleverde arbeid en dus geen loon is in de zin van dat algemeen arbeidsrechtelijk loonbegrip, volstaat aldus niet om te beslissen dat die vergoeding (ook) geen loon is in de zin van de Loonbeschermingswet.

Betalingen door de werkgever aan zijn werknemer gedaan, worden in beginsel beschouwd als betalingen verschuldigd ingevolge de dienstbetrekking en dus als loon in de zin van de Loonbeschermingswet.

Het “loon in geld” in de zin van artikel 2, eerste lid, 1° van de Loonbeschermingswet, vereist geen voordeel-verrijking voor de werknemer in de zin van het hem besparen van een uitgave die normaliter te zijnen laste valt. Die bepaling maakt geen onderscheid naar gelang het gaat om de vergoeding, door de werkgever aan de werknemer, van al dan niet werkelijke kosten of kosten die ten laste van de werknemer dan wel ten laste van de werkgever vallen. Het in (dat

artikel 2 van) de Loonbeschermingswet vervatte loonbegrip omvat in beginsel elke door de werkgever aan zijn werknemer wegens de dienstbetrekking toegekende kostenvergoeding, aangezien een dergelijke vergoeding geldt is waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever. Een vergoeding voor of een terugbetaling van kosten is dus in beginsel te beschouwen als loon in de zin van (artikel 2 van) de Loonbeschermingswet, ook al vergoedt zij werkelijke kosten die ten laste van de werkgever vallen.

3.2.2. Door, blijkens zijn vaststellingen en motieven zoals hierboven weergegeven in de aanhef van het middel, toepassing te maken van het algemeen loonbegrip in de zin van tegenprestatie van de geleverde arbeid en te beslissen dat de ‘diurna’ of ‘per diem’ vergoedingen naar Roemeens recht als (forfaitaire) kostenvergoedingen geen loon zijn omdat zij geen tegenprestatie zijn van de geleverde arbeid (en aldus niet in rekening moeten worden gebracht om te bepalen of het minimumloon naar Belgisch recht werd gerespecteerd door de eiseressen), schendt het arbeidshof

- de artikelen 1, eerste lid, 2 en 3 van de Arbeidsovereenkomstenwet, waaruit volgt dat loon in algemene arbeidsrechtelijke zin de tegenprestatie van de geleverde arbeid is, algemeen arbeidsrechtelijk loonbegrip waarvan geen toepassing kan worden gemaakt voor het beantwoorden van de vraag of de strafrechtelijke inbreuk van niet-betaling van het verschuldigde loon voorhanden is,
- artikel 2, inzonderheid eerste lid, 1° en 3°, van de Loonbeschermingswet, op grond waarvan loon in de zin van die wet geldt of een in geld waardeerbaar voordeel is waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever, loonbegrip waarvan wel toepassing dient te worden gemaakt voor de beantwoording van de voormelde vraag en dat
 - (1) geldt als een uitbreiding van het voormelde algemeen arbeidsrechtelijk loonbegrip (zodat uit de loutere vaststelling dat een bepaalde door de werkgever aan zijn werknemer toegekende vergoeding geen tegenprestatie is van de geleverde arbeid en dus geen loon is in de zin van dat algemeen arbeidsrechtelijk loonbegrip, niet kan worden afgeleid dat die vergoeding (ook) geen loon is in de zin van de Loonbeschermingswet), en
 - (2) in beginsel elke door de werkgever aan zijn werknemer wegens de dienstbetrekking toegekende kostenvergoeding (als geld waarop de werknemer ten laste van zijn werkgever recht heeft ingevolge de dienstbetrekking), en dus ook de door de Roemeense “werkgever” aan de verweerder naar Roemeens recht toegekende (forfaitaire) kostenvergoedingen aangeduid als ‘diurna’ of ‘per diem’ vergoedingen,

omvat (zodat met die vergoedingen (en de aanvulling erop) wel rekening moet worden gehouden om te bepalen of het minimumloon naar Belgisch recht werd gerespecteerd door de eiseressen en dus of de strafrechtelijke inbreuk van niet-betaling van het verschuldigde loon voorhanden is)

- de artikelen 162, eerste lid, 1° van het Sociaal Strafwetboek, 9, 11 en 42, vóór de opheffing ervan bij wet van 6 juni 2010, van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, waaruit volgt dat voor het beantwoorden van de vraag of de in die bepalingen vervatte strafrechtelijke inbreuk van niet betaling van het verschuldigd loon voorhanden is, toepassing moet worden gemaakt van het voormelde loonbegrip van (artikel 2 van) de Loonbeschermingswet.

Conclusie

Het arbeidshof beslist niet wettig dat met de ‘diurna’ of de ‘per diem’ vergoeding naar Roemeens recht en de aanvulling van 5 euro per dag, geen rekening moet worden gehouden om te bepalen of het minimumloon naar Belgisch recht werd gerespecteerd (schending van alle in de aanhef van het middel als geschonden aangewezen bepalingen met uitzondering van artikel 149 van de Grondwet).

TOELICHTING

1. Met betrekking tot het middel in zijn geheel

1.1. Het derde middel komt op tegen de door het arbeidshof in het bestreden arrest definitief genomen eindbeslissing dat met de ‘diurna’ of de ‘per diem’ vergoeding en de aanvulling die E. O. betaalde van 5 euro per dag, geen rekening moet worden gehouden om te bepalen of het minimumloon naar Belgisch recht werd gerespecteerd (zie p. 39, vierde volledige alinea, van het bestreden arrest).

1.2. In geval een werknemer (een vrachtwagenchauffeur in deze zaak) op papier wel een werkgever in het buitenland (in deze zaak Roemenië) heeft, terwijl hij werkelijk in de praktijk in en vanuit België werkte, wordt België omwille van dat laatste geacht zijn land van gewoonlijke tewerkstelling te zijn (zoals het arbeidshof in deze zaak oordeelt: p. 13, eerste alinea, van het bestreden arrest), zodat de dwingende bepalingen van het Belgisch arbeidsrecht zich opdringen, wat ook het door de partijen gekozen recht moge wezen. Immers, de rechtskeuze mag niet tot gevolg hebben dat de werknemer de bescherming verliest welke deze

geniet op grond van bepalingen waarvan niet bij overeenkomst kan worden afgeweken (dwingende bepalingen) op grond van het recht dat bij gebreke van rechtskeuze van toepassing zou zijn geweest (art. 8.1 van de Verordening (EG) nr. 593/2008 van het Europees Parlement en de Raad van 17 juni 2008 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst, hieronder afgekort als Rome I Verordening). Dat recht is in principe het recht van het land van gewoontelijke tewerkstelling (art. 8.2 Rome I Verordening (tenzij dat land niet kan worden vastgesteld (art. 8.3 Rome I Verordening) of er een kennelijk nauwere band is met een ander land (art. 8.4 Rome I Verordening)). Bijgevolg dient de hier bedoelde werknemer lonen te ontvangen volgens de Belgische (dwingende) bepalingen, meer bepaald in deze zaak overeenkomstig de toepasselijke loonschalen vastgesteld in het paritair comité nr. 140 en meer bepaald de in dat paritair comité gesloten algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomsten.

Om te bepalen of (en in welke mate) sprake is van een inbreuk bestaande in de niet betaling van een voldoende loon naar Belgisch recht, moet een vergelijking gemaakt worden tussen het in deze zaak naar Roemeens recht betaalde loon en het loon dat naar Belgische maatstaven verschuldigd is. Veel landen in Oost-Europa kennen een merkelijk lager basisloon dan België, dat mee aan de Europese top staat qua hoogte van de minimumlonen. Echter, de werknemers ontvangen naast hun gewoon basisloon doorgaans vrij hoge nettovergoedingen van allerlei aard, waardoor op nettobasis het verschil met het loon naar Belgische maatstaven dikwijls relatief beperkt blijft en soms zelfs volledig verdwijnt. Het is dus *niet* omdat een (formele) buitenlandse werkgever een lager uurloon betaalt dan hetgeen hij naar Belgisch recht zou hebben moeten betalen, dat *ipso facto* sprake is van een looninbreuk (M. BAERT, “Het minimumloon bij detachering van werknemers: what’s in a name?”, *RABG* 2019, 307, noot onder Gent 20 september 2018, *RABG* 2019, 290).

Vraag is echter of deze (buitenlandse) netto-vergoedingen mee in aanmerking moeten genomen worden in de loonvergelijking met het van toepassing zijnde Belgische loon. Het gegeven dat deze vergoedingen al of niet aan belastingen en/of socialezekerheidsbijdragen onderworpen zijn in de zendstaat, speelt alvast geen rol in deze discussie (Y. JORENS, “Detachering in de Belgische praktijk: een overzicht van enkele toepassingsproblemen” in Y. Jorens (ed.), *Handboek Europese detachering en vrij verkeer van diensten*, Brugge, die Keure, 2009, 400).

2. Met betrekking tot het eerste onderdeel

2.1.1. Bij ontstentenis van een andersluidende begripsomschrijving, dient in het arbeids(overeenkomsten)recht het algemeen (arbeidsrechtelijk) loonbegrip te worden toegepast. Indien in een collectieve arbeidsovereenkomst wordt verwezen naar “loon”, wordt daarmee in de regel, bij ontstentenis van nadere bepaling, het arbeidsrechtelijk loon in de algemene betekenis van dat woord bedoeld, zijnde de tegenprestatie van de ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst verrichte arbeid. Zo besliste uw Hof in een arrest van 6 februari 2006 (S.05.0063.N) dat met loon in de zin van artikel 15 van *de collectieve arbeidsovereenkomst* van 9 november 1987 niet louter het maandloon wordt bedoeld maar het loon in arbeidsrechtelijke zin, zijnde het geheel van de voordelen toegekend als tegenprestatie voor de in het kader van de arbeidsovereenkomst gepresterde arbeid. Bij gebreke van een specifieke definitie van loon in de algemeen verbindend verklaarde sectorale collectieve arbeidsovereenkomsten m.b.t. minimumlonen (en de vraag met welke vergoedingen rekening dient te worden gehouden bij de beoordeling van de vraag of het toepasselijke minimumloon (naar Belgisch recht) werd gerespecteerd door de werkgever), moet aldus toepassing worden gemaakt van het algemeen loonbegrip.

2.1.2. Loon in de algemene (arbeidsrechtelijke) betekenis van het woord, is de tegenprestatie van de arbeid verricht ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst (o.m. Cass. 20 april 1977, *R.W.* 1977-78, 1871; Cass. 3 april 1978, *R.W.* 1977-78, 2441; Cass. 22 februari 1982, *R.W.* 1982-83, 2212; Cass. 16 maart 1992, *R.W.* 1992-93, 401; Cass. 18 januari 1993, *R.W.* 1992-93, 1443; Cass. 9 mei 1994, *Soc. Kron.* 1994, 253, noot; Cass. 11 september 1995, *J.T.T.* 1995, 433; Cass. 18 september 2000, *J.T.T.* 2000, 499).

Uw Hof kan nagaan of de feitenrechter uit zijn vaststellingen wel kon afleiden dat een bepaald (door de werkgever aan zijn werknemer toegekend) voordeel al dan niet de tegenprestatie is voor de door de werknemer verrichte arbeid. Het begrip “loon-tegenprestatie van arbeid” maakt inderdaad een rechtsbegrip uit waarop uw Hof toezicht kan uitoefenen (zie o.m. Cass. 19 april 2022, *RW* 2022-23, afl. 28, 1107).

2.1.2.1. Aangenomen wordt dat het arbeidsrechtelijk begrip “loon-tegenprestatie van arbeid”, een *economisch voordeel* veronderstelt (o.m. Cass. 21 april 1997, *R.W.* 1997-98, 975, noot (impliciet); M. DE VOS, *Loon naar Belgisch arbeidsovereenkomstenrecht. Rechtspositie, recht op loon, loonbegrip*,

Antwerpen, Maklu, 2001, 1309, nr. 820 en de aldaar geciteerde rechtsleer). Het voor arbeidsrechtelijk loon noodzakelijke economisch voordeel, is uiteraard een economisch voordeel voor de werknemer. Opdat de prestatie die de werkgever aan de werknemer toezegt, voor “loon – tegenprestatie van de arbeid” zou kunnen doorgaan, moet vaststaan dat (de uitvoering van) die prestatie voor de werknemer een individueel voordeel oplevert of zal opleveren. Het dient met andere woorden te gaan om een prestatie met vermogensvermeerdering voor de werknemer (M. DE VOS, *o.c.*, 1311, nr. 821 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak).

Verrijking of vermogensvermeerdering kan bestaan uit een vermeerdering van de activa, uit een vermindering van de passiva of uit het vermijden van een schuld, uitgave of kost. Gemeenrechtelijk leidt het vermijden van een uitgave of kost voor een ander, slechts dan tot vermogensverrijking wanneer het voor de begunstigde een noodzakelijke uitgave of kost betreft, dit is een uitgave of kost die hij – de tussenkomst van de derde buiten beschouwing gelaten – verplicht is zelf te dragen. Het moet derhalve gaan om een uitgave of kost die “normaliter” – dit is volgens de gewone loop der dingen – effectief ten laste van de begunstigde moest vallen. Toegepast op het arbeidsrecht betekent dit dat wanneer de werkgever door de toekenning van een bepaalde prestatie de werknemer bespaart van een uitgave die de werknemer normaliter zelf behoort te dragen, sprake is van een voordeel of vermogensvermeerdering. Indien de werkgever daarentegen door een prestatie toe te kennen, zijn werknemer niet bespaart van een uitgave die de werknemer normaliter zelf behoort te dragen aangezien het gaat om een uitgave die de werkgever normaliter sowieso zelf moet dragen, is er geen sprake van een voordeel of een vermogensvermeerdering voor de werknemer en kan die prestatie bijgevolg niet beschouwd worden als arbeidsrechtelijk loon in de zin van het algemeen loonbegrip (zie M. DE VOS, *o.c.*, 1309-1316, nrs. 820-824 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak).

2.1.2.2. Doorgaans wordt aangenomen dat, behoudens tegenbewijs, elk bedrag of voordeel dat door de werkgever aan de werknemer wordt toegekend, in beginsel een tegenprestatie is voor de geleverde arbeid en loon is in de arbeidsrechtelijke zin (o.m. R. BOES, “Sociaalrechtelijke beschouwingen met betrekking tot de vergoeding voor reiskosten, de gratis of goedkope maaltijden en de maaltijdcheques”, *R.W.* 1985-86, 2315 e.v.; zie, weliswaar m.b.t. het loonbegrip van de Loonbeschermingswet, Cass. 5 januari 2009, S.08.0064.N: betalingen door de werkgever aan zijn werknemer gedaan, worden in beginsel beschouwd als betalingen verschuldigd ingevolge de dienstbetrekking, dus als loon waarop de socialezekerheidsbijdragen worden berekend). Inderdaad, welke andere beweegreden dan de vergoeding van de (verleden, actuele of toekomstige) arbeid

zou een werkgever die geen ander motief kan aantonen, hebben wanneer hij aan een werknemer een bedrag of een voordeel toekent?

2.1.2.3. De vergoeding van werkelijke kosten die gemaakt worden in de uitvoering van de arbeidsovereenkomst en die ten laste van de werkgever vallen, vergoedt niet de arbeid zelf (maar dekt enkel daadwerkelijk gemaakte kosten), en maakt dan ook in beginsel geen loon uit in de zin van het algemeen loonbegrip. In deze context wordt met (echte/werkelijke) kostenvergoedingen dus bedoeld:

- de vergoeding van reële, daadwerkelijk door de werknemer gemaakte kosten (vgl. Cass. 9 oktober 1989, *De grote arresten van het Hof van Cassatie in sociale zaken*, Antwerpen, Maklu, 1996, 203),
- die verband hebben met de arbeidsovereenkomst (beroepskosten),
- en die ten laste van de werkgever vallen (vgl. de conclusie van toenmalig Adv. Gen. H. LENAERTS vóór Cass. 22 mei 1972, *De grote arresten van het Hof van Cassatie in sociale zaken*, Antwerpen, Maklu, 1996, 157).

Wanneer een werkgever aan een werknemer een zogenaamde kostenvergoeding betaalt, zonder dat daar werkelijke kosten voor hetzelfde bedrag tegenover staan, zal men in de regel te maken hebben met een verkapte vorm van tegenprestatie van de arbeid (“vermomd loon”) en dus wel loon. Ten belope van de discrepantie tussen de vooropgestelde kostenvergoeding en de werkelijke kost, bestaat het voordeel dat een constitutief bestanddeel is voor de kwalificatie als arbeidsrechtelijk loon.

Procureur-generaal, toen nog advocaat-generaal, Lenaerts nam in zijn conclusie vóór cassatiearrest van uw Hof van 24 mei 1972 aan dat een *forfaitaire* terugbetaling of vergoeding van kosten een vermoeden schept dat de kosten eigenlijk door de werknemer moesten worden gedragen (concl. Adv. Gen. H. LENAERTS vóór Cass. 24 mei 1972, *De grote arresten van het Hof van Cassatie in sociale zaken*, Antwerpen, Maklu, 1996, 155). Ook uw Hof zelf was van mening dat de feitenrechter uit het *forfaitaire* kenmerk van een kostenvergoeding wettig kan afleiden dat die kosten door de werknemer werden gedragen en dus (vermomd) loon zijn (Cass. 14 oktober 1985, *R. W.* 1985-86, 2342). De terugbetaling door de werkgever van kosten die ten laste van de werknemer vallen, is een vorm van (vermomd) loon. Wanneer, zo is de redenering, de werkgever kosten op zich neemt die eigenlijk ten laste van de werknemer vallen, vergoedt hij niet die kosten, aangezien hij ze niet dient te dragen, doch vergoedt hij, langs een kostenvergoeding om, de arbeid die de werknemer ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst verricht. Dezelfde redenering werd overigens, zij het

in meer gematigde vorm, naar voren gebracht door advocaat-generaal G. Bresseleers: de feitenrechter kan uit de vaststelling dat de vergoedingen die een werkgever aan een werknemer betaalt, forfaitair zijn vastgesteld, wettig afleiden dat die vergoedingen geen terugbetaling vormen van kosten die ten laste van de werkgever vallen. De advocaat-generaal voegt eraan toe dat uit het arrest van uw Hof van 14 oktober 1985 weliswaar *a contrario* volgt dat forfaitaire vergoedingen wel kostenvergoedingen kunnen zijn wanneer de werkelijke kosten moeilijk kunnen worden bepaald of de berekening of de terugbetaling ervan op praktische bezwaren stuit, op voorwaarde dat het forfait in redelijke verhouding staat tot de grootte van de werkelijke uitgaven. Het staat de feitenrechter aan de hand van de hem overgelegde gegevens te oordelen of aan dat vereiste is voldaan (conclusie Adv. Gen. G. BRESSELEERS vóór Cass. 17 mei 1993, *De grote arresten van het Hof van Cassatie in sociale zaken*, Antwerpen, Maklu, 1996, 211).

Een door de werkgever aan zijn werknemer toegekende (als kostenvergoeding bestempelde) vergoeding is dus slechts als werkelijke kostenvergoeding geen tegenprestatie van de door de werknemer ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst verrichte arbeid en dus geen loon in de zin van dat algemeen arbeidsrechtelijk loonbegrip, indien, en in zoverre, zij werkelijke kosten (wegens de tewerkstelling van de werknemer) dekt/vergoedt die de werknemer daadwerkelijk heeft gemaakt.

Uw Hof kan nagaan of de feitenrechter uit de door hem gedane vaststellingen kon afleiden dat een als kostenvergoeding bestempelde vergoeding al dan niet (of in bepaalde mate) werkelijke kosten dekt (vergoedt) die de werknemer daadwerkelijk heeft gemaakt (zie Cass. 21 oktober 2019, S.18.0050.N, weliswaar m.b.t. artikel 19, § 2, eerste lid, 4°, van het Uitvoeringsbesluit RSZ-wet (uitsluiting uit het loonbegrip voor de berekening van socialezekerheidsbijdragen voor kosten die ten laste van de werkgever vallen)).

2.1.2.4. In een principe-arrest over de vraag of een zogenaamde “postvergoeding” die werd uitgekeerd aan een werknemer die in het buitenland verbleef, al dan niet behoort tot de berekeningsbasis van de opzeggingsvergoeding (gevormd door het lopend loon (in de zin van het algemeen loonbegrip als tegenprestatie van arbeid) en de voordelen verworven krachtens de overeenkomst), oordeelde uw Hof dat het aan het arbeidshof toekwam om *in concreto* na te gaan of en in hoeverre die vergoeding bijkomende kosten dekte die *daadwerkelijk door de werknemer werden gemaakt* en die verbonden waren aan zijn tewerkstelling in het

buitenland/land waarnaar hij was uitgezonden (Cass. 15 januari 2001, *JTT* 2001, 135, nootIn dat arrest overwoog uw Hof meer bepaald:

“Overwegende dat, krachtens artikel 39, § 1, tweede lid, van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, de opzeggingsvergoeding niet alleen het lopend loon behelst, maar ook de voordelen verworven krachtens de overeenkomst;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat naar luid van artikel 3 van de op 31 juli 1992 door de partijen ondertekende overeenkomst, de ambtenaar een wedde ontvangt en, alleen voor de duur van zijn verblijf op zijn post, een maandelijks postvergoeding ontvangt alsook eventueel een maandelijks bijkomend bedrag, als hij vergezeld is van zijn echtgenote;

Overwegende dat het arbeidshof, teneinde uit te maken of de door de werkgever verschuldigde forfaitaire postvergoeding, die in de overeenkomst als emolumenten werd omschreven, van compensatoire aard is, in concreto diende na te gaan of en in hoeverre die vergoeding betrekking had op bijkomende kosten die de werknemer werkelijk heeft betaald en die verband houden met zijn tewerkstelling in het ontvangende land;

Overwegende dat het arbeidshof, nu het overweegt dat het wellicht ten dele waar is dat de vergoeding die werd toegekend toen eiser op zijn post in Frankrijk was, "verdoken loon is, aangezien (eiser) geen bijkomende uitgaven moest doen voor zijn verhuizing naar het buitenland (...); dat de werkgever, wanneer hij opteert voor een forfaitaire vergoeding, ieder personeelslid dat dezelfde functie uitoefent op strikt gelijke voet behandelt (...); dat het bovendien niet verstandig zou zijn de postvergoeding anders te omschrijven naargelang van het land waar de ambtenaar werkt, zodat zij, gedurende zijn loopbaan, soms, geheel of ten dele, een loon zou zijn maar dat niet zou zijn in een land waar de levensstandaard bijzonder hoog is en waar zij kennelijk ontoereikend zou zijn", en nu het niet nagaat of die postvergoeding kosten dekte die eiser werkelijk gemaakt had voor zijn verhuizing naar het buitenland, niet wettig beslist dat die vergoeding van compensatoire aard was.”

In een arrest van 19 april 2022 (*RW* 2022-23, afl. 28, 1107) van (de strafkamer van) uw Hof, dat het arbeidshof in deze zaak zelf aanhaalt in het bestreden arrest (zie p. 39, tweede volledige alinea, van het bestreden arrest), was de problematiek aan de orde of de naar Bulgaars recht toegekende dagvergoeding (“diurna”) al dan niet loon uitmaakt en derhalve al dan niet mee in aanmerking komt in de vergelijking met het van toepassing zijnde Belgisch loon. In dat arrest overwoog uw Hof:

"15. Artikel 2 Loonbeschermingswet bepaalt wat onder loon in de zin van deze wet wordt begrepen. Volgens artikel 2, eerste lid, 1°, Loonbeschermingswet wordt onder loon onder meer begrepen het loon in geld waarop de werknemer recht heeft ingevolge zijn dienstbetrekking of krachtens het gebruik.

16. De rechter oordeelt onaantastbaar of een betaling van een werkgever aan zijn werknemers de tegenprestatie is voor de door de werknemer verrichte arbeid, dan wel of het een vergoeding of terugbetaling betreft voor kosten. Het Hof gaat enkel na of de rechter uit zijn vaststellingen geen gevolgen afleidt die daarmee geen verband houden of op grond daarvan niet kunnen worden aangenomen.

17. Het arrest (p. 96) oordeelt niet enkel zoals in het middel is vermeld, maar ook als volgt:

- de eisers I houden ten onrechte voor dat de aan de werknemers betaalde dagvergoedingen moeten worden beschouwd als deel uitmakend van het loon van de werknemers;*
- de dagvergoeding die aan de Bulgaarse werknemers verplicht diende te worden toegekend, is eigen aan de tewerkstelling in het buitenland, alsmede de Belgisch strafrechtelijk gesanctioneerde cao-verplichting; - deze vergoeding is bedoeld om onder meer de kosten van voedsel, vervoer en andere kleine kosten eigen aan de arbeidsrechtelijke tewerkstelling in het buitenland te dekken en die dus in principe door de werkgever zouden moeten worden gedragen;*
- de vergoeding wordt betaald voor elke dag dat de werknemer in het buitenland verblijft om de aldaar doorgaans hogere levenskosten te dekken, los van het feit of hij of zij moet werken of niet;*
- de terugbetaling daarvan maakt vanzelfsprekend geen loon uit, want zij is niet de vergoeding van de werknemer voor de door hem geleverde arbeid;*
- anders zou aan de betrokken werknemers de economische tegenwaarde van hun arbeid worden onthouden;*
- zowel naar Belgisch recht als naar Bulgaars recht betreft de kostenvergoeding of de «diurna» aldus een dagvergoeding die in essentie integraal als kostenvergoeding moet worden beschouwd en derhalve niet kan worden meegenomen in de vergelijking met het van toepassing zijnde Belgische loon.*

Met die redenen, die niet doen blijken van enige omkering van de bewijslast of loutere veronderstellingen, is de beslissing naar recht verantwoord."

In het (door uw Hof in dat arrest afgewezen) cassatiemiddel werd de feitenrechter in essentie verweten de bewijslast van het loonkarakter ten onrechte bij de werkgever te hebben gelegd en zijn beslissing te hebben gesteund op loutere veronderstellingen. (De strafkamer van) Uw Hof oordeelde echter dat het bestreden arrest op grond van zijn overwegingen wettig, *zonder omkering van de bewijslast en zonder te steunen op loutere veronderstellingen*, beslist had dat de betreffende dagvergoedingen naar Bulgaars recht geen loon uitmaakten en derhalve niet kunnen worden meegenomen in de vergelijking met het van toepassing zijnde Belgische loon. De feitenrechter overwoog meer bepaald onder meer dat deze vergoeding *is bedoeld* om onder meer de kosten van voedsel, vervoer en andere kleine kosten eigen aan de arbeidsrechtelijke tewerkstelling in het buitenland te dekken en die dus in principe door de werkgever zouden moeten worden gedragen en dat de vergoeding wordt betaald voor elke dag dat de werknemer in het buitenland verblijft om de aldaar doorgaans hogere levenskosten te dekken, los van het feit of hij of zij moet werken of niet. De feitenrechter besloot dat de kostenvergoeding of “diurna” zowel naar Belgisch recht als naar Bulgaars recht aldus een dagvergoeding betreft die in essentie integraal als kostenvergoeding moet worden beschouwd en derhalve niet kan worden meegenomen in de vergelijking met het van toepassing zijnde Belgische loon aangezien anders aan de betrokken werknemers de economische tegenwaarde van hun arbeid zou worden onthouden. In een noot bij het voormelde arrest wijst van de Calseyde er terecht op dat uit de tekst van het arrest van uw Hof niet kan worden afgeleid dat het bestreden arrest, om te beslissen tot het voorhanden zijn van een werkelijke kostenvergoeding en dus geen loon, onderzocht heeft of de kosten die de «diurna» werd *geacht te dekken*, (in de praktijk) *ook echt werden gemaakt*. Hij stelt vast dat uw Hof in een gebeurlijk gebrek aan onderzoek ter zake alleszins geen bezwaar heeft gezien (T. VAN DE CALSEYDE, “Toepasselijk recht en fraude m.b.t. internationale tewerkstelling: Cassatie draait de duimschroeven aan”, noot bij Cass. 19 april 2022, *RW* 2022-23, afl. 28, 1107-1114). Maar in het cassatiemiddel waarover uw Hof zich diende uit te spreken in het voormelde arrest, werd ook niet aangevoerd dat de feitenrechter niet had nagegaan of de door de dagvergoeding gedekte kosten daadwerkelijk door de werknemer werden gemaakt, zodat uw Hof zich daarover ook niet uitsprak. *Uw Hof* heeft in zijn voormeld arrest van 19 april 2022 in elk geval *niet zelf geoordeeld* dat de naar Bulgaars recht verschuldigde dagvergoeding, die bedoeld is om onder meer meerkosten van voedsel, vervoer en andere kleine kosten eigen aan de arbeidsrechtelijke tewerkstelling in het buitenland te dekken die in principe door de werkgever zouden moeten worden gedragen, (steeds) geldt als kostenvergoeding en derhalve niet kan worden meegenomen in de vergelijking met het van toepassing zijnde Belgische loon.

In de voormelde noot stelt van de Calseyde ook nog:

“In een principiële arrest over de vraag of een zgn. «postvergoeding» die werd uitgekeerd aan een werknemer die in het buitenland verbleef, al dan niet thuishoort in de berekeningsbasis van de opzeggingsvergoeding, oordeelde het Hof dat het aan het arbeidshof toekwam om concreet na te gaan of, en in welke mate, deze vergoeding bijkomende kosten dekte die daadwerkelijk door de werknemer werden gemaakt en die verbonden waren aan zijn tewerkstelling in het buitenland/land waarnaar hij was uitgezonden (Cass. 15 januari 2001, JTT 2001, 135, noot; in dezelfde zin, nl. dat moet nagegaan worden of en in welke mate de vergoeding werkelijk gemaakte kosten dekt, zie o.m.: Arbh. Brussel 7 november 2014, JTT 2015, 25; Arbh. Brussel 19 juni 2007, JTT 2007, 405; Arbh. Gent 25 september 1998, TGR 1998, 236; Arbh. Antwerpen 20 november 1978, JTT 1979, 348).

14.- In een arrest van 8 juli 2021 oordeelde het Hof van Justitie nog ten aanzien van een dagvergoeding, toegekend door een Hongaarse transporteur met als bedoeling om in het buitenland gemaakte onkosten te dekken, dat deze bestemming niet uitsluit dat het toch om loon gaat. Er moet volgens het Hof namelijk concreet onderzocht worden of de vergoeding in kwestie kan worden aangemerkt als toeslag in verband met de terbeschikkingstelling en of deze wel wordt uitgekeerd ter compensatie van daadwerkelijk gemaakte kosten. Zoniet, gaat het om loon (HvJ 8 juli 2021, nr. C-428/19, ECLI:EU:C:2021:548, «Rapidsped», overw. 50 en 51). In zijn eensluidende conclusie bij dit arrest had de advocaat-generaal opgemerkt dat de Hongaarse wetgeving de onkostenvergoeding blijkbaar op forfaitaire basis en zonder enig bewijsstuk van werkelijk gemaakte kosten, als zodanig aanvaardde. Om die reden ontbrak volgens hem het verband tussen de litigieuze dagvergoedingen en enige daadwerkelijk gemaakte onkosten (M. Bobek, Conclusie d.d. 6 mei 2021 bij HvJ 8 juli 2021, nr. C-428/19, ECLI:EU:C:2021:371, overw. 52-54). Dit arrest werd weliswaar gevelld op grond van de Detacheringsrichtlijn nr. 96/71/EG, die uitdrukkelijk bepaalt dat toeslagen in verband met de terbeschikkingstelling als een deel van het minimumloon worden beschouwd, voor zover deze niet uitgekeerd worden als vergoeding van daadwerkelijk in verband met de terbeschikkingstelling gemaakte onkosten, zoals reiskosten, verblijfskosten en kosten voor voeding (artikel 3.7., lid 2 Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 16 december 1996 betreffende de terbeschikkingstelling van werknemers met het oog op het verrichten van diensten, Pb.L. 21 januari 1997, afl. 18, 1). Deze passage werd destijds ingevoerd op initiatief van de Raad, om de relatie tussen toeslagen in verband met de terbeschikkingstelling en het minimumloon te verduidelijken en zo een vergelijking van de arbeidsvoorwaarden te bespoedigen (Gemeenschappelijk standpunt (EG) nr. 32/96 van 3 juni 1996, Pb. C. 29 juli 1996, afl. 220, 9).

Met het arrest van 8 juli 2021 strijkt het Hof van Justitie de andersluidende Belgische meerderheidsrechtspraak inzake de kwalificatie van dagvergoedingen bij detachering tegen de haren in (zie o.m.: Gent 20 september 2018, RABG 2019, 290, noot M. Baert; Arbh. Gent 7 mei 2018, A.R. 2017/AG/329, aangehaald in K. Nevens, «Belgische rechtspraak over de Detacheringsrichtlijn nr. 96/71 en de Rome I-verordening nr. 593/2008», in H. Verschueren (ed.), Detachering - nieuwe ontwikkelingen in het Europees recht vanuit Belgisch en Nederlands perspectief, Brugge, die Keure, 2019, 117; Arbh. Brussel 21 oktober 2016, JTT 2017, 26; Corr. Oost-Vlaanderen (afd. Dendermonde), 13 september 2016, Soc.Kron. 2018, 275, met noot; anders: Corr. Oost-Vlaanderen (Gent) 6 juni 2018, nr. 2018/1644, GE69.98.11117-17, aangehaald in K. Nevens, o.c., 119, waarbij een deel van de kostenvergoedingen als loon in aanmerking wordt genomen).”

2.2. Het arbeidshof beslist in deze zaak niet wettig dat de ‘diurna’ of ‘per diem’ vergoeding naar Roemeens recht (dagvergoeding) als (forfaitaire) kostenvergoeding geen loon is in de zin van (het algemeen loonbegrip als) tegenprestatie van de geleverde arbeid en dat met die dagvergoeding (en de aanvulling die E. O. betaalde van 5 euro per dag) geen rekening moet worden gehouden om te bepalen of het minimumloon naar Belgisch recht werd gerespecteerd door de eiseressen. Met zijn ter motivering van die beslissing *opgegeven* vaststellingen en motieven gaat het arbeidshof immers niet na of, en geeft het niet aan dat, de door die vergoeding gedekte (meer)kosten daadwerkelijk werden gemaakt door de verweerder.

Zoals hierboven reeds uiteengezet, *oordeelde uw Hof* in zijn door het arbeidshof aangehaalde arrest van 19 april 2022 evenwel, in tegenstelling tot wat het arbeidshof in het bestreden arrest aanneemt, *niet zelf* dat de naar Bulgaars recht verschuldigde dagvergoeding, die bedoeld is om onder meer meerkosten van voedsel, vervoer en andere kleine kosten eigen aan de arbeidsrechtelijke tewerkstelling in het buitenland te dekken die in principe door de werkgever zouden moeten worden gedragen, (steeds) geldt als kostenvergoeding en derhalve niet kan worden meegenomen in de vergelijking met het van toepassing zijnde Belgische loon. Uw Hof sprak zich in dat arrest enkel uit over het aangevoerde cassatiemiddel aangaande de omkering van de bewijslast en het zich steunen op loutere veronderstellingen. Maar in het cassatiemiddel waarover uw Hof zich in die zaak diende uit te spreken, werd niet aangevoerd dat de feitenrechter niet had nagegaan of (en in hoeverre) de door de dagvergoeding gedekte kosten daadwerkelijk door de werknemer werden gemaakt, zodat uw Hof zich daarover ook niet heeft uitgesproken.

Zoals eveneens hierboven uiteengezet, kan uw Hof, aan de hand van het rechtsbegrip “loon-tegenprestatie van arbeid”, nagaan of de feitenrechter uit zijn vaststellingen wel kon afleiden dat een bepaalde door de werkgever aan zijn werknemer toegekende vergoeding niet de tegenprestatie is voor de door de werknemer verrichte arbeid (en dus geen loon is in de zin van het algemeen loonbegrip). Het arbeidshof miskent in het bestreden arrest dat rechtsbegrip: het leidt uit zijn vaststellingen, waarmee het niet nagaat of, en vaststelt dat (en in hoeverre), de door de dagvergoedingen (kostenvergoedingen) vergoede kosten daadwerkelijk werden gemaakt door de verweerder (werknemer) (wegens zijn tewerkstelling en verblijf in het buitenland), niet wettig af dat die dagvergoedingen geen tegenprestatie zijn van de geleverde arbeid en dus geen loon zijn. Minstens maakt het arbeidshof het door uw Hof uit te oefenen wettigheidstoezicht op dat rechtsbegrip onmogelijk en schendt het artikel 149 van de Grondwet door helemaal geen vaststellingen te doen omtrent de vraag of en in hoeverre die dagvergoeding *werkelijke* kosten dekte die de verweerder *daadwerkelijk* had gemaakt.

3. Met betrekking tot het tweede onderdeel

Het tweede onderdeel van het middel gaat ervan uit dat voor het beantwoorden van de vraag met welke door de werkgever aan de werknemer toegekende vergoedingen rekening dient te worden gehouden bij de beoordeling van de vraag of het toepasselijke minimumloon (naar Belgisch recht) werd gerespecteerd door de werkgever en of de in de artikelen 162, eerste lid, 1° van het Sociaal Strafwetboek, 9, 11 en 42 van *de Loonbeschermingswet* vervatte *strafrechtelijke inbreuk* van niet-betaling van het verschuldigde loon voorhanden is, toepassing moet worden gemaakt van het loonbegrip van (artikel 2 van) de Loonbeschermingswet (zie ook het hierboven al aangehaalde arrest van uw Hof van 19 april 2022 (*RW* 2022-23, afl. 28, 1107), waarin (de *strafkamer* van) uw Hof zelf verwijst naar het loonbegrip van de Loonbeschermingswet (maar tegelijkertijd ook naar het algemeen arbeidsrechtelijk loonbegrip in de zin van tegenprestatie van arbeid).

Krachtens artikel 2, eerste lid, 1°, van de Loonbeschermingswet verstaat deze wet onder “loon” het loon in geld waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever. Krachtens artikel 2, eerste lid, 2° van diezelfde wet verstaat deze wet onder “loon” ook de fooien of het bedieningsgeld waarop de werknemer recht heeft ingevolge zijn dienstbetrekking of krachtens het gebruik. Op grond van artikel 2, eerste lid, 3° van diezelfde wet

verstaat deze wet onder “loon” ook de in geld waardeerbare voordelen waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever. Artikel 2, eerste lid, van de Loonbeschermingswet verstaat dus onder “loon” het loon in geld en de in geld waardeerbare voordelen waarop de werknemer ingevolge de dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever.

Het voormelde loonbegrip van de Loonbeschermingswet betreft een *uitbreiding* van het uit de artikelen 1, 2 en 3 van de Arbeidsovereenkomstenwet voortvloeiende algemeen arbeidsrechtelijk loonbegrip in de zin van tegenprestatie van de geleverde arbeid. Het loonbegrip van de Loonbeschermingswet breidt het algemeen loonbegrip inderdaad uit met voordelen die niet de tegenprestatie van arbeid zijn (zie ook Cass. 20 mei 2019, S.18.0063.F). De vaststelling dat een bepaalde door de werkgever aan zijn werknemer toegekende vergoeding geen tegenprestatie is van de geleverde arbeid en dus geen loon is in de zin van dat algemeen arbeidsrechtelijk loonbegrip, volstaat aldus niet om te beslissen dat die vergoeding (ook) geen loon is in de zin van de Loonbeschermingswet.

Dat ruime loonbegrip van de Loonbeschermingswet omvat in beginsel elke kostenvergoeding, omdat een dergelijke vergoeding geld is waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever (zie ook M. DE VOS, *Loon naar Belgisch arbeidsovereenkomstenrecht*, Antwerpen, Maklu, 2001, 1352, nr. 848). Artikel 2 van de Loonbeschermingswet maakt geen onderscheid naar gelang het gaat om de vergoeding, door de werkgever aan de werknemer, van kosten die ten laste van de werknemer dan wel ten laste van de werkgever vallen. Bovendien wordt algemeen aangenomen dat het “loon in geld” in de zin van artikel 2, eerste lid, 1° van de Loonbeschermingswet, geen voordeelverrijking voor de werknemer vereist, zodat alle kostenvergoedingen daaronder vallen voor zover de werknemer er recht op heeft ingevolge de dienstbetrekking en ten laste van de werkgever (M. DE VOS, *o.c.*, 1309-1310, nr. 820 en 1352, nr. 848 en de aldaar vermelde rechtsleer). Bovendien wijst ook de uitsluiting uit het loonbegrip voor de berekening van de socialezekerheidsbijdragen van de vergoeding van de kosten die ten laste zijn van de werkgever (art. 19, § 2, 4°, Uitvoeringsbesluit RSZ-Wet), er op dat een dergelijke kostenvergoeding in principe wel loon is in de zin van de Loonbeschermingswet. Zo niet, zou die uitsluiting overbodig zijn. Zo oordeelde uw Hof met betrekking tot de forfaitaire kostenvergoeding voor huisarbeiders (gelijk aan 10 % van het loon) bedoeld in de artikelen 119.4 en 119.6 van de Arbeidsovereenkomstenwet, dat die kostenvergoeding een terugbetaling van kosten is die ten laste komt van de werkgever en bijgevolg een in geld waardeerbaar voordeel waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever en

bijgevolg loon in de zin van (de artikelen 2 en 10 van) de Loonbeschermingswet. Een vergoeding voor of een terugbetaling van kosten is dus in principe te beschouwen als loon in de zin van artikel 2 van de Loonbeschermingswet.

Het arbeidshof maakt dan ook niet wettig toepassing van het algemeen loonbegrip in de zin van tegenprestatie van de geleverde arbeid en beslist aldus niet wettig dat de ‘diurna’ of ‘per diem’ vergoedingen naar Roemeens recht als (forfaitaire) kostenvergoedingen geen loon zijn omdat zij geen tegenprestatie zijn van de geleverde arbeid.

OM DEZE REDENEN

Concluderen de eiseressen dat het uw Hof behage

- de bestreden beslissing te vernietigen,
- de zaak en de partijen te verwijzen naar een ander arbeidshof,
- uitspraak te doen over de kosten als naar recht.

Gent, 26 september 2023

Voor de eiseressen,

Willy van Eeckhoutte,
advocaat bij het Hof van Cassatie.

Stukken die ter inlichting bij dit verzoekschrift worden gevoegd

1. collectieve arbeidsovereenkomst van 27 januari 2005, gesloten in het paritair comité voor het vervoer, tot vaststelling van de arbeidsvoorwaarden en de lonen van het rijdend personeel tewerkgesteld in de ondernemingen van het goederenvervoer ten lande voor rekening van derden en van de goederenbehandeling voor rekening van derden, algemeen verbindend verklaard bij koninklijk besluit van 24 september 2006